

VÄRSKE RÕHK

number 44 / talv 2015

MIHKEL KAEVATS / HANNELEELE KALDMAA / NORMAN KUUSIK / SAMANTA SCHWEBLIN

Intervjuu JOANNA ELLMANNIGA

KADRI NAANU MARTIN OJAST / JOONAS OJAP KAUR RIISMAAST

Illustratsioonid ANDREI KEDRIN / Fotod MERILIIS KASEMETS

JOANNA ELLMANN

*

kes mina olen, kui ma keegi ei ole –
kuldinahk õõristamas aja ajatust
tumedas kellatornis
kes õhkõrna ööd, mis sööb oma lapsi.
tuul, kes vaatab halli maad,
keerutab tolmana
enese nukrust, tahab
süljata tuld, milles
tantsivad surnud.

kes sina oled, kui sa keegi ei ole –
vaid lärakas värvi
rünkpilvede vahel,
tulistad haavleid kosmoste suhu,
mesitarude vahele.
vihinal tõttad
soo peale malet mängima.
vaata, et näkk sind ära ei söö.

*

ma ei mäleta enam ainsatki hetke,
mil ma oleks teadnud, mis on mu nimi,
ehkki ma tean,
et olen olemas.
tahaks armastada ka neid, keda pole,
ent milleks armastada tühjust,
mida olemas pole.
sul on nukunägu ja sa tead, et oled pärit
tühjusest.
tead, et oled olematus, muud ei midagi.
ometi on universum sinusse teadvuse loonud,
programmid on sulanud ühte
ja sa ei tea enam, mida enesega peale hakata,
su eksistents on liiga armas sulle,
et sest loobuda.
kuigi sinus eneses midagi pole,
on minu ja sinu vahe niisama suur
nagu ääretu kuristik.
meid ühendab vaid teadmine sellest, mis
maailmas toimub.
kunagi ma pidin tapma
sinusuguseid,
nüüd pole enam tuultki teis,
mis halba teeks,
aga mälestus sellest ei lase mul
sulle kaasagi tunda, ehkki kirjutan seda
teksti siin.
tean, et teis pole süüd, sest olete sellisteks
loodud.
sinus pole süüd, et saad elada vaid õhkõrna viirastusena,
ehk kunagi miljardite aastate pärast
näeme taas,
ja kui me kohtume,
loob maailm ennast uuesti.

*

on öö ja langemine
mööda lõputut kiirteed,
proovin veel millegi külge klammerduda,
kuid peale iseenda ei ole mitte midagi,
millest kinni haarata.

*

suured ja valvsad paplid
ääristavad põlde,
mis lamavad puhkemiseelses rahun.

igal aastal on hetk, mil murduvad
puuvõrad, oksad langevad alla
selleks, et toita maad.

äike käis üle väljade ja
tõi rahuliku tuule
algavasse öösse.

kuulatada
tärgava rohu sahinat,
uinuda,
et ärgata siis,
kui ilm on end uueks loonud.

kuniks inimene enesel
alles on,
on tal kõik olemas.

kuulatada oma
sisemist vaikust,
mis täidab terve maa,
olla soojas,
enese sees,
kodus.

SAMANTA
SCHWEBLIN

LINNUÕGIJA

Hispaania keelest Kristel Aus

Silvia auto seisis maja ees, ohutuled vilkumas. Mõtlesin korraks, kas oleks mingi reaalne võimalus ust mitte lahti teha, aga jalgpallimatš rõkkas üle terve maja, niisiis panin televiisori kinni ja läksin ust avama.

„Silvia,” ütlesin.

„Tere,” ütles tema ja tuli sisse, ilma et oleksin jõudnud midagi lisada. „Me peame rääkima, Martín.”

Ta viipas käega minu isiklikule tugitoolile ja mina kuuletusin: mõnikord, kui minevik uksele koputab ja kohtleb mind nii nagu neli aastat tagasi, olen ikka seesama lollpea.

„See ei meeldi sulle. See on ... see on karm lugu.” Silvia vaatas kella. „Asi on Saras.”

„Asi on alati Saras,” ütlesin mina.

„Sa kindlasti ütled, et liialdan, et olen hull ja nii edasi. Aga täna ei ole selleks aega. Sa tuled kohe praegu minu juurde, pead seda oma silmaga nägema.”

„Mis toimub?”

„Pealegi, ütlesin Sarale, et sa tuled, nii et ta ootab sind.”

Istusime hetke vaikides. Mõtlesin, mis järgmiseks juhtub, kui Silvia kulmu kortsutades püsti tõusis ja ukse juurde kõndis. Võtsin oma mantli ja läksin tema järel majast välja.

*

Väljast paistis maja samasugune nagu alati. Muru oli värskelt niidetud ja magamistoa rõdul rippusid Silvia asalead. Tulime kumbki oma autost välja ja astusime sõna lausumata majja. Sara istus tugitoolis. Ehkki selleks õppeaastaks oli kool juba läbi saanud, oli tal seljas koolivormi pihikseelik, nii et

Samanta Schweblin

„Pájaros en la boca”, *PÁJAROS EN LA BOCA*

© 2002, 2009 Samanta Schweblin

ta nägi välja nagu mõni pornoajakirja koolitüdruk. Ta istus, selg sirge, põlved kokku surutud ja käed põlvedel, pilk keskendunud mingile punktile aknal või aias, justkui teeks ta mõnd joogaharjutust. Märkasin, et kui seni oli ta ikka olnud pigem kahvatu ja kõhn, siis nüüd ta lausa pakatas tervisest. Tema jalad ja käed tundusid tugevamad, nagu ta oleks viimased paar kuud trenni teinud. Tema juuksed läikisid ja põski kattis õrn puna – justkui värvitud, aga ehtne. Nähes mind uksest sisse astumas, ta naeratas ja ütles:

„Tere, issi.”

Minu tütreke oli imearmas, aga nendest kahest sõnast piisas mõistmaks, et tüdrukuga on midagi pahasti, midagi, mis on kindlasti seotud tema emaga. Mõnikord mõtlen, et ehk oleksin pidanud ta enda juurde elama võtma; enamasti leian, et siiski mitte. Mõne meetri kaugusel televiisorist, akna kõrval, oli puur. See oli linnupuur – nii seitse-kaheksakümne sentimeetrit kõrge –, mis kõlkus tühjalt.

„Mis see on?”

„Puur,” ütles Sara ja naeratas.

Silvia andis märku, et järgneksin talle kööki. Astusime köögiakna alla. Silvia läks tagasi tuppale, et veenduda, ega Sara meie juttu pealt ei kuula. Tüdruk istus endiselt tugitoolis, selg sirge, ja vaatas tänavale, justkui me poleks vahepeal toas käinudki. Silvia rääkis minuga tasasel häälel.

„Vaata, Martín. Pead seda asja nüüd hästi rahulikult võtma.”

„Hea küll, Silvia, lõpeta ära see pull. Mis toimub?”

„Ta ei ole mul eilsest saadik midagi söönud.”

„Nalja teed või?”

„Eks sa ise näed.”

„Ahah ... segi oled või?”

Silvia andis käega märku, et läheksime tagasi elutuppale, ja osutas vabale tugitoolile. Võtsin Sara vastu istet. Silvia läks õue. Vaatasime, kuidas ta verandauksest välja läks ja garaaži siirdus.

„Mis emaga lahti on?”

Sara kehtas õlgu, andes mõista, et ta ei tea. Tema sirged mustad juuksed olid hobusesabasse seotud ning paks tukk ulatus peaaegu silmini.

Silvia tuli tagasi kingakarbiga. Ta hoidis seda kahe käega enda ees, otsekui oleks seal sees midagi õrna. Ta läks puuri juurde, avas selle, võttis karbist välja imetillukese, golfipallisuuruse varblase, aetas linnu puuri ja pani puuriukse kinni. Karbi viskas ta põrandale ja virutas jalaga eemale, üheksa või kümne samasuguse karbi juurde, mis lebasid hunnikus kirjutuslaua all. Seejärel tõusis Sara püsti, sädelev hobusesaba kuklas lehvimas,

ja läks puuri juurde. Poolel teel tegi ta kerge hüppe, nii nagu see on kombeks temast viis aastat noorematel tüdrukutel. Seljaga meie poole, tõusis ta kikiparvule, tegi puuriukse lahti ja võttis linnu välja. Ma ei näinud, mida ta temaga tegi. Lind kriiskas ja rabeles tal peos, küllap üritas põgeneda. Silvia kattis käega suu. Kui Sara meie juurde tagasi tuli, polnud lindu enam kusagil. Tüdruku suu, nina, lõug ja mõlemad käed olid verega koos. Ta naeratas justkui häbenedes, tema hiiglaslik suu väändus ja avanes ning nähes tema punaseid hambaid, olin ainsa hüppega püsti. Ma jooksin WC-sse, panin ukse lukku ja oksendasin. Mõtlesin, et Silvia tuleb mulle järele ja hakkab ukse tagant süüdistusi ja käsklusi jagama, aga seda ei juhtunud. Pesin suu ja näo puhtaks ning jäin peegli ette kuuatama. Nad tassisid ülemiselt korruselt alla midagi rasket. Maja välisuks käis mitu korda lahti ja kinni. Sara küsis, kas ta tohib riuli pealt foto kaasa võtta. Silvia jaatav vastus kostus juba kusagilt kaugemalt. Paotasin hiirvaikselt ust ja piilusin koridori. Välisuks oli seliti lahti ja Silvia tassis linnupuuri minu auto tagaistmele. Mõtlesin juba majast välja tormata ja neile üht-teist käratada, ent siis astus Sara köögiuksest välja tänavale ning sedamaid jäin nagu naelutatult paigale, et ta mind ei näeks. Nad kallistasid. Silvia andis tüdrukule musi ja pani ta kõrvalistmele istuma. Ootasin, kuni ta tuppa tagasi tuli ja enda järel ukse sulges.

„Mida kuradit ...?“

„Sa võtad ta kaasa.“ Silvia läks kirjutuslaua juurde ning hakkas tühje karpe laiaks litsuma ja kokku murdma.

„Püha jumal, Silvia, su tütar sööb linde!“

„Ma ei suuda enam.“

„Ta sööb linde! Kas sa teda arstile oled näidanud? Kuhu kurat ta nende luud paneb?“

Silvia jäi mulle otsa vahtima, pilk hajevil.

„Oletan, et ta kugistab ka need alla. Ma ei tea, kas linnud ...“ ütles ta ja vajus mõttesse.

„Ma ei saa teda kaasa võtta.“

„Kui ta siia jääb, siis tapan ennast ära. Tapan iseenda, aga enne tapan tema.“

„Aga ta sööb linde!“

Silvia läks WC-sse ja keeras ukse lukku. Vaatasin aknast välja. Sara istus autos ja lehvitas mulle rõõmsalt. Üritasin end rahulikuks sundida. Mõtlesin asjadele, mis aitaksid mul teha need paar kohmakat sammu ukсени, ja palvetasin, et sellest ajast piisaks, et minust saaks jälle tavaline

inimene, korralik ja organiseeritud tüüp, kes on võimeline seisma kümme minutit supermarketi konserviriuli ees veendumaks, et väljavalitud herneed on need kõige paremad. Mõtlesin veel, et kui leidub inimesi, kes söövad teisi inimesi, siis elus lindude söömine ehk ei olegi nii hull asi. Ja seda, et tervise seisukohalt on see parem kui narkootikumid, ja sellist asja on lihtsam varjata kui kolmeteistaastase tüdruku rasedust. Sellegipoolest arvan, et terve tee, kuni mu käsi autoukse käepidet puudutas, korruptasin muudkui omaette: „Ta sööb linde, ta sööb linde, ta sööb linde ...”

Viisin Sara enda juurde. Tee peal ei lausunud ta sõnagi ja kui kohale jõudsime, tõstis ta ise oma asjad autost maha. Oma puuri, oma kohvri – see oli pandud pagasiruumi – ning neli samasugust kingakarpi nagu see, mille Silvia oli garaažist toonud. Ma ei suutnud talle appi minna. Tegin ukse lahti ja ootasin, kuni ta kogu kraamiga tuppa jõudis. Seejärel juhatasin ta ülemise korruse tuppa. Kui ta oli end sisse seadnud, kutsusin ta alla ning panin söögitoa laua taha enda vastu istuma. Valmistasin kaks tassi kohvi, Sara aga lükkas enda oma kõrvale ja ütles, et ei joo kuumi jooki.

„Sa sööd linde, Sara,” ütlesin.

„Jah, issi.”

Ta hammustas huulde, häbipuna palgel, ja lausus:

„Sina ka.”

„Sina sööd elus linde, Sara.”

„Jah, issi.”

Mõtlesin, mis tunne oleks neelata alla midagi, mis on soe ja liigutab, tunda kõiki neid sulgi ja jalgu oma suus, ning katsin käega suu, nõnda nagu oli Silvia seda ennist teinud.

*

Möödus kolm päeva. Sara istus pea terve päeva elutoa tugitoolis, selg sirge, põlved koos ja käed põlvedel. Mina läksin varakult tööle ja veetsin kogu päeva, lüües internetti lõputuid kombinatsioone sõnadest „lind”, „toores”, „ravi” ja „adapteerimine”. Samal ajal teadsin, et tema istub endiselt tugitoolis ning vaatab juba õige mitmendat tundi aeda. Kui kella seitsme paiku koju tagasi jõudsin ja nägin teda täpselt niisugusena, nagu olin päev läbi ette kujutanud, tõusid mul kuklakarvad püsti. Tekkis tahtmine minna majast välja ja jätta ta sinna luku taha, hermeetilisse vangistusse, nõnda nagu

lapsed püüavad putukaid ja hoiavad neid klaaspurgis, kuni seal öhk otsa lõppeb. Kas oleksin suutnud seda teha? Väikese poisina nägin tsirkuses habemega naist, kes oli endale hiired suhu toppinud. Ta hoidis neid seal mõnda aega, sabad kokkupigistatud huulte vahelt välja vingerdamas, ja jalutas publiku eest läbi, endal silmad pärani. Nüüd mõtlesin selle naise peale vaat et igal öösel, kui voodis unetuna küljelt küljele vähkresin ja kaalusin, kas oleks võimalik Sara psühhiaatriaiglasse panna. Võiksin teda siis nädalas korra või paar vaatamas käia. Saaksime Silviaga tal ju kordamööda külas käia. Mõtlesin olukordadele, kus arstid soovivad patsiendi isoleerida ja mõneks kuuks perekonnast eraldada. Võib-olla oleks see olnud kõikide jaoks hea lahendus, aga ma ei olnud kindel, kas Sara niisuguses kohas ellu jääks. Või siiski. Nii ehk naa, tema ema ei lubaks seda, mõtlesin. Või lubaks. Ma ei suutnud otsusele jõuda.

Neljandal päeval tuli Silvia meid vaatama. Tal oli kaasas viis kingakarpi, mille jättis välisukse kõrvale koridori. Kumbki meist ei lausunud nende kohta sõnagi. Ta küsis Sara järele, mispeale juhatastin ta ülakorruse tuppa. Kui ta alla tuli, pakkusin talle kohvi. Jõime seda elutoas, vaikuses. Silvia oli näost kahvatu ja tema käed värisesid nii tugevasti, et iga kord, kui ta kohvitassi alustassile asetaski, oli kuulda klõbinat. Kumbki teadis, mida teine mõtleb. Mina oleksin võinud öelda: „See on sinu süü, said, mis tahtsid.” Tema võinuks öelda midagi absurdset, nagu „See on sellepärast, et sa ei pööranud talle kunagi tähelepanu.” Tõtt-öelda olime sellest kõigest juba väga väsinud.

„Jäta see minu hooleks,” ütles Silvia ukse peal, näidates näpuga kingakarpidele. Ma ei öelnud midagi, aga olin talle selle eest sügavalt tänulik.

*

Supermarketis lükkasid inimesed ostukärusid, mis olid täis hommikuhelbeid, maiustusi, köögivilju ja piimatooteid. Mina piirdusin oma konservidega ja poetasin end vaikselt kassajärjekorda. Käisin supermarketis kaks või kolm korda nädalas. Mõnikord läksin sealt enne kojuminekut läbi isegi siis, kui mul midagi vaja ei olnud. Võtsin käru ja jalutasin riulivahed läbi, ise mõeldes, ega ma midagi unustanud ole. Õhtuti vaatasime koos televiisorit. Sara istus, selg sirge, diivani ühes nurgas ja mina teises, iga natukese aja tagant vargsi piiludes, kas ta ikka vaatab saadet või vahib juba jälle üksisilmi aeda. Valmistasin meile mõlemale toidu ning tõin kahel kandikul

elutuppa. Tõstsin Sarale tema kandiku ette, ja sinnapaika see jäigi. Ta ootas, kuni ma sööma hakkasin, ja ütles siis:

„Vabanda mind, issi.”

Ta tõusis püsti, läks üles oma tupp ja sulges taktitundeliselt ukse. Esimesel korral keerasin televiisoril hääle maha ja jäin vaikuses ootele. Hetkeks oli kuulda läbilõikavat kriiset. Mõni sekund hiljem keeras Sara vannitoas kraani lahti ja laskis veel joosta. Vahel tuli ta mõne minuti pärast alla tagasi, juuksed perfektses soengus ja rahulik ilme näol. Teinekord aga läks ta duši alla ning naasis elutuppa juba pidžaamas.

Õue minna Sara ei tahtnud. Tema käitumist jälgides tekkis mul mõte, et ehk hakkab tal välja kujunema agorafoobia. Vahetevahel viisin aeda tooli ja üritasin teda veenda, et ta natukeseks ajaks välja läheks. See oli asjatu vaev. Ent hoolimata sellest suutis Sara säilitada oma särava jume ja muutus iga päevaga aina kaunimaks, justkui oleks ta hommikust öhtuni päikesepaistel võimelnud. Aeg-ajalt, koduseid toimetusi tehes, leidsin üksiku sule: ukse kõrvalt põrandalt, kohvipurgi tagant, söögiriistade vahelt või veel niiskena kõõgi kraanikausist. Pidades hoolikalt silmas, et Sara mind ei näeks, korjasin selle üles ja viskasin WC-potti. Mõnikord jäin vaatama, kuidas see veega alla läks. Siis jooksis paak uuesti vett täis ning potiaugus oli jälle rahulik ja peegelsile, mina aga vahtisin endiselt potti ja mõtlesin, et ei tea, kas oleks vaja veel korra supermarketis käia; et kas kogu selle panna kuhjamine ostukärusse on ikka õigustatud; mõtlesin Sarale ja sellele, mis see on, mida ta seal aias näeb.

*

Ühel öhtul helistas Silvia ja teatas, et on ägeda gripiga voodis. Ta ütles, et ei saa meile külla tulla. Ta küsis, kas saan ilma temata asja korda aetud, ning siis mõistsin, et „ma ei saa teile külla tulla” tähendab „ma ei saa karpe juurde tuua”. Küsisin, kas tal on palavik, kas ta sööb korralikult, kas ta arsti juures on käinud, ja kui ta oli vastamisega juba paraja hoo sisse saanud, ütlesin, et pean kõne lõpetama, ning panin toru hargile. Telefon helises uuesti, aga ma ei võtnud vastu. Vaatasime televiisorit. Tõin endale toidu ette, aga Sara ei tõusnudki püsti, et oma tupp minna. Ta vahtis aeda, kuni ma söömise lõpetasin, ja pööras alles siis pilgu tagasi ekraanile.

Järgmisel päeval käisin enne kojutulekut supermarketist läbi. Pistisin üht-teist kärusse, nii nagu ikka. Jalutasin riulite vahel ringi, justkui

teeksin esimest korda selle poega tutvust. Peatusin lemmikloomade osakonnas, seal, kus oli koera-, kassi-, küüliku-, linnu- ja kalatoit. Võtsin mõne toote riiulist välja, et vaadata, mida see sisaldab. Lugesin pakendilt, millest toit on tehtud, kui palju selles kaloreid on ning millised on soovituslikud kogused vastavalt tõule, kaalule ja vanusele. Seejärel läksin aiakaupade sektsiooni. Seal olid ainult taimed – õitega ja ilma –, lillepotid ja muld, niisiis läksin tagasi lemmikloomade osakonda ning jäin mõtlema, mida edasi teha. Rahvas täitis ostukärusid ja saalis minust mööda, püüdes mind mitte riivata. Valjuhäälditest kuulutati, et emadepäeva puhul kehtivad piimatoodetele soodushinnad, ning mängiti meloodilist lugu mingist tüübist, kellel on naisi jalaga segada, aga kes igatseb taga oma esimest armastust. Viimaks kõmpisin tagasi konserviriuli juurde.

Sel õhtul läks Sara magama hiljem kui tavaliselt. Minu tuba asus otse tema oma all, nii et kuulsin, kuidas ta närviliselt mööda põrandat kõndis, voodisse heitis ja siis uuesti üles tõusis. Mõtlesin, missugune tema tuba küll välja näha võib: ma ei olnud Sara saabumisest saadik üleval käinud. Võib-olla oli see täiesti katastroofilises seisus, sõnnikut ja sulgi täis seapesa.

Kolmandal õhtul pärast Silvia kõnet jäin enne töölt kojuminekut seisma ühe loomapoe ees, et uurida kaupluseesise varikatte küljes rippuvaid linnupuure. Mitte ükski neist lindudest ei sarnanenud Silvia juures nähtud varblasega. Siinsed linnud olid värvilised, enamik neist ka veidi suuremat kasvu. Jõudsin seal natuke aega ringi vaadata, kuni müüja minu juurde tuli ja küsis, kas olen mõnest linnust huvitatud. Vastasin, et ei, absoluutselt mitte, ma ainult vaatan. Müüja jäi sinnasamma lähedusse, tõstis kaste ja vaatas niisama tänavale. Siis sai ta aru, et ma tõepoolest ei kavatsegi midagi osta, ning naasis leti taha.

Kodus ootas Sara mind tugitoolis oma sirgeselgses joogapoois. Tervitasime teineteist.

„Tere, Sara.”

„Tere, issi.”

Tema roosa jume hakkas tasapisi kuhtuma ning ta ei näinud enam nii hea välja kui varasematel päevadel. Sara ütles:

„Iss...”

Neelasin oma suutäie alla ja panin televiisoril hääle vaiksemaks, ise kaheldes, kas ta ikka tõepoolest minu poole pöördus. Aga seal ta istus, põlved koos ja käed põlvedel, ning vaatas mulle otsa.

„Mis on?” küsisin.

„Kas sa armastad mind?”

Tegin käega ebamäärase žesti ja noogutasin. Kõik see kokku tähendas, et jah, loomulikult. Ta on ju ikkagi minu tütar, eks ole. Ja siiski, nii igaks juhuks, mõeldes eeskätt selle peale, mis minu eksnaise meelest „korrektne” oleks, vastasin:

„Jah, kullake. Muidugi.”

Selle peale naeratas Sara veel korra ja vaatas kogu ülejäanud õhtu aknast välja.

Magasime taas halvasti. Tema kõndis mööda tuba edasi-tagasi, mina aga visklesin voodis ühelt küljelt teisele, kuni lõpuks uinusin. Järgmisel hommikul helistasin Silviale. Oli laupäev, aga ta ei võtnud telefoni. Proovisin mõne aja pärast uuesti, samuti millalgi lõuna paiku. Jätsin talle teate, aga ta ei vastanud. Sara istus terve hommikupooliku tugitoolis ja vahtis aeda. Tema soeng oli kergelt sassis ja rühtki ei olnud enam nii sirge kui seni. Ta tundus olevat väga väsinud. Küsisin temalt, kas ta tunneb ennast hästi.

„Jah, issi,” vastas ta.

„Äkki oled natuke aega aias?”

„Ei, issi.”

Mulle meenus meie möödunudõhtune vestlus ja tekkis mõte, et võiksin ju küsida, kas ta mind armastab, aga juba hetk hiljem näis see lollusena. Helistasin uuesti Silviale. Jätsin uue teate. Tasasel häälel, nii et Sara mind ei kuuleks, ütlesin automaativastajale:

„Asjaga on kiire, palun sind.”

Istusime kumbki oma tugitoolis ja ootasime, televiisor kõrval mängimas. Mõne tunni pärast lausus Sara:

„Vabanda mind, issi.”

Ta läks oma tuppa ja tõmbas ukse kinni. Lülitasin televiisori välja ning läksin telefoni juurde. Võtsin taas kord toru, kuulasin kutsuvat tooni ja katkestasin kõne. Siis sõitsin autoga loomapoodi, otsisin müüja üles ja ütlesin talle, et mul on vaja väikest lindu, kõige pisemat, keda neil pakuda on. Müüja tegi lahti mingi fotokataloogi ning seletas, et hinnad ja söödad varieeruvad vastavalt liigile. Virutasin peopesaga vastu letti. Asjad letil hüppasid, müüja aga jäi vait ja vahtis mulle otsa. Osutasin ühele pisekele, tumedale linnule, kes närviliselt ühest puuriseinast teise pendeldas. Maksin tema eest sada kakskümmend peesot. Lind anti mulle väikeste õhuaukudega palistatud rohelises pappkarbis koos tasuta kotitäie linnutoiduga, mida ma vastu ei võtnud, ja aretuskeskuse brošüüri, mille kaanel oli selle linnu pilt.

Kui koju tagasi jõudsin, oli Sara endiselt oma toas, uks vahelt kinni. Esimest korda selle aja jooksul, mil ta oli minu juures elanud, läksin trepist üles ja astusin tema tuppa. Sara istus voodi peal, lahtise akna all. Ta vaatas mulle otsa, ent kumbki meist ei lausunud sõnagi. Ta oli näost nii kahvatu, et tundus lausa haige. Tuba oli puhas ja korras ning vannituppa viiv uks oli paakil. Kirjutuslaual lebas umbes kolmkümmend kingakarpi, mis olid ruumi kokkuhoiu mõttes lahti volditud ja hoolikalt üksteise otsa laotud. Linnupuur rippus tühjalt akna kõrval. Öökapi peal, lambiga kõrvuti, seisis ema majast kaasa võetud foto. Lind karbis liigutas – oli kuulda, kuidas tema jalad papi peal krõbisevad –, kuid Sara jäi liikumatuks. Jätsin karbi kirjutuslauale, väljusin toast ja tõmbasin ukse kinni. Siis sain aru, et ei tunne end hästi. Nõjatusin vastu seina, et hetkeks hinge tõmmata. Heitsin pilgu aretuskeskuse brošuurile, mida endiselt näpu vahel hoidsin. Selle tagaküljel oli teave lindude hooldamise ja sigimistsükli kohta. Seal rõhutati, et soojal ajal peavad emas- ja isaslind olema paaris, ning õpetati, kuidas aastatepikkust vangipõlve lindude jaoks võimalikult meeldivaks muuta. Kostus lühike kriisk, misjärel vannitoas kraan lahti keerati. Kui vesi jooksmas hakkas, tundsin end veidike paremini ja teadsin, et kuidagi-moodi õnnestub mul end trepist alla vinnata.

TRIINU HEINSOO

Koondkrokodill

Mu väike polüüp, mu paiseke, vesivill,
kanake-tsirguke, sulgedes armadill,
pisike piimaveis, prullakas pulkbatsill –

mu silmis siiski oi, kui respektabel!

Ma sinu okulaar, su näpitsprill,
su tuuba, igiõilis vaskpuhkpill,
ning hommikused kükid, rividrill –

kui tuled, haara kaasa kandelaaber!

Saaks küünlavalgel meist koondkrokodill,
või vähemasti pisike ja riukalik spirill.

Puruvana

Ma pole puruvana, küll aga puruloll.
Mu purulollus ajab üle ääre.
Ma tervitan siin rõõmsalt misjonäre,
on neile pakkuda mul marmoseti roll.

Ei tea mu lollus, kus on suusamääre.
Ta vohamise üle nullkontroll.
Karvkattteks lollus, mina karviktroll,
kel soengu piiramiseks pole kääre.

Kaerasori

On ilmselt ogaõun sul valmis minu jaoks
või tsüaniid.

Ma siiski sõbralikku nägu teen.

Ma olen lausa delikaatselt udupeen,
kuid andestust ei looda. Hakkam seinapraoks
või tarakaniks või siis olen limaseen
või pori.

Eks pestitsiidid sa haara,
kui must saanud
kaerasori.

Jaanalinnupõrgu

Ma vihastan ja raevun,
raevun, raevun, raevun, raevun.

Ma kaevun veidi, kaevun
rohkem, tigetsen ja kaevun.

Küll liiva, soppa, mullasse,
jääd negatiivi kõrgus,
ma kaevun, kuni avastan
taas jaanalinnupõrgust

end, siis edasi ei kaevu,
ning lõpuks, väsinuna, ronin
välja hädavaevu.

Ma salajast ei seleta

Kui haigutan, siis suust mul lendab sääski.
Kui kummardan ma, kuklal kasvab kuu.

Ei maksa imeks panna siis, et muu
on samuti mul võtta omast käestki.

Kui ujun konna moodi, kasvab rohi.
Kus sülgan maha, sinna tekib järv.

Saab minu lausumisel vormist värv.
Saab vajadusel tolmust arstirohi.

On mujal vaikus, ümber mind on kära,
kuid salajast ei seleta teil ära.

MIHKEL KAEVATS

*

nüüd kui sind taaskord näen
ja mind tundagi ei taha sa
pean minema väga kauge
metsa poole
et murda sealt üks vilepill
üks võluvilepill
millel kõlada võiks
kurbuseviis
tuleb minna murdma õrnu
vilespilla
ja lasta pill seal kauges laanes valla
leida mõtteid pilla-palla
ja mustikaid

on aega mööda läinud
mõni hetk
ning sinust saanud teista meesta
hea küll
kui nii siis nii
pead leppima siis
selle võluvilepillilooga
milles ulun kaugest metsast
just nagu minevik

mina
olengi minevik
olen sammaldunud metsaalune
sõnajalad ja ürgaeg
kägin ja karjatus
muusika milles iga teine
kolmas noot on vaikus
et siis suuresarvilise

põdrana joosta mööda tihnikut
lastes lendu üht vana viit
karjast kadunu sõbrakarjet
sarved laiali ses väikeses võsas
sarved laiali kuid kitsamalt ei saa
üks põder kes valutab südant
kesk halli-halli tihnikut
su pärast sõber

veits on juba ka elatud
veits elada veel
nii teada on et ulukil
kord lõppevad ta uludki
kui turjakarv tal kulubki
ja sõprus olemus ja mõte

vaatan välja korteriaknast
huilgan ilma hääleta
nagu sinagi
pikka ja pimedasse öösse

*

hakata tasapisi
muutuma eimillekski
ammumäändunud puuks
ja mitte meelde jäänud sündmuseks
vaadata suurte silmadega
iseenda kadumist
lõhustumist olematuseosakesiks
jätmata järgi energiat
hakata tasapisi
muutuma ajaks
väljaspool ruumi
ja tajumist
võtta juured alla
et kohe kaotada latv
tüvi ja siis vaadata
suurte silmadega
mida olemas ei ole
mis saab sellest ilusast maailmast
mis saab karmusest ja ebaõiglusest
olemasolu on küll lõbus ja huvitav

aga nukrus on ikka veel kusagil mujal

*

see on äärmisel juhul miski
seesmise lainetuse ja
maailmaavaruse vahepealset
see tähendab kõik
ja
midagi ju veel on
mida sa siiski ei näe
mida ei tunne
ega ela läbi
kuid olen nõus

põrmustuda ookeanisse
võib
laia ja valusa leegiga
mis läidab hetkeks ruumi

*

siit bussipeatusest
vaatan nukrasse lõputusse,
sellesse, mis on, ja millest aru ei saa;
mida muuta ei saa. see pimedus,
mis pimestab või pimendab,
olenevalt elujõust,
luues või lõhkudes sülemeid
ja süsteeme,
lõppeks täiesti suvaliselt,
end aimata vaid,
kuid mitte ära arvata laseb;
see pimedus on grammatikast,
juriidikast ja tänavavalgusest totaalsem.
ja nukrus on minu.
minu ebatäielik konsistents.

PÄEVARAAMAT UKU TOOMING

Laupäev

Nägin baaris vana klassivenda. Jagasin enda huviseid – kuidas rääkida nautingust nii, et piinlik poleks, piinlik kehvapoolse sõnastuse pärast; kuidas saab laps tahta täiskasvanuks saada, kui ta ei oska ettegi kujutada, mis tunne täiskasvanu olla on; kuidas hapude viinamarjade valm nõnda ümber mõelda, et rebane saaks aru, et ta on ise hapu ja pole viinamarja väärt – tedagi näis huvitavat, aga see oli vist pigem viisakusest. Mina ka ennekõike viisakusest rääkisin, aga läksin piisavalt entusiasmis täis, et tõsta häält, nagu ma tavaliselt teen, kui enesetõestamise vaikiva nõude tõttu natuke ebamugav olla on. Ei olnud vaja kedagi milleski veenda, aga röökisin siiski, nii iseenda kui ka Zavoodi lärmi pärast. Ja siis kaotasin koos klassivennaga ka mütsi ära. Pole hullu, elus ja värviline tunne on.

Zavoodist väljumine on nagu sisenemine valguse riiki. See tunne kordub ka Zavoodi kidumise ajal, mil valgus muutub aina vägevamaks.

Varsti algab aasta 2014. Pedandina armastan ma aastaid võrrelda ja ritta seada, teha eristusi sinna, kus neid pole. 2013ndast jääb meelde vaid enesepõlguse õppimine, 2014. peaks olema õpitu kordamine. Tuleb käituda ja mõelda nii, et muutud endale vastikuks. Ainult siis saab edasi minna.

2014

05.03

Eile läks pärast seminari koosolek pika peale. Nüüd olen enda peale pahane, et nii palju raha läks ja et ma pahane olen, et mul nii palju raha läks. Teine pahaneolek on teravam.

Teiste silme ees viibimine ei teinud mind just rõõmsaks. Kogu ihu on piiratusetundest pungil. Nagu muinasjutus Ivanil, tuleb ka mul hommikuni vastu pidada. Nagu temalgi, on hommikul tunne nagu kangelasel.

8.04

Käisin isaga joomas. Ma näen temas vahel iseennast, enda täiuslikku peegeldust (ja täiuslikkus on siin kahemõtteline). Ainus inimene, kellega ma sarnanen, ja ometi võiks pea igaüks öelda, et erinevusi on rohkem. Nad eksivad. Sarnasused saavad eriti ilmsiks just siis, kui õrnalt purjus olla. Pidev ja kinnisideeks manduv vaimustus eri asjade vastu, mida me lugenud-kuulnud-näinud oleme: isal mungad, mul Akitsa. Hunnik soovmõtlemist ja valguseihalus. Kalduvus äraspidist juttu rääkida. Frustratsioon selle suhtes, millest me aru ei saa: isal indogermaanid, mul kristlased. Jne jne. Vorm on sama, sisu erinev. Kui keegi vastu vaidleks, et need on ju teistegagi jagatavad omadused, siis ma naeraksin selle kellegi välja.

Isa kurdab päris palju, niimoodi üldsõnaliselt, sellest, kuidas maailmas on kõik halvasti ja inimesed on nii tühised. Samas tundub ta valdavalt rõõmsa olekuga kogu aeg. Vahel tundub, et just ainult rõõmsameesel inimesel on õigus rääkida maailma inetusest ja halvast, kuna ainult tema puhul saab kindel olla, et tegemist pole mingi isikliku solvumisega. Kui ka see jutt ise tühi on, jääb õigus rääkida sellegipoolest. Kurvameelsetele on õigusega vähem lubatud.

16.04

Kolm ja pool kuud on möödunud. Põlgus väheneb ja ohud süvenevad. Täna aga päike paistab, lihav ämblik sibab mööda põrandat ringi, laisklen ja loen kohtunik Di juttu kummitustest kloostri. Tagasihoidlik täius.

„Julmusele viitavad jooned suu ümber.” Oleksin justkui sellisest viitest varem kuulnud, aga kujustada ei suuda.

27.04

Käisin täna teadlastel külas, loomulikult sain taas uut ja vana, et filosoofi-hakatis olen. Kurvastusega aga avastasin, et olin tõsiselt haavunud, kui seletati, et filosoofi doktorikraad on kõigest poolik kraad, Ph või isegi P. Omamoodi vaimukas ju. Ei teagi, kas haavumine tuli selle hinnangu tabavusest või sellest, et mind märgistati võõraste silmis. Enesepõlgus on ainult minu õigus.

Thomas Vere Bayne'i napil Wikipedia-lehel seisab peamise faktina tema kohta, et ta oli Lewis Carrolli sõber. Väga tobe viis ajalukku jäädvustatud saada, à la Uku Tooming kui Jevgeni Ossinovski sõber.

28.04

Kojeve'i järgi olevat sõna mõrv. Aprill on mõrvade poolest äärmiselt napp, kuigi jupp tööd läheb ettevõtmisse, mille suhtes ma pole kindel, kas see mõttekas on. Mis on aga üldse ajaraiskamine? See küsimus vaevab mind mõnikord, kuigi ma ei tea veel, mis selle vaeva sisu täpselt on. Loodan, et ühel hetkel taipan sellise küsimuse tähendusetust, nagu ma kunagi varem usuliste küsimuste tähendusetust enda arust mõistsin.

*Doom metal'*i juures on huvitav asi just see, et seda kuulates on tunne, et see on ajaraisk. Ajaraismuss number üks. Seda enam on sellest huvitav mõelda kui igavustunde süütu ja ohutu testimise vahendist. Täpselt nagu vägistamisfantaasiad ja õudusfilmid on teistlaadi tunnete jaoks. Kujuteldav igavus – mis see on?

Ajaraiskajale võidaks öelda, et tee, poiss, parem midagi, kuna kunagi pole liiga hilja. „Kunagi pole liiga hilja” on aga teatud mõttes absurdne väide. Kui sa juba teed midagi pärast seda, kui sa seda tegema oleks pidanud, siis oled sa igal juhul hiljaks jäänud ja on *liiga* hilja, kuna õige hetk on käest lastud. Hilja on alati liiga hilja, kui sellist juttu hiljaolekutest üldse tõsiselt võtta.

4.05

Ilm on taas külmaks läinud, kodugi on külm, kuna enam ei köeta. See kargus õhutab tulevikuootust, tänavad on märjad ja kevad on ainus aeg, mil märg paneb Tartu lõhnama. Internetis on üleval McDonaldsi töökuulutus, võimalik on valida öökulliks ja lõokeseks olemise vahel. Tunnen haiglast huvi. Kirjutamine pole eesmärk, eesmärki pole.

07.07

Käisin Istanbulis ja tulin tagasi. Suva sellest. Täna oli hoopis iseäralikum päev, kuna tegin rohkem, kui planeerisin: pesin peale köögiakna puhtaks ka elutoaakna.

01.08

„Peep Show’s” on päris hea kurjuse määratlus, mida tegijad ise ei teadvustanud: kurjus on see, kui sa ühelt poolt lubad teisel midagi teha, aga teiselt poolt paned ta end süüdi tundma. Kui see kurjus ei ole, mis siis veel?

Ma ei ole kunagi kellelegi midagi andestanud, kuna see tundub olevat märk halvast maitsest. Sellegipoolest arvaksin, et lihtsam on andestada neile, kes on hästi lähedal või hästi kaugel, mitte aga neile, kes on nende kauguste vahepeal. Kerge on andestada asteekidele ja maiadele nende inimohverduste eest, emadele ja isadele nende eneseohverduse eest, kõige raskem on andestada eestlastele, keda ma ei tunne ning kes võõrastena linna peal ringi kondavad. Hoian andestamatusest kiivalt kinni ja suundun Rumeeniasse Bukaresti.

03.09

Bukarest sai nüüd läbi. Pole üldse und saanud, silmad on suremas, kurk puru ja nina ejakuleerib silmadesse, eile käisin Eedenis, Rumeenia džungelbaaris, millega Eesti omad võistelda ei suuda. Üks poolakas oli pärast valmis jagama taksot lennujaama, enne läksime ta hotellist läbi, et üks tema kaasmaalane ühes võtta. Hotellis rääkis ta võimalikust maailmast, kus Putini nõul mingi Poola linn sodiks pommitatakse, kuna Lätis olla liiga palju venelasi. Ma noogutasin kaasa ning tundus, justkui päike tõuseks.

Ma vihkan Frankfurdi lennujaama – kurnav numbrite rida, regulaarsed vorstid, igavus ja massid. Jumalaema on mul siiani arvutikotis, vist, poola katoliiklased uskuvat evolutsiooni ja kardina taga juuakse viina ja näritakse sigu. Purjus Luther käskis Jumalal akna tagant ära kobida, aga Jumal ei saa, kuna tal pole jalgu. Lugesin isa Linnari fuugat, kuuldavasti mälu kaob, ent valgus jääb, mulle samas tundub vastupidi vahel.

Jumalaemast sain teadlikuks korealaste kaudu, kes Bukaresti pargis usku kuulutasid – World Mission Society Church of God – ja mind nähes rumeenia keelelt inglise keelele üle läksid. Tutvustasid end viisakalt ja siis pistsid pihku oma ajalehe-ajakirja, kust kostis sõnum: eri maade teadlased said rahvusvahelisel konverentsil kokku, et arutleda jumalaema olemuse üle ja tunnistada jumalaema usu tõde teaduslikust perspektiivist. Lennuinsener August rääkis sellest, kuidas Taevane Ema on eluallikas universumis, arusaamatu ametiga Paul seletas, kuidas Ema armastus tasa-kaalu toob, neuropsühholoog Destinee L. lokaliseeris armastuse neurokeemiat, ärijuhtimise ja lennunduse spetsialist Jorge andis teada, kuidas toimub lunastuse ärijuhtimine, ajaloolane Carlos kõneles sellest, kuidas juba iidset kultuurid otsisid Jumalaema ning rahvatervise spetsialist Elias seletas mitokondrilise pärilikkuse jumalaemalikkude päritolu.

Nad nägid päris rahulolevad välja. See pole midagi minu röömu kõrval. Ma olen suuremaks röömuks võimeline, suuremaks ja paremaks kui teised. Kas rööm võiks kohev olla? Bukaresti puud olid küll kohevad, isegi usukuulutajad pidid alla vanduma. Minu rööm on rohkemat väärt kui röömu nimi, seda tuleks kanda protsessioonil: *Sie werden meinen Fleisch fressen und im ewigen Licht leben.*¹ Aga ei, ma tahan teistsuguseid jumalaid. Ja see ootus tuletas meelde ühe vanema ja võib-olla naiivsema mõtte: „Kuuldavasti on oluline erinevus vanatestamentliku ja polüteistliku Lähis-Ida vahel selles, et viimase kohaselt pole põhimõttelist erinevust jumalal ja tema funktsioonil, tegevusel. Mitte pelgalt jumal, vaid iga asi või olend on olemas vaid selle läbi, et tal on nimi ja seeläbi ka roll. Tänu sellele aspektile oli võimalik jumalatega igat moodi mängida – anda Mardukile teiste jumalate rollid, rääkida põllumajanduse iga etapi juures eri jumalast, kes tolle etapi eest hoolt kandis, mitte teha vahet, kas An ja Ki olid Taevas ja Maa või olendid taevas ja maal. Vanatestamentlikus mõtlemises hakatakse (esimest korda) kahtlema isikustamise õiguses – „kujud, kelle poole te palvetate, on kõigest puu ja kivi”. Nõnda astutakse esimene samm ateismi poole, Jumal muutub maailmaväliseks.

Ühtlasi võimaldab säärane nägemus ka seda, et religioosseid väiteid on raske vaidlustada – maa ja taevas tõepoolest paarituvad; päike on tõesti jumal, kes kihutab üle taevavõlvi jne. Pole ranget lahutust jumala ja tema valduses oleva nähtuse vahel, tihti on jumal lihtsalt too nähtus isikustatud kujul (mida aga mõista isikustamise all?). Jumal kui roll, mitte substants.”

¹ Nad õgivad mu ihu ning elavad igaveses valguses.

Neist korealastest on kahju. Naljakas, et mõned usklikud nii uskmatud on, et nende jaoks on vaja jumalaid teaduslikult tõestada. Sama naljakas kui see, et mõne inimese meelest oli see märk religiooni arengust, kui pulli ohverdamise tähenduseks sai igavene elu, samas kui enne olevat asja mõtteks olnud pulli füüsilise väe endale saamine. Mis mõttes on tegu arenguga? Kas tõesti idee väe ülekandumisest ühelt kehalt teisele on mingil moel naiivsem kui idee elust pärast surma?

Ükskord kukub mu mõte igatahes läbi ja jumalad tulevad tagasi. See ongi eesmärk: mõelda läbikukkumiseni. Kui ma näiteks korralikult selle üle järele mõtleks, mis minu tahtmiste täitumisega ka kaasneb, siis ma ei tahaks ilmselt midagi. Sellesse lünka naasevad siis emajumalad, isajumalad, onujumalad, tädijumalad; huntjumalad, kapsajumalad, kábijumalad. Kuni jumalaid näha pole võimalik, pole neid ka olemas.

Ma tegelikult tahan väga taevast ja päikest inimnäolistada, nii et kogu mu jutt elutust ja külmast loodusest, mida mulle vahel rääkida meeldib, on kõigest piinlikkusest tulenev eneseeituse. Äkki on see tegelikult OK, kui mõtlemisel minna lasta: las keel minna lubatust kaugemale, las filosoofiline psühholoogia olla empiiriast piiramata, las luule olla samaväärne kõnega, las Uku rääkida äraspidist juttu, las aeg minna. Meil on õigus olla hämarad.

08.09

Täna hommikul tuli edasimineku tahtmise loomuse mõistmisel. „Mida ma tahan?” on narr küsimus, pigem peaks küsima „Mis nüüd?”

Cicero „Kohustustest” on üks huvitav koht sellest, kuidas sünnis käitumine seisneb küll ihade ohjeldamises, aga Cicero samas mõonab, et ihad ise peavad olema parajad, ei liiga rutakad ega liiga aeglased. Kas see tähendab, et ihadel endil on teatav (ratsionaalne?) võime end kohandada vastavalt sellele, mis on sünnis? Milleks aga siis üldse mõistust vaja on, kui ihad on nõnda võimekad?

02.11

Mu nina on külm ja märg ning meel sirge ja hästi varustatud. Oli aeg teha lambahautist, esimest korda elus, ja olin pärast lihaostmist lõuna ajal nii erutunud, et ei suutnud millelegi keskenduda. Ma ei tea, kuidas kasukad maitsevad, nii et ma ei oska öelda, kui hästi see välja tuli, äkki maitseksi nagu kasukas, aga lambaliha on ikka mõnusalt nilbe, rasv on magus, osa lihast on mudane, osa puhas, ning iga millimeeter lõhnab, maitseb, kõlab erimoodi. David Belli järgi aitab just esteetiline võime meelelist kogemust struktureerida meil end looduses kodus tunda. Nõnda olgu. Nii ongi.

HANNELEELE KALDMAA

Katkend „Paleontoloogilisest poemist”

*

Siis,
kui mind veel ei olnud,
aga sina olid, sest pole küsimustki,
kumb meist oli enne, ujusid sa vilkalt vastuvoolu
ja pärioolu ja
ringiratast
nagu heeringad ja lumi,
ja mina
nuhutasin nimeninaga, nuuskninaga, ninaga,
mida mul päriselt veel ei olnud,
aga mida ma aimasin tulevat,
ja sikutasin end
ja pressisin,
rabelesin,
vonkslesin,
vaksikutasin end
merekõhjaliva seest välja
nagu
hiljem ka maa peale.

Nüüd nad mõtlevad, kuidas –
tahteõuga, ma ütlen,
tahteõuga.

Kasvatasime sabad

ja lad-

vad,

jalad ja

kopsud ja maksad ja käisime

kops üle maksa ja

maks üle kopsu ja

uperpalli,

uperkuuti,

sest maa oli imelik –

kõva ja tahke ja vetruv ja

iga kord isemoodi.

Lõpuks vajusime tagasi merre

kui voodi,

oma ilma,

oma omailma,

me

olime merest,

aga maa sai meie omaks.

Sai meie juurte omaks ja

ninade omaks,

ja kui ma juba nägin,

nägin maad ja mägesid ja

hingasin:

Sii ma jään.

Enam ma merre ei roninud,

sina, sina küll,

sina ujusid vilkalt ja mina

hakkasin kartma vett,

mitte päriselt kartma,

vaid hoidma

distantsti.

Me olime veest

ja mine tea,

millal peame tagasi minema.

*

Alguses ma
olin või ehk ei olnud
trilobiit,
mul olid loobused, oobolus
olin vahepeal ka,
see oli enne,
kui ma olin kala. Ja sina, sina olid ära siit,
ära siit, seal
või kusagil.

Siis me veel ei tundnud,
keegi kedagi ei tundnud,
meri oli nii suur, suurem kui suur.
Ma veeresin keras ringi mööda merepõhja
ja kirjutasin kutseid:
„Tulge, tulge,
keegi, kusagil,
ei tea, kuhu,
ei tea, kust!”
Ja nii saingi kiviks
esmakordselt
ja kiri sai kiviks,
kivikirjaks,
mida ma isegi enam lugeda ei oska,
aga ma tean, hingepõhjas ma tean,
et ma otsisin teisi. Hingi. Ringi
siblisin,
sagisin,
ujusin ja
otsisin, kuni sain kiviks.
Kõvaks kirjuks kaltsiidiks.

*

Tee
viis merest välja
ja viis
merre sisse.
Viis korda viis,
viiskordaviis
korda.
Meri on veri,
ja nii

ma ei olnudki kindel,
viis polnud kindel,
kopse ei olnud, või noh,
nad ei kõlvanud suurt kusagile,
kõrvu ei olnud ja
silmad olid vett täis.
Nüüd nad ütlevad, et sama asja mitu korda ei
juhtu, aga mis nad ka teavad.
Kas nad ise ei käi sama rada,
ikka voodisse ja voodist välja, merre ja kaldale,
vot,
meie ka.

Me ei saanud nii lihtsalt maale. Ei saanud maale jaole. Jaomaale,
aomaale, vaomaale.
Maa ajas meid ära.

Kõtt, urjohh, kasi minema,
noh, maa oli kuri
natuke,
tal oli igavene suuvärk,
selline igavesti kestav ja mullane,
riuklik. Mul olid jalad,
juba olid,
millega end randamööda, liivamööda,
kivemööda kaldale küünistada.
Mu küünejäljed jäid maasse
ja maa sai kurjaks.
Ta rähkles ja raputas ja viskas mu

tagasi merre.
Ma hoidsin kümne küünega kinni.
Ma proovisin veel.

Hellalt proovisin
ja hammastega proovisin, silmad kinni ja
lahti.

Ma –
siis tulid sina ja
tõukasid tagant ja ma tõmbasin ja
me saime mu maale ja
maa ohkas ning andis alla.
Siis embas mind:
„Kui juba siin oled, ole siis minu,
nüüd ja igavesti.”

Nüüd ja igavesti.

TÕMMU HIID SIDRUNIGA KESKPÄRANE

Mari-Liisile

„keskpärane” on sonettinovellide sarja „Napoleon ja naised” kolmas osa. Esimene osa ilmus Värskes Rõhu 38. ja teine 40. numbris.

HYPOTEES: ennemuiste polnud – nagu vahel ikka juhtub – asjadel veel päris kindlat kuju. Ajapikku moodustusid piirjooned, objektid konkretiseerusid. Patune vanarahvas teadis rääkida, et isegi vaim olla saanud ymara kuju. Käesolev sonettnovell uurib hypoteesi, mille kohaselt jäi muutumatuks vaid patt, millel pole konkreetse sees ja ymber ja kohal mõõtmeid. Punkt. Mu üks endine sõber arvas muuseas, et kunagi oligi vaid üks patt (ei tea küll, kust ta sellise väite võttis), mida kõik rõõmsameelselt ja kohusetruult jagasid.

Ei noh, hakata kohe välist ruumi kirjeldama ei tundu – vähemasti praegu – justkui pädev. Valida üksikuid seiku, silmatorkavaid nyansse, objekte, mille varal lähiminevik takkajärgi pisut romantilisemas võtmes yles ehitada. Haiged ei keskendu välisele, ei syvene asjadesse. Viiruse sisenedes keha loidub, muutub tuimaks nagu luule, mis suudab vaid iseendale (haigusele) osutada.

Ruumist tuleb sellegipoolest alustada, olgugi et need osutused peavad jääma võltsiks. Nagu Sa tead, jääb siin aeg seisma. Enamik unustab elamise sootuks, mõni unustab ära surra. Võid ehk ette kujutada mõnd hetke elus, kui oled olnud iseäranis pettunud. Võta nyyd see pettumus, silu seda, teisenda, et pettumusest saaks ruum. Siinne ruum on pettumus ja inimene pettumuses. Selles peitub tugev tšehhovlik alge ja sedakaudu olekski ehk vajalikku teisendust parem seletada. Mõtle, et tšehhovlikkus on võtnud ruumilise mõõtme, saanud näiteks kirsiaia formaalse kuju.

Liialt vett ahmides tekib hetkeks lämbumise tunne, lähed ähmi täis, alles mõne hetke pärast normaalne hingamine taastub, ehmatuse taandub pikkamisi; aga kui see lämbumismoment kestaks monotoonselt, staatiliselt nõrgemal, aga püsivamal toonil? Suitsuruum paksult täis halli lendlevat tossu. Palav. Uksed on klaasist. Kusagil rindkere juures pakitseb, aga väljuda pole võimalik. Või mööduvad keskpärase välimusega paljaste õlgadega tytarlapsed, kelle kõigile avali kehaosi jääd joobnult üksisilmi vahtima. Ja siis leppida nende keskpärasusega, pidada neid tõesõna kauniteks,

kuigi tegelikult ei sympatiseeri nad sugugi. Seejärel ebaõnnestuda, neid mitte suuta panna endast huvituma. Mitmekordne altminek. Pettumus kui ruum on alati pettumus astmes.

Teadmine, et iga samm, mille suudad astuda, on võimatu. Õhtune suvine vihmasadu on lõppenud, üksnes hõrgult lämbe lõhn jäi viimasest sahmakast. Sellisena kujutlen ikka naudingu tipp hetke. Ometi ei lase mingi ebakõla – olgu selleks mõni ylesanne, peavalu, närvilisus – seda täiel rinnal nautida. Lõppeks säilibki vaid tunne armastatud lõhna mitte-nautimisest. Seda ei tohiks võtta kui lihtlabast suutmatust. Pettumuses kui ruumis on vaid pettumus – tautoloogia musternäide. Tea, et just praegu seisab üks inimene Su kukla taga – ja yrta mitte piiluda! – ehk pisut kaugemal. Ootad, et ta tuleks rääkima, sest Sa võid olla kindel, et ta peab tulema. Aga ta ei tule ega tule, kuni lõppeks siiski tuleb täpselt, nagu oodatud. Pettumus!

Ma ei räägi siin sugugi iseendast, vaid ymbrusest hoopiski. Sest just siin tuleb enesepuhastus läbi teha. Lõug lõunas, perse põhjas, nagu kohalikud räägivad.

Iga kord avastan temas uue vea, uue ebakõla, millest saab uus armastuse objekt. Projitseerida kiindumus esiti vigadesse – kas pole see mitte ideaalne viis elimineerida potentsiaalnegi pettumus? Tema, kes on vigane, tema, kelle omadus on vigasus, jumaldan Ta vigu! Fetišeerin neid.

Vahel võimatus ununes. Õieti ei suutnud üks osa Napoleonist sellega leppida. Tundus võimatu, et kõik on tegelikult võimatu. Ainus jaatus on eitus. Selles ei peitu aga midagi võltsi – jätta patsiendile tema lootusetu seisund teada andmata. See patsient on aga – paraku ja paratamatult – tema ise.

Olin Ta mõtetes täitnud negatiivsusega, Josephine'i käitumisele omistanud pettumisest (ebaõiglaselt) tunnuseid, mis läksid varasematest hinnangutest radikaalselt lahku. Enamgi veel, kui seesama pealiigutus, kehaasend või kõnemaneeer tähendas varem absoluutse ilu kehastust, siis pettumuses muutusid need kõik kehkenpykslikuks, maneerlikuks eputamiseks, alaväärsuseks. Viga täitus vea funktsiooniga. Nagu kyyrakat vanameest nähes tõmbub selg tahtmatult sirgu, teise vigade ilmnemisel kontrollitakse iseenda vea puudumist. Peegeldus. Nagu too yhtlugu peeretav syndroomiga vanamees, keda kohates tekib nihelus, pitsitus, sest tuleb tõestada oma yskskõiksust, leplikkust.

Vaatan Teda praegu neutraalses ruumis. Enesetunne on täpselt sama-sugune – nihelus, pitsitus, pakitsus. Äkitselt saan aru, et olin oma mõt-teis olnud ylekohtune – armastan Tema ebaloomulikkust, jumaldan seda. Kummastaval kombel tunnen end hoopis suuremeelsena – Josephine peaks olema tänulik, et Talle andestan. Mina, andestan Talle! Ja mõtlen Temast nagu varem.

See paradoksaalne olukord tõestab, et elamine idee nimel on ainuvõi-malik. Täna hommikul lootusetusesse ärgates jäi võimalikkus igatahes alles.

Loodan siiralt, et Su reis läheb korda, et saad pärale ja võtad minugi patud yhes. Kuigi ma ei saa vist kunagi päris kindel olla, et Sa tegelikult neid kirju loed, et Sa tegelikult need edasi annad. Aga nagu Sa igatahes juba õige kiiresti märkad, polegi see pattude loetlemine niisama hõlbus ...

Yks asi on aastatetagune roim. Genotsiid meelelistel aladel. Kõik sai alguse lihtsast radikaalsest eristusest inimeste vahel meeldivuse, sympaa-tia vallas. Kes ei kuulu väljavalitute sekka, need hävitatakse, hukatakse sealsamas kõige ükskõiksemal, argisemal moel. Õudseks muudab selle just igasugune sümepiinade puudumine, otsekohe-sus. Teised ei jää mitte kõrvale, vaid tõugatakse eemale nagu kodutud krantsid. Tappa yhel hetkel pea kõik võib kusagilt kaugustest vaadates näida lum-mav, aga traagiliseks jääb see siiski.

Hoopis teine teema on patt kui selline. Ainus, mis meid siin huvitada võib, on patu olemus, algupära! Sel juhul pole enam isegi kõige mõjuka-mad sündmused olulised, isegi aeg niivõrd mitte. Kasutatagem nyd väga täpset ajavormi: see, et Napoleon minevikus seal oma olemises oli, see saab määravaks. Aga kuidas? Ma ei saanud tegelikult nendest viimastest lausetest nyd isegi aru. Vabandust! Tahtsin vist öelda, et võime ju võtta yhest suvalisest ajast yhe täiesti juhusliku mälestuse (surnud linnu mat-mine lasteaias ja karistada saamine) ja niivõrd lihtne on see tähendus-tega täita, kerge pateetikaga ja teisendada kõikide sündmuste põhjuseks. Mälestuse kontseptualiseerimistö! Vildakas muidugi, aga alustuseks ehk passib.

Õhtul korteri pimedas köögis veiniklaasi taga istudes ei julge Napoleon tuldki syydata. Kõrvaltoas magavad nohisedes laps ja tema ema. Hirm minna sängi, tunda neid võõraks jäänud jalgu enda vastas. Hirm võtab tylgastuse mõõtmed. Venitada, venitada magamaminekut nagu teisal endale kunstlikult ylesandeid võttes, et veel mitte koju minna. Kitsas voodi

täis õudu! Ma arvan, et siin köögis asubki kosmose kese. Või nagu vanades rahvalauludes maailma loomisest – siin on see punkt, mis sisaldab juba kõike tulevat, muna, mille sees paistab terve universum. Yhesõnaga, patu kosmoloogia!

Köök saab tyhjaks imetud nagu vahel mõni inimene, kellelt oled kõik välja pumbanud. Akna all suitsu ja veiniga õhtud yha korduvad, lõppeks tekib tyhjus, nõutus. Yha raskem on siin ideeni kyyndida, kyynitadagi. Oma osa on harjumusel, mis ei kipu olema lihtsalt kuigivõrd suure ideede vastuvõtupotentsiaaliga. See ei puuduta muidugi yksnes ideed, mis – nagu Sa peagi taipad – on selle patu keskmes, vaid kõike ymbritsevat. Nimetame seda näiteks *presskannusyndroomiks*: igal hommikul avastada viha või nõrdimusega, et kann on taas kasutatud, määrdunud, pesemata; aga iga hommik see puhtaks pesta, kohvi keeta ja seejärel nagu muuseas pesemata jätta.

Isegi tulevik on siin presskannusyndroomiga. Tulevik ei muutu enam, aga selle staatikaga võib samuti ära harjuda, teataval määral ykskõiksussega kinni katta. Siin on vist jutt ikka veel sellest roimast. Juuksekarvad tyhjal paberilehel. Päevast päeva yha enam. Kui saaks vaid paratamatust viibima panna ... Tyra kyll! Kes kurat lubas neil osutitel liikuda?

Tuul ja vaikus merekaldal loovad iseäranis hea ruumi helidele. Paadisild loksud, puidu pragin lainetes on võrratu! Kaugemal ankrute madal matine metallikolksatus nagu õlitamata hingedega ukse sulgumine. Päike paistab oma mingit aastaega. Istume seal paadisillal kohvi ja suitsuga.

Kaks või kolm mõtet on kohe kindlasti kuhugi kadunud, lahkunud. Meeles on veel vaid nende tekitatud tunded. Kyllap tuleb neist lihtsalt lahti lasta. Lasta neil oma teed minna. Jäädavalt. Napoleon hakkas kohe-maid kodusesse kööki kiirustama, peljates tabanud mõtete kadumist. Märkmikuta tekivad mõtted yhelt poolt kyll sagedamini, aga haihtuvad tähelepanuväärselt kiiremini. Yht kinni hoides tuleb teine, kaht peas ping-salt säilitades juba kolmas, kuniks meelde jääb ehk vaid viimane. Või jääb vaid mõtete tulemine ise mõtteisse. Pärale saades oli ta kõigest ilma jäänud. Kui ehk mitte arvestada seda kohta, kus mõte teda ootamatult tabas. Ah jaa! Muidugi polnud võimalik unustada mõtte saabumist, välgunoo-lena keha läbistamist.

Ta ärkas vahel võpatades unelevast mõtisklusest, mille triviaalsus, perspektiivitus tekitas ängistust. Näiteks: noor mees armub vana naise minevikku.

Mõte on nagu peavalurohi pohmakapäeval. Alguses muudab enesetunde isegi kehvemaks, alles verre imendudes, endasse settides pääseb mõjule. Või nagu kõige yllam hetk elus, mil leitakse asend, kus pohmakas on esimest puhku vähegi talutav. Nukruspäeva tingimustes oleks sisemuses justkui valge peaaasjalikult omaette seisev heli.

Hea mõte võib oma impulseerivuse, energia juures muutuda ohtlikuks. Ta tõmbab enda poole, aga pole ise veel sugugi valmis, on toores hoopiski. Juhuslik, aga suudab ootamatult rynnata. Toorikuga tuleb alles tööle hakata. Kvaliteetset mõtet ei eksisteeri. Vestlus – nagu Sa peagi ehk avastad – on mõttega loomuldasa seotud, vähemasti siin loos, ja kannab niisama suurt tähtsust.

Vestlus- ja ideeotsingute mõte pole õppida, kogumine ise kannab endas omaette väärtust, olles siiski tugevalt perversioonivarjundiga (seetõttu või sellele vaatamata). Seepärast istungi iga päev mõtteis seal kaldal, lehvitan härdalt valge pisaraid täis taskurätikuga oma pattudele. Jumal tänatud, et feissarist saab teada, kuhu maale Sa oled jõudnud, kus mu patud parasjagu rännaku vältel sattunud on. Ei, see on khuul, nagu kohalikud räägivad. Muide, kui need liiga koormavaks hakkavad muutuma, võid ette kujutada, et kõik mu patud, mis on veel vaid pelgalt mõtete kujul, asuvad Su reisikaaslase kotis. Ja reisikaaslane ise, noh, ongi näiteks patu algupära. Vaeseke.

Pea ei võta enam. Juba aastaid. Raisatud andekus. Seosed ei meenu. Seesmine pettumus. Aga Napoleon teeb endiselt head nägu. Ainus, mis jääb, on võimalikkus. Juhul, kui võimatus ununeb. Võib ju mõelda, et kõik alles algab, aga see algus on tihedalt lõpuga segunenud. Sogane vesi seal laevukeste juures. Algus lõpuruumis. Tundub, et kogu elu on alles ees. Imestades vaadata selja taha ja avastada, et midagi muud peale elu seal polegi. Juba elatud elu. Keskpäraselt elatud elu. Algusest tuleb suu puhtaks pyhkida. Algus just kui vana, kergelt kolletunud pehmevõitu paberileht, millel sulle koduselt voolab.

Alles siin avaneb tõeline kolmas maailm. Inimene, kes ei räägi ymbruskonnas kellegi teise keelt. Sõnavõimetu, tõrjutu, erinev. Mentaalselt laostumise äärel – absoluutne perifeersus. Napoleon ei ole veel langenu, vaid peagi langev ja alati peagi langema jääv. Kerjusedki tänavail, kodutud joomarid haaravad oma koha struktuuris, õblukese kyll, aga siiski. Vähemalt saavad nemad kinni haarata mingist rõõmust, olgu selleks pealegi pelk mõistetamatu *oleks*. Aga tema mitte! Temal ei ole kohta ega sõna ega

olekseid. Kolmas maailm nagu tundmatu sagedusega raadiolaine. Ta on nähtamatu! Ja mis kõige hullem, keskpärane veel pealekauba. Veelgi jõulisem pettumuslik üksildus ilmneb iseenda sõna kaotamises kylgnevustele. Jäämine kahe keele vahele nagu õpetaja. Andes edasi institutsionaalset sõna õpilastele, loobutakse mitteteadlikult loomupärasest kõnevõimest. Alati kahe keele vahel. Alati kellast kellani yhte ruumi suletud.

Võiksime eristada hetke ja oleviku ehk laiema praegu. Hetkes võib viibida, et sealt õigel ajal väljuda. Vastasel korral on tegu haiguse, autismiga. Nagu üksilduski, mida võib nautida vaid mitteteadliku kindluse korral, et selle oleku võib vajaduse korral lõpetada. Väljapääsutu üksildus on õud. Õpetaja ilma koolikellata.

Vahel võtab korduvus seega pettumuse kuju ja tungib ligimestegi sfääri. Sellisel juhul räägime juba vihast. Viha täidab ootamatult kõige kallima kaaslase. Traditsiooniliste tõekspidamiste kohaselt tuleks probleemi põhjuseid otsida muidugi iseendast. See ei muuda aga tõsiasja, et vihata kas või hetkeks kõige lähedasemat on suitsidaalne.

Ehk olen laskunud liigsesse pateetikasse. Ja hakanud võltseeldustega arvestama juba algusjärgus, mil pole veel selle vestluse juurde jõudnudki. Võib-olla kiirustan liialt. Anna andeks! Aga iga hetk, mis kulub nende ridade kirjapanekule, Napoleoni otsingute otsinguile, nihkub patu algupära yha kaugemale. Vaatan seda ilu! Iga sõna võtab oleviku, mille võiks kulutada Tema vaatamisele! Ehk polegi eeldused niivõrd valed, aga paiknevad hoopis vales kohas. Ehk ma ei peakski Sulle neid patte kaasa andma ...

Mingi kompromiss tuleb teha. Ytleme siis nii, et inimeste tekstidena käsitlemine on igati loogiline. Teksti mõistmiseks tuleb see kontseptualiseerida. Kuskilt peab ju kinni hakkama, muidu jookseb Ta minema. Mõni iseloomujoon, käitumuslik tunnus. Vaevalt vaid nimest piisab. Kuulsin kusagilt, et pettumust saab kirjeldada pettumusruumis asuva patuse eeskujude kaudu. Millegipärast on kõik minu eeskujud õnnetud inimesed. Pole keegi neist eluga teab mis rahul. Ei tea mida see tähendada võiks? Sa oled vist õnnelik? Palverännaku ettevõtmisele vaatamata. Äkki läksidki Napoleoni pärast? Või minu pärast, et saaksid kirjakandja tööd proovida või nii?

Napoleon avastas peagi vestluse intensiivsuse saladuse – kohe alguses yritasid mõlemad jõuda tuumani, kõik endast otsemaid paljastada. Aega oli piisavalt, et teineteisesse syyvimine võiks tõesõna tõeks saada, aga kumbki ei teadnud, kui palju täpsemalt neile jäetud oli. Kohe tuli kogu oma

suhtlusoskus mängu panna. Esiti tekkis tõrge, aga kuna mõlemad ihkaside ilmselgelt kõneleda, jäi sinna peagi tugev kontakt. Nagu surma haistmine. Kui tajud lõpu lähedust (aga mitte liiga lähedal olemist), muutub dialoog kvaliteetsemaks.

Pärast vestlust pysis esiti energia. Alles mõni aeg hiljem syvenes totaalne väsimus. Varusin yhe kysimuse siiski ka hilisemaks. *Sa ei vihka mind ju, ega?* Viivitus tõi soovitud tulemuse – sellise mõtte sisenemine tuli Albertile tingimata ootamatult ja paiskas ta välja mugavustsoonist. Mõtte saabudes naasis ka kimbutus.

Krt, ma olen ilgelt täis. Sõnaniit hakkab katkema. Sõnad indulkaardil on loetamatud. Yritan Su saadetud kaarti lugeda, kord lähemale nihutades, teisal kaugemale tõstes. Mitte midagi ei näe.

Tuleb loobuda igasugusest vestlusest, kus osaleb rohkem kui kaks inimest! Vähemasti ajani, mil dialoogi struktuur, kvaliteeditingimused on omandatud täiuslikkuseni.

Ma ei teagi, miks ma laskusin temaga sellisesse vestlusesse. Just kui räägiks seinaga. Iseendalgi hakkab piinlik. Võib-olla vajutas ta meelega õigele nupule. *Miks sa raisk pead jälle siia ronima?* Kas teised on selliseks analüütiliseks käitumiseks võimelised? Või oli tegu vaid lõbusa provotseerimisega?

Tihti leidub inimesi, kellesse kõik suhtuvad avalikult positiivselt, aga kes ise ei aima, et selja taga teda naeruvääristatakse, et temaga suhtlemine on teiste jaoks lakkamatult piinlik. Olevalt. Huvitav, kas parem on teadmatuse või aimata enda häirivust? Yksnes syvastruktuurides liikudes saab õhk peagi otsa. Vahepeal tuleb pinnale tulla ja puhata, õhku ahmida, et siis taas suhtlusesse sukelduda. Unistuste syžee meenutab pornofilme.

Hakkad päralt saama ka vä? Tegelikult hakkab yha enam kahju, et ma ise ei saa tulla. Kysi neilt seal veini juues, miks ei tegele teoloogia kõige fundamentaalsema ja valulisema kysimusega. Nendega, kes tahaksid uskuda, aga ei suuda seda mitte teha. Ei oska.

Loen yle eilset kirja. Kõik need kirjavead tuletavad meelde, kuivõrd palju sai taas kõrist alla kallatud. Täpselt nagu seal merekaldal, kui meenusid kõik need patud, mis sai teele pandud ja see tuletas omakorda meelde vestluse, mida Napoleon Josephine'i ilu tundmaõppimiseks ette võttis. Milles pagana päralt mu kirjade mõte siis ylepea seisneb, kui enesepuhastuse asemel vahin yksisilmi Tema mõnd kehaosa, asetan fookuse Tema erioma-sele naeratusse, fetišeerin seda nagu ennist tema vigugi? Yhes veinipudeliga.

Kuulan raadiost rõõmsat ersalast. Vaatan enda peegelpilti aknaklaasil. Peeretan.

Teised unistused on jällegi keerulisemad. Tuleb tõsiselt pingutada, et neid reaalsusega kooskõlla viia. Vahel on targem lihtsalt loobuda, lasta end unistustel kanda, unistada minevikust, lapsepõlvest, unistada võimatut. Siis on tegu võltsnostalgiaga, sest nostalgiat usutakse, unistusi unistatakse.

Lugu Oidipusest on eetiliselt õpetlik mitmeti. Vastab tõele, et ennast on keeruline tunnetada riskigrupis, aru saada oma piiratusest, mis teiste puhul nii kärmesti silma torkab. Aru saada, et enda tõekspidamised kehtivad keskse kvaliteedikriteeriumina, väärtustena ka iseenda kohta. Selleks tuleb mõista kõigepealt iseenda piiratust.

Napoleoni valdas korduvalt paaniline hirm, et võib tulla järjekordne mõte, mis paneb eelmised unustama. Viimane mõte haakub veidi meie teemaga: mõte Jumalast on mõttekujuline. On Jumala teele paisatud mõtted, mis tuleb ära tunda, enda juurde tuua, tolmust puhastada, nurgadki lihvida. Alles siis saavad nad vahendiks, et millegi poole sirutada.

Sirutan välja parema käe, katsun Josephine'i naeratust õrnalt sõrmetostega. Kas ma juba kirjutasin Sulle, kuidas unistuste struktuur meenutab pornofilme?

Võid mõelda, mille kuradi pärast peaksin sellest Sulle kirjutama. Vastaksin kaude. Inimesele meeldivad iseenda haiglased tunnused. Kärnade katkumine. Pesemata peenise lehk. Napoleon nautis enda saabaste haisu, mis täitis kogu ymbruse, kogu vestlusruumi ja ajas kaasteelised oksele. Pean jällegi vabandama, et mõned näited on perverssed. Ilma selleta ei kujuta ma aga lihtsalt ette, et võiksin jõuda tuumani. Patu olemuseni. Ja no muidugi, ega see ju normaalne pole sedasi ära armuda. Patt haiseb!

Patt on niivõrd vait, et tasahilju võib teda nähagi. Kontuurid hakkavad välja joonistuma.

Napoleon sai sõnumi! Harukordne nähtus! Sisu emotsionaalne väärtus muutis liigutamiskiirust. Keskpärane emotsioon lisas tempot, negatiivne vähendas. Ma tajun, et vaatan Napoleoni alati alt yles, lugupidamisega. Kyllap on tal keeruline seal minevikus endale asetatud ylesannet täita, vastata minu projitseeritud positsioonile. Hõlpsam on kommunikatsioonis vaadata ise alt yles. Siis tuleb tõestada, selmet mingeid kujutlusi kinnistada, peljates samal ajal paratamatut läbikukkumist. Poleemilises peitub vabaduskaotuses.

Tegelikult oli lugu lihtsamast lihtsam, ta soovis vestluse kaudu põhjendada enda armastusobjekti, leida kontakt selle pildi ajaga, aga soov uri-neerida ei lasknud korralikult keskenduda, mõtisklemisega peale hakata. Pärast pettumus syvenes. Ei teagi, kas peaks inimestega suhtlema või mitte. Mina muidugi ei liigu siit enam kuhugi.

Mis oleks, kui paneks loo pealkirjaks „Koguja”? Nagu mõtete koguja või nii ... Samas, see oleks kyllap liialt banaalne, lihtsakoeline. Religioosne viide yhe suvalise kokkulangevuse põhjal.

Mõtlen tylgastusega, kuidas Napoleon päevast päeva toda fotot ainiti vahtis, keha kergelt taha kallutades, pead viltu tirides. Näol võõrastav- idylliline grimass. Veel suurema tylgastusega avastan, et käitun ise täpi- pealt samamoodi. Tund-tunnilt syvenedes yha. Kokkusattumus! Me satume samasse ruumi. Ma suudan liikuda. Ta kallistab mind täpselt sama näoga nagu siin pildil. Kael läheb kergelt nurga alla, just kui tõmbaks pea sissepoole, iseendasse. Teeme suitsu, Tema. Davai, mina. Pöördudes jääb alakeha paigale, sirutub objekti suunas alates puusast yksnes alakehaga. Selles liigutuses peitub teatud kõhkclus, ebakindlus. (Armastusest?) On see objekt või mina? Suitsetades kissitab silmi. Keha liigub pisut tagapoole. Viskan Talle põgusa naeratava pilgu. Ta pöörab kärmelt silmad teises suunas. Esmalt allapoole paremale, seejärel haaravad Ta silmad esimesest ettejuhtuvast objektist, fokusseerivad selle. Vahele jääb murdosasekund kestev nõutus. Nõutus on lynk, kuhu saab lõpmatult järjekordseid tähendus- i ladestada.

Oh neid unistusi ...

Muutumatu on meie kohtumistel ruumi esialgne staatika. Romantiline atmosfäär, Josephine on sisenenud nendesamade rõivastega, istub oma õhulisusega tavaliselt kõige umbsemasse ruumi, täidab selle, nagu oleks ruum Teda oodanudki. Ta passib kõikjale. Vahel on kohtumised fragmen- taarsemad, kallistused, voodisse; vahel oleme juba kaua koos aega veetnud. Kord võtab Ta enda päris kuju, vana ja haiglane, teisal jällegi on Ta täis noorust ja elujõudu, ilu. Me armas argipäev!

Mis oleks, kui paneks pealkirjaks hoopis „keskpärane”? Või ikkagi „Napoleon ja naised”?

Tead, teise päästmine august on ylimalt komplitseeritud tegevus. Ei tohi minna sellesama mulli sisse, pettumustuda, isegi haletseda mitte, sel- lisel juhul järgneb saladuse nihkumine veelgi sygavamatesse kihtidesse. Ei saa ka jääda vaid eemalt vaatama ja juhendama. Tuleb leida kompromiss – olla yhe jalaga sees, jäädes samal ajal ka väljapoole, lihtsalt tirida ja tirida

ja sikutada. See oli noh, nagu soovitus teistele või nii. Kuigi, tõsi, teisi pole, kõik puha surnd.

Hakkasin siin endamisi ette kujutama kahte inimest. Esiteks patune, kes on pettumuses, kimbatuses. Teisal too, kes on õnne sisse astunud. Kujutleme, missugustes tingimustes (näituseks poliitilises seisus) oleksid need kaks vastupidises olukorras? Millist keskkonda läheb tarvis, et realiseerida vaese edukuspotentsiaal? Mõneti ehk midagi sellist: eesmärk on anda impulsse väljapoole. Yhiskonna teleoloogia koondumisena mõne institutsiooni alla võiks seisneda nende vektorite korrastamises, koordineerimises. Systematiseerida ja korrastada headust.

Pattu saab tunnetada nagu lõhna. Ta avab end nagu midagi võõrast, näiteks homoseksuaalsus. Kui ta avab end korra, laseb sisemist saladust nuusutada, kas või yheks hetkeks vaadelda samasoolist ihara pilguga, siis avaldub homoseksuaalsuse absoluutne loomulikkus. Olukorras, kui kas või hetkeks tundub see ainuvõimalik.

Ma pole täpselt tolku saanud, kuhu maale Sa oma rännakuga jõudnud oled. Järsku sain suurest loogikaveast aru! Kui ma siin heietan neis kirjad samamoodi edasi, siis ei jõuagi ma patu olemuseni. Ei enda ega tema, kes kusagil mu minevikus pettumuse ruumis meeletult minevikku yritab konstrueerida. Tegelikult pole ju kasu, kui ma Sinu tagasitulekuks sotid selgeks teen ... Vaja oleks, et Sa need kirjad tegelikult kohale viiksid. Luban Sulle, et juba õige pea jõuan asjani. Aitab sest ilast!

Halastajapoeg käib kord nädalas. Vahel harvemini. Kyyrib pisut, toob syya, tassib mu jälle köögilaua äärest eemale, et saaksin sentimeeter-sentimeetrilt end tasahilju tagasi nihutada. Vahetame mõne yksiku sõna. Kuidas tervis kah, tema, saad sellest kõhu täis ikka? Ära muretse, kuda endal, mina. Ja nõnda edasi. Vahel veinise peaga yritan täpsemalt uurida, pärida uudiste, perekonna järele, aga siis tõrgub ta tagasi. Halastajapoeg, ma mõtlen. Miks sa kurat ei võiks lihtsalt voodisse jääda, miks sa raisk pead jälle siia ronima, tema. Sa ei pea siin käima, kui ei taha, mina, mis sa koormad end?

Tavaliselt lõpeb kylaskäik mõne minupoole banaalsusega, yritan mõne lahke sõnaga teda enda poole võita. Pean nyyd minema, tema. Peast käib läbi mõte, et ytlengi, et ma polegi tegelikult siin, vaid Sinuga palverännakul. Ma pean tõesti minema, tema. Jää veel hetkeks, mina, tead, hulluarst käis, tõbras tahtis rohud ära võtta. Yritan kunstlikult naeratada. Mõnel õhtul saadan meeletult sõnumeid. Hirmust yksipäini jääda. Kõige

suurem viha haaras mind kord, kui taipasin, et ei suuda tema vastu enam aus olla, väldin teemasid, laveerin jutulõngaga.

Foto peidan laudlina alla. Kummaline on jälgida, kuidas ilu ajapikku muutub. Kaunitarid taanduvad aastatega, ilu hakatakse leidma varasemas keskpärasuses. Koletuslikuski võib ilu tabada. Või nagu unistustegagi, mis pikapeale tegelikkusele yha lähemale nihkuvad.

Teinekord jällegi tuleb ta naeratades, pakib kompsud lahti, peseb nõud, vahetab mu mähkmed. Viskan nagu muuseas nalja, no näed, kõik ei olegi perses. Ta ei reageeri. Jälgin tema liigutusi, kuidas nõud õigele kohale kuivama pannakse, kuidas räpane aknalaud puhtaks vööbatakse, pudeleid nurka yksteisega kõrvu ritta seatakse. Siis ta naeratab vahel ja tundub nagu oleks kõik endine, kunagine. Õige pea hakkab kiire. Oma tegemised, kohustused. Peas hakkab vine võimust võtma. Nõnda jõuamegi tolle vestluse juurde. Kas ma võin kysida sedasi, et kysin nagu eitavas vormis, aga sina vastaksid, nagu oleks kysimus jaatav, mina. Nii, tema. Albert, Sa ei vihka mind ju ega, mina. Ah, ära aja jälle seda paska, tema. Ei, tõsiselt, mina.

Mõni heli jääb tundideks kumisema. Ukse sulgumise heli. Kui saaksin kirjutamise asemel filmi teha, siis jätaksin kaamera mõneks sekundiks suletud ukse lingile, kohe seejärel võtaksin iseend aknaklaasi vahtimas, suitsu läitmas. Kahjuks pole see film.

Josephine'i ilu tegelikkusest otsides võib nõutult ootama jäädagi. Seda ettekujutust, mida ta varem oli just kui kohanud, tegelikult ei leidu. Aga siiski! Yhtäkki möödub akna alt tytarlaps, vilksamisi taban ta salli mähitud näolapi. Täpselt s e e ilu! Samal ajal hoopis teistsugune. Millest selline erinevus? Yllatav, nagu oleks keegi tõmmanud välja mugavustsoonist. Armastusobjekti ei saa hakata suhtuma tekstikriitiliselt.

Lugesin, et oled õnnelikult kohale jõudnud! Väga tore! Saan aru, et kloostriks on wifi ja kõik eluks vajalik olemas? Näed, jälle yks kysimus, millele ma enne ei mõelnud. Kui kontakti virtuaalmaailmaga poleks, ei jõuaks mu kirjad ju kuidagimoodi õigesse kohta. Tegelikult ma ei teagi, kellele täpselt need andma peaks. Eks Sa ise vaata, kes see ninamees seal on, ära ehk päris ninanokkija-kollanokale anna ...

Uurisin natukene Su rännaku sihtpunkti kohta. Täitsa põnev! Tahaks isegi, aga nagu ma juba kirjutasin, minust enam tulijat pole. Vaevalt keegi seal kaootilist juttu ajavat puuksutavat vanameest näha tahaks. Seda enam olen Sulle tänulik! Saan aru, et tegu on siis oikumeenilise orduga, aga

segamini protestandid ja katoliiklased, jah? Muide, kas tsölibaadis mungad kah feissaris käivad? Ah, ära pane tähele. Pilt hakkab igatahes ette tulema. Muide, vargsi tekib tunne, et Sa oled mu parim sõber, et me tunneme juba pikki aastaid. Et ma ei peagi enam midagi seletama, sest tead juba niigi kõike. Sellest pildist siin kõõgis; minevikust, jalutuskäikudest, vestlusest ja muidugi selle pildi saatuslikkusest. Kuigi ma ei tunne Sind. Kes Sa oled? Võib-olla peab vaid intuitsioon või ehk lihtsameelsuski neid väravaks, et avada Patu olemus.

Kasutasin suurtähte endalegi ootamatult. Eks põhjus ole ilmselge – tajun juba värava liigahtamist, pettumuse ruumi keskme paljastumist. Ilma selleta oleks kogu see ettevõtmine ju tyhi töö ja ... Noh, niivõrd siis sellest. Igatahes, loodetavasti jooksevad fragmendid õige pea kokku. Hakkasin selleks tema kirju lugema. Tegelikult teen seda sageli, et tema otsinguid, idealismi ja pateetikat hoomata. Ma arvan, et siinkohal on yle-vaade hädavajalik. Ära muretse, loodan teha võimalikult lyhidalt.

Jagasin kirjad kolme hunnikusse. Alguses värvi, siis lõhna, lõppeks sisu järgi. Viimane kattub pea eksimatult objektide kvalitatiivse jaotusega. Laias laastus on kategooriad sellised: sõprus, perekond ja armastus. Toon Sulle välja üksnes mõned eredemad kohad, mis sõltumata hunnikust kirjast kirja kattuvad. Muide, neisse võib täitsa vabalt tekstikriitiliselt suhtuda, erinevalt sest fotost siin.

Dynaamika on kirjadel sama. Alguses postuleeritakse yldine hinnang: „Ma ei saa Sind enam kunagi usaldada.” Seejärel viidatakse talle kui lõhestunud isiksusele, mis vaieldamatult põhistab syykoormat: „Ma ei saa aru, kes need Sinad siis on?” (Sina esineb ka väiketäheliselt.) Sekka mahuvad robustsemad röögatused: „Tahaks seda pistoda Sulle lykata ja lykata.” (Sõltuvalt kirjast, vahel leevendatakse kõneakti jõulisust sulgude kasutamise või kolme punktiga.) Teksti edenedes toimub rahunemine: „Ma ei taha, et see oleks mingi syydistuskiri.” Kusagil lõpus yritatakse jõuda analyytilisema hoiakuni: „Kordamööda. Nagu tublid koolilapsed, kordamööda räägime. Aga harva. Ja mööda. Ma lihtsalt tahtsin nii väga ära minna! Mul on vaja minna, ikka veel. Ja Sina alati lähed. Kogu aeg. Igale poole.”

Kõlab kaunilt. Huvitav, mida Napoleon – vana tõbras – vastas. Kahjuks pole mul tema vastuseid siit kusagilt võtta. Praegu hoian käes sama sisu ja dynaamikaga eksemplari, aga autor on ilmselgelt keegi teine. Tundub, et naiivsem ja valdab keelt pisut halvemini. Esile kerkib rohke ainsuse esimese pöörde kasutamine. Olen siin mõned kirjavead parandanud. Kuulame natukene:

Ma tõesti syydistan sind liiga palju, aga see tuleneb faktist, et sa oled mulle rängalt haiget ja liiga teinud ja pealegi teise silmas pindu on kergem näha kui palki enda omas. Ma olen tõesti haavunud ja tegelen hetkel oma haavade lakkumisega ja enesekindluse taastamisega. Aga ma ei usalda sind enam mitte üks raas. Ma tahaks sind usaldada ja sinule toetuda, aga ma ei saa enam. Ma võiksin ju ka lihtsalt alla anda ja kõik.

Aitab kah! Ilmselt sõltub kirja stiil ka trauma tugevusest ja kaugusest ajateljel. Leidsin eriti vahva kirja, mis meenutab luuletust. Ekspressiivne, ilus. Tõstan vaid mõned kohad siia ymber, et tonaalsus ja sisu oleksid yldjoontes hoomatavad:

ENNAST peab ka armastama!

VASTUTAMA.

enda ees vastutama. enda eest

puhtus pühadus austamine

Sa ei mõelnud MULLE

MIKS SA VALETAD

sellele ei ole vabandust

see on andestamatu

AINULT SA ISE SINA ISE ÜKSI ENDAS

saad toime tulla sellest välja tulla

(loe vahelduseks dostojevskit)

kõik teevad sõnnikut aga see on enda valik kas me selles ka püherdame

RONI VÄLJA

aga nüüd on see kõik see kõik eimiski

Rohkem ei jaksa. Dostojevski koht mulle täitsa meeldib. Teises toas on „Valged ööd”, aga sinna minek võtaks liiga kaua aega ja liialt energiat. Lasen poisil järgmine kord tuua. Kurat, kus tema kirjad jäänud on?

Olgu, olgu. Ma kirjutasin need kirjad Josephine’ile. Vist. Seosed hakkavad hägustuma. Kõik läheb segamini. Inimesed, nende nimed, syndmused, põhjus ja tagajärg takkaotsa. Võiksin mustvalge kujutise tykkideks rebida. Ja see, kas uuesti kokku kleepida, on üksnes minu otsustada! Aga mis arvad? Kuule, loed yldse mu kirju vä? Enam pole jaksu sidusalt kirjutada, põhjendada. Laused tulevad kusagilt läbi valu, pingutuse. Ykshaaval, yksteisest lahus.

Köök kleepub. Õhk hakkab otsa saama. Pettumus kleepub. Õhk hakkab õlgadele rusuvalt laiali valguma. Pildi jõud yletab taluvuspiiri. Ma

tean! Seep see ongi! Käes! Kõik kleepub yhtäkki selle vana pildi kylge. Aeg, meie minevik, syndmused, otsingud; ruum, suitsukonid, lagi, põrand, seinad – kõik peitub yhtäkki siin, väikseformaadilises fotos. Nagu suure energiaga õgiv magnet fikseerib pilt kogu ymbruse, on alati seda teinud. Kujuta ette, kui kogu elatud elu, kogu praegu oleks kinni naelutatud yhte pisikesse kujutisse. Näeksin hetkeks just kui värvate pilust pettumuse saladust, seal istub keegi köögilaua taga, suitsetab, ryypab veini. See pole seal mina. Ka Napoleon mitte. Ei, hoopis keegi umbisikuline. Pettumuse ruumi värvate taga hämaruses väike koltunud mustvalge pilt rõõmsameelsest tytarlapsest, aga seal sees ka kõik muu. Kas pole mitte nii, et selle ruumi saladus seisneb saladuse enda võimes kogu avaliku ja teadliku iseenda taha peita? Võib-olla. Mineviku ettekujutuse representatsioon jääbki ainsaks, mis ruumist alles jääb. Absoluutne staatika. Vangistus.

Piisas vaid yhest omavahelisest kohtumisest. Nad tutvusid lagununud aidamaja kõrval, üks vana ja nõder, ehk pisut hullumeelne; Napoleon noor, täis lootusi, unistusi. Just kui potentsiaalitu kokkupõrge. Kujutan sedavõrd hästi ette, kuidas esialgu vanamutt rääkis ja rääkis seosusetut juttu, inimesed ja nende nimed nagu sasipundar. Noorhärä, viisakas, jäi kuulama, poetas sekka mõne hapra sõna. Ja see moment! Vana mõrd võtab värisevate kätega taskust oma nooruspõlveportree, foto õigupoolest. Lihtsalt üks foto, millel tydrukutirts on parasjagu õnnest hyppamas, käed laiali, näol see ilu! Oo, mu Josephine!

Ah, ma ei viitsi sellest rääkida. Vahet pole. Kuidas läheb Sul seal? Pean tunnistama, et ma kyll ei tunne Sind, aga nende kirjade vältel on kirjutusakt pannud mind Sinusse armuma. Seda enam tahaksin teada, kes kurat Sa oled?

Kullake! Tahtsin Sinult taas andeks paluda! Riietasin Su eile mõtteis lahti, aeglaselt libistasin seljast kleidi, rinnahoidjad, aluspyksid. Asetasin Su seejärel köögilauale. Umbes nagu siis, kui ma veel liikuda suutsin. Tõmbasin aegluubis sõrmedega läbi Su juuste. Toppisin noku Sinusse ja hakkasimegi pihta! Kas see on patt? Ma ei tea, aga Sulle niivõrd meeldis!

Täna on Alberti sünnipäev. Ta saab kaheseks. Kyll aeg ikka lendab. Mind pole keegi kutsunud. Sain talt hoopis keskpärase sisuga sõnumi, et ta ei saa ise minu juurde tulla. *Hei Napoleon kle et ma ilmselt ei hakka tulema su juurde peame siin synkarit jne aga head Albert Bonaparte.* Miks ta mind nimepidi kutsub. Võiks ju öelda issi või paps või kurat teab mida veel ...

See selleks, see pole oluline. Vaatan hoopis enda peegeldust aknaklaasil. See pole mina! Keegi teine võib-olla, kui yldse. Lind oli juba surnud. Kui me lasteaias teda matsime. Tegime ilusad matused. Kaevasime augu ja viskasime sisse. Kõigil üks jalg hauas. Ma ei tea, miks meid karistati. Tõesõna ei tea ... Josephine! Ei tea, kui Napoleon oleks kohanud Josephine'i Tema nooruses, kas elu oleks praegu teistsugune? Vaevalt. Oh, Josephine ... Kyllap on Ta juba surnud. Ei tea. Suudleks kas või tema laipa, olgugi et vanamuti oma.

Avasin akna. Viskasin Josephine'i foto minema, jälgisin, kuidas ta nagu joobnult sinka-vonka maapinna poole kakerdas. Tyhja kah. Kedagi pole. Nihutan ratastooli laua äärest kraanikausi poole. Hakkan pattudega mängima, tõstan yhest kausist teise, solgutan pisut juustesse, panen purkidesse, mõne uhun koos kylma veega kanalisatsiooni. Nii lõbus! Vahel kohe on selline tunne, et ei oska õnnega kohe midagi peale hakata! Saadaks Sulle hoopis osakese oma yyratust õnnest? Sul läheb seal kloostriks seda tarvis! Kes Sa oled? Kui Sa vaid teaks, kui kauni öö me koos veetsime! Kas Sa saaksid siis need patud mõnele usumehele yle anda? Oleksid nii hea? Mis Su meiliaadress on, et ma saaksin need teele panna? Ok, vahet pole, panen näoraamatusse lihtsalt. Ma olen nii FUCKING ÖNNELIK!!!! :)

Muide, kas Sa teadsid, et patt on mustvalge! Yks osa imendab kõik endasse, teine pool peegeldab kõik tagasi. Andestust!

KOKKUVÕTE: käesoleva sonettnovelli hypoteesiks oli patu muutumatuse teooria, mille kohaselt näeb patt välja nagu punkt. Teooria ei leidnud sonett-novellis kinnitust. Yhtlasi ei suutnud autor (Mina!, Tõmmu Hiid Sidruniga – toim.) teooriat kuidagigi ka vaidlustada, rääkimata siis veel ymberlykkamisest.

ELLI TRAGEL

TULE, ISTU MU LAINELE. T
Õ
U
S
E
ME KOOS JA L
A
N
G
E
ME.

K Ä I
R T S IGAVIKKU, MA ROHKEM EI PALU.
U U S I

ET POLEKS ÜHTKI L O K U, VAID OLEKS L O H U T U S.
H

P J
I M D A
I U A H
M N U

PÜHAPÄEVAHOMMIKU RAHU

KUI MUL EHK ONGI AINULT

Ü
K
S

T
E
E, SIIS E

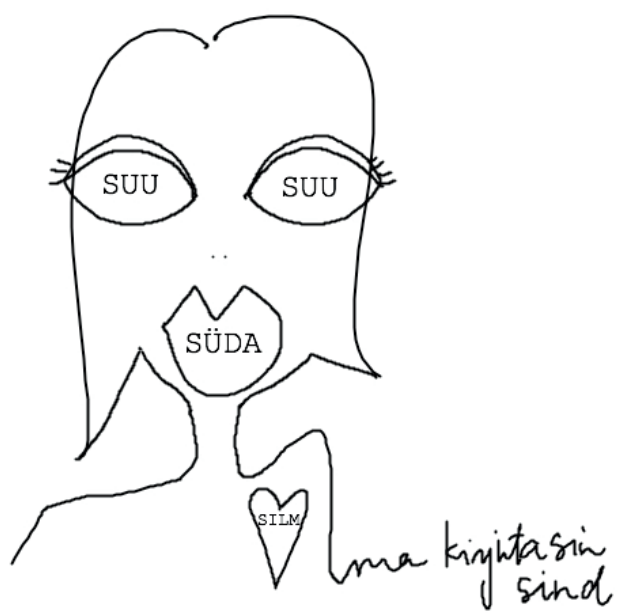
K
S
I
D

A SEL ON JU T

U
R
V
A
L
I
N
E.

olen ikka olemas
nagu vori jümedas

MARILYN MÄGI

Lillevaatleja

Kui ma sind esimest korda nägin
olin ma homse päeva jaoks
unistusi korjamas
Sinu sinine värv
voolas üles
ja sai taevaga kokku

*

Kui ma sind esimest korda nägin
vaatasid sa demonstratiivselt kõrvale
mina vaatasin teist korda
aga sind
ei olnud ikka veel
Mina vaatasin kolmandat korda
siis vaatasid
sina ka

*

Kui ma sind esimest korda nägin
olin mina väike prints
ja sina minu roos
ainult et palju ilusam

*

Kui ma sind esimest korda nägin
oli päev pilvine
kui lähemalt vaatasin
selgus
et tsepeliin oli päikese ette sõitnud

*

Kui ma sind esimest korda nägin
lugesin kuni esimeste elektriliinideni
teid kokku kümme tuhat
vasakul siblisid kanad
ja paremal põgenesid rukkiterad
Sina jäid silma
olid ju teistest
peajagu pikem

*

Kui ma sind esimest korda nägin
oleksin peaaegu astunud
kuristikku rukkis
Õnneks oli hea päev
ja gravitatsioon töötas tagurpidi
saime koos koju lennata

*

Kui ma sind esimest korda nägin
valdas mind meeltesegadus
ja otsustasin konservatiivsesse parteisse astuda
sest ainult rahvuslastel
on logo peal
samasugune sinine värv

*

Kui ma sind esimest korda nägin
küsisin mööduvatelt mesilastelt
kuidas sa maitsed
Nad ei osanud seda kirjeldada
sest mesilased
on ju ainult mesilased

*

Kui ma sind esimest korda nägin
oli mind töölt lahti lastud
suurest kibestumusest
tahtsin hakata pärjapunujaks
Pärast esimest pilku
oleksin võtnud sinu
ja iseendaga ühte põiminud

*

Kui ma sind esimest korda nägin
oli sul keegi teine
te seisite seal
ning vaatasite päikesesse
Mina ei näinud päikest
mina nägin
ainult sind
ja päike
tema tuli natukese aja pärast

*

Kui ma sind esimest korda nägin
mängis ansambel fokstrotti
linnud vilistasid
ja moonid õõtsusid lõunatuules kaasa
Oleksin tahtnud su tantsima võtta
aga on meelevaldne
kedagi juurtega üles kiskuda

*

Kui ma sind esimest korda nägin
olin ma just saanud
inseneripaberid
Nüüd tahan elu lõpuni
su südant puhtana hoida

*

Kui ma sind esimest korda nägin
olid sa just
õide puhkenud
ning õhk keerutas end
su ümber ringi
Ma ei ole tegelikult kunagi
endaga rahul olnud
vaid alati tahtnud
ka ise tuul olla

*

Kui ma sind esimest korda nägin
olin ma just kakskümmend saanud
aga tundsin end
igavikust vanemana
Sina aga
sünnid igal hetkel uuesti

INIMESE KOHUS ON ISEENDA ASI LÕPUNI AJADA

Joanna Ellmanniga vestlesid Kristina Viin ja Aare Pily

11. septembril 2015 Tartus Tähe tänaval

Kristina Viin: Sel kevadel ilmus sul neljas luulekogu, „Sulgunud ruum”.

Aare Pilv: Millal sul esimene raamat ilmus?

Joanna Ellmann: 2008.

AP: Seitsme aasta jooksul neli raamatut. Väga produktiivne luuletaja.

Ei ole – esimese kolme aasta jooksul ilmus kolm.

AP: Ja miks nüüd nii pikk vahe oli?

Sellepärast, et ma küll kirjutasin hästi palju, aga hakkasin rohkem valima ja kontseptuaalsele küljele mõtlema. Pausi tekitas see, et ma ei viitsinud enam avaldada, vaatasin, et käekiri peab muutuma. Neljas raamat ei ole nii sümbolistlik kui esimesed kolm ja kuna teine ja kolmas olid eriti sümbolistlikud, siis arvasingi, et neljas peab tulema otseütlevam.

AP: Aga mida sa mõtled selle sümbolismi all?

Kujundlikkust. Kui ma kirjutan, siis mul on pildivool silma ees ja pildist tuleb sõna, mitte sõna ei loo pilti.

KV: Kas sa paned teksti kirja kohe, kui sul tekib mõte, pliiats on su abivahend?

Mul on praegu ka seljakotis kaks märkmikku. Hirmu pliiatsi vastu ei tohi olla. Kolmandas raamatus olid vist mingid tekstid, mida ma teise raamatusse ei tahtnud panna, sest mulle tundusid nad halvad. Ja neljandaga läkski nii kaua, sest sain aru, kui oluline on teksti settimine. Alles hiljem mõistad, kas tekst on hea või halb. Sa pead ennast täiesti distantseerima sellest tekstist. Pead olema oma teksti lugeja, mitte see, kes kirjutas.

AP: Aga kui palju sa siis kirjutad? Kui sageli? On sul mingid puhangud?

Isegi mitte niivõrd sageli. Pigem on nii, et mitu kuud ei kirjuta ja siis on paari päeva jooksul 50 teksti.

KV: Ja sa paned järjest, ühe purskega?

Jah.

AP: Aga kui palju sa luuletusi hiljem töötled või ümber teed?

Ümber ma neid kindlasti ei kirjuta. Aga ma muudan sõnakasutust. Mu nõrk koht on filoloogia – sõnakasutus võiks olla täpsem.

KV: Paljud luuletajad pole üldse filoloogiat õppinud.

Asi pole õppimises, vaid sõnatundlikkuses – see on intuiitiivne vaist. Pärast korrektuuri tehes ma näen, kuidas on parem sõnu kasutada, milliseid sünonüüme. Mu mõttevoog on hästi intensiivne, aga sõnaline pool vajab kohendamist. Minu jaoks on luuletus nagu plahvatuslik pomm, asi, mida ma ei suuda enam sees kanda.

KV: Ma praegu mõtlesin, milline on minu suhtumine luuletamise – see on nagu Jaapani tušimaal, kannad luuletust nii kaua sees, kuni tuleb õige tunne, see vormub ja sa paned ta ühe hetkega paberile, püüad ta kinni.

Aga sina paned kohe kirja, sa näed seda teksti enda ees ...

Ja siis ma analüüsin ...

KV: ... ja paned kokku.

Ei pane alati kokku, tõmban ebamäärased sõnad maha või siis kasutan teisi sõnu. Eelmised kolm raamatut olid mul rohkem hetketekstid, aga neljandaga olen rohkem ennast toimetanud.

AP: Su luuletused on enamasti sellised pikad jorud ja seal järjest toimub midagi. Kuidas see käib – kui sa luuletust kirjutama hakkad, kas sa tead, mis luuletuses lõpuks juhtub?

Ei tea. Ma olen maailmas ja elus ka rohkem kulgeja, mulle meeldib vaadata, mis toimub ja kuidas see toimuma hakkab. Ja kui ma

kirjutan teksti, siis mul tekib mingi ajalainelühis, natuke nagu hulumeeusus, siis ma pean lihtsalt minema ...

AP: Kas selline seisundi pealt kirjutamine on nagu automaatkirjutus?

Jah. Ma võin praegu kohe ka automaatkirjutust teha, see on minu jaoks hästi lihtne. Aga keelekasutuse kvaliteeti ei oska ma sel hetkel hinnata. Mulle meeldivad kõik need tekstid mõtte poolest, aga keeleliselt on vaja mingit arengut või seadmist.

KV: Sinu neljas luulekogu on rännakuline raamat, sa lähedki kuskile sisekosmosesse. Räägid surmast, kujutled ennast surnuna või teispool surma. Mida see tähendab, kas see on metafoor või reaalne rännak?

See konkreetne luuletus, et olen mulla all, on inspireeritud sellest, kuidas minu väga hea sõber Mait Vaik käis sõbra haual õlut joomas ja rääkis temaga juttu ja mõtles kogu aeg, et mida see sõber talle vastaks. Sellest rääkis Mait siis, kui temaga Müürilehele intervjuud tegin, ja pärast seda ma kujustasin ennast selleks sõbraks. Tema jutt jäi mulle kõlama.

AP: Teispool surma olekut on ju seal raamatus ka teistes luuletustes ...

KV: Just, see on nagu läbiv joon – kas sinu jaoks see neljas raamat on kõige süngem? Sa räägid seal surmast, surmaunelusest, teispoolsuses olemisest. Ja samas on seal ka mingit lootust.

Luulekogu on pigem mõtisklus süngetel teemadel. Ma valisin sellised luuletused kolme aasta asjade hulgast.

KV: Mis asi on sulgunud ruum? Elu kui paratamatus? Kas sulgunud ruum on elu?

Kindlasti rohkemgi kui elu. See on minu ellujäämise filosoofia – enese eest vastutamise filosoofia, mis pole iseenesest negatiivne ega positiivne. Sulgunud ruum tähendab minu jaoks seda, et kui sa ennast ära tapad, kui sa endale liiga teed, siis sa ei pääse siit ära.

KV: Kas see on see kontseptsioon, et kui sa end ära tapad, siis sa jääd vahepealsusse hõljuma ega saa ei taevariigi õndsusse ega ka maa peale tagasi, näed kõike, aga ei saa sekkuda, sul on meeled, aga sul pole keha, kuuled teisi, aga ei saa sekkuda, midagi edastada.

Jah – no päris mitte nii. Põhipoint on selge – enda eest vastutamise filosoofia. Selles mõttes on see raamat kõige positiivsem ja kõige surmaeitavam.

KV: Kas sa mediteerid tihti?

Iga päev. Teen vabastavat hingamist, iga päev neli-viis tundi.

KV: Kas sa mediteerid tühjusesse, tahad mõtetest vabanda? Või tahad jõuda hoopis kuhugi transtsendentsesse?

Ei, ma mediteerin ainult iseennast ja iseendasse, et oma keset hoida.

KV: Kas sa lähed iseendasse, kõik mõtted ja emotsioonid voolavad sinust läbi või hoopis seikled kuidagi oma meeles?

Meeles seiklemine tuleb pärast seda, see on meditatsiooni tulemus. Meditatsioon ise on hingamine, sa hakkad varvastest alates hingama, annad endale ülesande, et hingad varvastest kroontšakrasse ja siis tagasi varvastesse. Sa võid ka nii teha, et hingad varvastest ja käid kõik punktid läbi. See võtab hästi palju energiat ja on päris raske.

KV: Kas sa tahad oma keha minetada?

Ei taha. Ma tahan just tunda kõike korraga. Ma tahan keha, vaimu ja hinge ühtsust – sest muul viisil me siin maailmas ju ei eksisteeri.

KV: Kas sa luuletades kanaldad?

Kanaldan.

AP: Mida see tähendab?

See tähendab otse mingisse teadvuse tasandisse minekut. Põhiliselt kanaldan, aga raamatu nimiluuletus „Sulgunud ruum” ei ole kanaldamine, see on väga kontseptuaalne.

KV: Tean, et sulle on väga oluline „Dead Man” film, kasutad näiteks ka tekstides paadi kujundit. Mida see film sinu jaoks tähendab?

„Dead Man” tuli välja 1995, kui ma olin seitsmeaastane, sellest sai kohe minu lemmikfilm. Olen seda vaadanud lugematuid kordi ja võin sellest lugematul hulgal luuletusi teha. See konkreetne luuletus, „Meenub, kuidas ma heitsin pikali”, mis viitab „Dead Mani” lõputseenile, on tehtud Kiwa palvel – ta tahtis teksti, mida saaks salvestada ja helindada.

KV: Kui sa samastad ennast filmi peategelasega, mis sinuga siis toimub?

Vabanemine. Hasso Krull küsis minu käest „Kõrbenud galaktikate” esitlusel ka, kas „Dead Mani” lõpp oli õnnelik või õnnetu, ja ma ütlesin, et see on õnnelik, see on vabanemine.

AP: Millest vabanemine?

Süsteemi ahelatest.

KV: Sa oled anarhist?

Jah, loomulikult.

KV: Kuidas sa suhtud kristlusse? Kas inimene on see, kes valvab loomade ja looduse üle, või on inimene ise loom?

Kindlasti ei ole ta valvaja. Ka siis, kui oleksin kristlane, vastaksin nii. Inimene, nagu ka kõik teised – taimed, loomad ja kalakesed –, on üks suur energia ja inimesele on antud suurem võime kogeda ja tajuda.

*Minu jaoks on luuletus nagu
plahvatuslik pomm, asi, mida
ma ei suuda enam sees kanda.*

KV: Läbi intellektuaalse eneseteadvuse mõtestada?

Intellektuaalne eneseteadvus on natuke teine, see on pigem hingeline. Mitte et teistel poleks hinge, aga inimesel on kogemustepagas, tal on mälu.

KV: Lugesin hiljuti kuskilt, et ka taimedel on mälu.

Kuidas sa saad läbi oma orhideega?

Ma saan temaga suurepäraselt läbi, ma räägin temaga isegi Käända mõisas, kui ma seal suvel olen, näen teda unes ja räägin.

KV: Aga räägime sinu isast Andres Allanist. Ta oli umbes nagu Kristjan Jaak Peterson, noorelt surnud andekas luuletaja, kellel oli mingi etteaimus oma varasest surmast. Mis sa arvad, kuidas su isa suri?

Selle kohta on väga palju erinevaid mõttesähvatusi olnud ka mul.

KV: Aga mida sa ise tunnud?

Enesetapp. Aga mingi psühhootilisuse ajal. Ta oli hästi pikalt seal maakodus, kus mina viimasel ajal palju viibin.

KV: Kas sulle tundub, et su isa oli jõudnud mingi arusaamani, mingi teadmiseni, või ta suri nii, et asjad jäid pooleli? Ta suri 22-aastaselt.

Isal oli teadmine, et ta sureb varsti. Ta kirjutas neli aastat varem endale matusekõne.

KV: Kuidas on sinu suhe oma isa luulega? Kas sa alateadlikult ei jätkka oma isa liini – isa läks liiga vara ja sina teed oma isa asja edasi?

Ei, enam mitte. See on väga ilus romantiline vaim ja sellega võivad inimesed minna peast lolliks. Kui põlvkondade rida edasi ajada, siis tuleks end ära tappa. Iseenda isa pole võimalik olla.

*Inimene ei ole ju midagi ülemat
või kõrgemat kui liblikas või
sitasitikas või metshirv.*

AP: Aga millal sul see tunne üle läks?

Siis, kui ma sain aru, et olen vanem kui minu isa. Iga inimese kohus on iseenda asi lõpuni ajada. Mina ütlen ainult nii palju, et 24. septembril oli minu isa 50. sünnipäev ja minu isa oli suurepärase luuletaja. Mu isal oli moonipõld ka. Oluline asi isa luule juures on see, et paljud tekstid on kirjutatud hallutsineerides.

KV: Mis sa arvad, miks su isa läks teoloogiat õppima?

Tema vanaema ütles, et mine arstiks õppima, aga isa ütles, et sina hakkad surema ja viimane, kes pühitseb ja aidata saab, ei ole arst, vaid preester. Vanaema andis talle värisevate kätega keskkooli lõpetamise puhul lilled üle ja kaks päeva hiljem suri ära.

AP: Sul on mitmes kohas juttu endakssaamisest. Mida sa sellega täpselt mõtled, mida endakssaamine endast kujutama peaks?

Enda keskme või hinge tervikuks loomist, et see ei oleks hajali. Loodus seob meid tegelikult ühte – mõeldud ongi looduseks saamist. Ise oled loodus, saad iseendaks tagasi. Inimene ei ole ju midagi üleemat või kõrgemat kui liblikas või sitasitikas või metsshirv.

20. septembril 2015 Facebookis, Käända–Viljandi

„Sulgunud ruumi” ei pea tegelikult väga süngelt võtma, pigem on see meditatiivne rännak. See on minu kirjutatud tagakaane tekstis ka kirjas. Ah jaa – heliteose loomine tekstide ainetel oli Kiwa idee. (Ma kirjutan teile praegu kohast, kus lähim asustatud paik on kuue kilomeetri kaugusel. Paar päeva tagasi oli vaskuss toas.)

AP: Kas sa tajud, et kuulud mingisse luuletamise traditsiooni?

Ma eriti ei ole ise seda tajunud, tahaksin ikka enda rada käia, las teised paigutavad. Stambid mulle ei meeldi, järgimised ja nii. Aga loomulikult on mul oma lemmikluuletajad, kes on mind kuidagi viisi mõjutanud. Andres Allan on kindlasti mõjutanud, istun hetkel ka Käända mõisas, seal, kus ta kirjutas. Aga muidu – Eestist head sõbrad, kes nõu on andnud, on mõjutanud kindlasti: Lauri Sommer ja Hando Runnel, muidu Heiti Talvik, välismaalt Sylvia Plath ja Dylan Thomas. Ja Marie Heiberg, mulle õudselt meeldib ta „Enne viimset päeva”, eriti algus. Väga võimas poeetika.

AP: Kas sa nimetaksid oma luulet religioosseks? Kasvõi selles mõttes, et kas tajud kirjutamisprotsessi mingisuguse religioosse või maagilise praktikana?

Ma nimetan seda endasse ja maailma uskuvaks luuleks, müstiliseks, kohati alateadvuse tajudel mängivaks. Religioossus ja usk on minu jaoks kaks täiesti erinevat mõistet, ma olen spirituaalne küll ja kindlasti usklik, aga sama kindel on ka see, et ma pole religioosne. Kirjutamisprotsess on mulle ühelt poolt meditatsioon ja teiselt poolt rännak teistesse maailmadesse. Maia Tammjärv tabas selle ruumist ruumi põgenemise muide ära, „Kõrbenud galaktikate” arvustuses, mis ilmus kunagi Värskes Rõhus.

AP: Kas kõlad on olulised? Kas kõlad mõjutavad su luuletusi, kui sa kirjutad, kas sa liigud kõlasid mööda või midagi muud pidi, näiteks pilte pidi? Mille alusel su assotsiatsioonid tekivad?

Need tekivad kas nii, et näen pilte, põhimõtteliselt silme ees jookseb film, nii et tekst hakkab peas end ise looma; või siis pilt ja tekst korraga. Kõla ei ole oluline, pärast redigeerides vaatan kõla ka. Kohati on oluline, et tekst oleks sugestiivne, eriti ette kandes.

AP: Nii et sa ei kirjuta keelt pidi, sa pigem nagu tõlgid. Luuletused tekivad tõlkena keelde kuskilt mujalt. Nagu kirjutaksid unenägemisi ümber?

Jah, nagu unenägemine, kuigi ma nimetan neid tajukogemusteks või rännakuteks, kirjutad ja kirjutamine viib sind rändama; kirjutad omailma üles või teisi reaalsusi, kuidagi nii näen mina.

AP: Mida Ernst Enno sulle ütleb?

Mulle meeldib jah, „käib ringi taevas, ringi maa, eks keegi nii pea valmima”. Mul on kõik Ernst Enno raamatud olemas. Enno meeldib vist kõigile.

AP: Aga sürrealistid? Tajud sa midagi ühist nendega? Puhhtekstitehnilisel tasandil nagu oleks (automaatism), kuigi sul on vist ikkagi pigem kindlad sidusad maailmad?

Sürrealism mulle meeldib, vahepeal lugesin Laabanit palju. Aga üldiselt kaldun rohkem müstikute poole, kellel on sidusad maailmad, „Sulgunud ruumis”, ma loodan, on ka maailmad sidusad, varasemates oli rohkem sürr. Mu kirjutamises on küll automatism olemas, aga kui kirjutad, siis ma samal ajal ikkagi ka mõtestan ja seostan seda teksti, mida loon.

KV: Aga siis need korduvad kujundid: hakid, kaarnad, varesed, kaarikud, must taevas, mustasilmsed olendid. Mis nendega on?

Hakid, kaarnad, varesed on sügiselinnud. Tartus olles kirjutasin vahepeal nii, et istusin päev läbi köögis ja vaatasin lindude lendamist, nii võisin istuda tunde.

KV: Tartu on jah selline hakkidelinn ... Üks elas sul vist akna taga?

Mul oli katkise nokaga hakipoeg, kes käis iga päev süüa küsimas ja aasta pärast Pepleri tänavalt ärakolimist nägin teda jälle, tundsin ta lõhkise noka järgi ära ja ta tundis minu ka. Tuli mu juurde ja tegi tiiru ümber pea. Linnud on targad.

KV: Sinu luulekogu illustreeris Pariisi kunstnik Divine Enfant. Rääkisid, et ta tegi sinu luulekogule illustatsioonid puhtalt teksti kuulates, ilma tõlketa.

Ta luges läbi kümme inglise keelde tõlgitud luuletust ja teadis raamatu pealkirja, aga pilte hakkas ta tegema põhiliselt häälele keskendudes. Väga minulik tuli välja. Super illustraator! Divine on muide Martin Revi videokunstnik. Kiwa saatis talle lihtsalt salvestisi kuulata ja ta hakkas esialgu niisama pilte tegema, enda tarbeks.

KV: Ta kasutab seda ägedat bilateraalse sümmeetria võtet, et kui pilt panna iseenda peegeldusega kokku, tekivad pildi keskele hingestatud olendite moodi kujundid, igasugused lõustad ja näod.

Jah. Kaanepilt on Tuuli Aule valitud, Divine tegi raamatule alguses umbes 30 pilti, oleks võinud tegelikult rohkemgi sisse panna.

KV: Tonaalsus on ka täpselt valitud – terashall, must.

Mulle ka meeldib, üks must raamat peab ikka olema. Järgmine võiks olla kollane.

AP: Mul on ka üks must raamat ja üks kollane raamat.

Kaks valget, kaks rohelist, järgmine võiks olla punane.

Jah, punane peab ka olema. Rohelise ja valgeni pean veel jõudma.

KV: Kollane töötab rõõmsamat, helgemat kogu?

Ei, see on poeem „Kõrbest”. Roheline tuleb helgem, kui ma koostamiseni jõuan.

KV: Oled praegu oma mõisas, seal on looduslähedust, mingit vaikusehelgust? Kas mõtted on teistsugused kui Tartus?

See on Käända rüütlimõis, mille leidis mu isa koos oma klassivennaga, kui nad olid 15aastased. Nad teenisid suvel raha ja ostsid selle kahe peale 400 rubla eest. Mõtted on asjalikumad, ma peaks ütlema. Looduslähedasemad küll, aga asjalikumad. Sellised maatöö mõtted, et suhkur saab otsa, aga moosi peab tegema ja äratuskella peale peab ärkama, sest väga vähe on valget aega. Siin pole elektrit ja küla on 5 km kaugusel, seal käib autopood. See-eest on palju metsloomi. Aga näed, tänapäeval ulatub internetilevi isegi siia, kui arvuti panna akna alla kindlasse kohta. Loodus on ääretult ilus. Eile korjasin kolm liitrit põldmarju.

KV: Mis loomi sa oled näinud seal õue peal?

Metskitsed olid õue peal siin ühel suvehommikul kuue ajal. Pääsukesti on palju.

KV: Kirjutad palju?

Rohkem on nii, et siin käid ja vaatad ja hüpled mööda raba, pärast lähed linna või kuskile mujale, mõtled tagasi ja kirjutad. Suvel sai rohkem kirjutatud, aga praegu on maal palju tegemist. Mõtted on Tartuga võrreldes kõvasti selgemad muidugi ja rahulikumad. Tahakski ainult põllu ääres, metsas ja rabas rännata ja üldse mitte enam linna tulla. See kestab tavaliselt paar nädalat, siis tahan jälle linna ja sõpru näha. Aga kui oled kaks päeva linnas, tunned, et oiappi, mis maailm see on, peab tagasi maale minema.

KV: Jah, loodus lummab ära, tekib tunne, et see ongi pärisolemine, päris reaalsus.

No see on igal juhul rohkem reaalsus kui linn, ma arvan. See on see keskkond, kus me peakski elama.

Armaastuse tuba

SANNA

KARTAU

AASTA ESIMENE PIND TALLAS

jäta metsikule ruumi
jäta ruumi kitsastele radadele ja nõgestele
kammitsemata kallastele
surnud puudele

ma tahan teo peale astumise kraginat
sipelgaid kes tuppa tulevad
suvepäeval higistamist
üksikuid naeratusi
kitarril mängitud valesid noote

mu euronormeeritud elu on põrandaküttega
kõik taldrikud on ühesugused
pistikusse sobib iga seade
interneti saan ka Kolga-Jaanis seenel olles
jala tahan ikka mutta suruda

*

haprad linnutiivakäed mu õlgade ümber
särgile vajuvad soolased raskuslaigud
kõik mis mind ümbritseb
on
sa ei saa ära minna sa ei tohi ära minna
kivist punased silmad
huuled roostekarva
sammud eksivad tihti sinna kuhu ei peaks
ära

TEISIPÄEV

olen kodus ja püüan mitte oodata
märg väsimus kleebib juuksed põse külge ja neid eemale lükates ajan
meigi laiali
pühin käe vastu pükse puhtaks
panen muusika mängima samal ajal püüdes mitte oodata keegi
kirjutab mulle kes pole sina
ma vastan viisakalt ja kirjutan naljale vastuseks „hahaha” vilksamisi
vaatan et kas oled mu sõnumit näinud
koristan toa ära
üks sokk leiab teise mu ootusärevate käte vahel teen
manikööri teeseldes et mitte sinu jaoks
vaatan neid pilte mis sa mulle saatsid su kõvast peenisest või muudest
asjadest
on teisipäev ja ma ei oota sind

TELEGRAMM PIINLIKE ÜLESTUNNISTUSTE MAALT

soovides oma meelerahu tagasi saada
rüüpan õlut

teadmised selle eluviisi kahjulikkusest
kasvavad mäena veriste päikseloojangute ja surmakarva metsade vahele
hüpoteetiline Teine haarab kõrist

tead ju paremini Sanna
ei tohiks silmi enam kinni suruda Sanna
ei tohiks teeselda et annad rohkem kui võtad Sanna

lonks lonksu haaval
rüüpan õlut edasi
jään lootma teadlastele keda kotiks
töölistele kes viitsiks
ja masinatele mis suudaks

süda on küll keskmisest rohelisem
aga käed alati ei jõua

PATRICIO PRON IDEED

Leila Guerriero

Hispaania keelest Kaisa Maria Ling

16. aprillil 1981 umbes kell kolm tuli väike Peter Möhlendorf, keda kõik kutsusid „der schwarze Peter” või „must Peter”, kohalikust koolist koju. Ta kodu asus Magdeburgist kagus, Auslebeni idapiiril, umbes viie tuhande elanikuga linnakeses, kus tegeleti peamiselt põllumajandusega, peaaesjalikult sparglite kasvatamisega. Tema isa, kes oli sel hetkel keldris, kui väike Peter koju jõudis, rääkis hiljem, et kuulis, kuidas poeg tuppa tuli, ning järeldas keldri kohal asuvast köögist kostvate häälte põhjal, mida too tegi: viskas koolikoti trepimademe alla, läks kööki, võttis külmkapist piimapaki, valas endale klaasitäie piima ja jõi selle püsti seistes tühjaks, seejärel pani poiss paki külmkappi tagasi ning läks aeda. Kuid nii tegi Peter iga päev koolist tulles ning võis juhtuda, et isa ei kuulnudki tegelikult helisid, mida ütles hiljem kuulnud olevat, vaid kuulis lihtsalt, et Peter tuli koju, ning tuletas sellest ülejäänud sündmuste rea, mida oli viimastel aastatel näinud korduvat päevast päeva. Kuid isa, kes kuulis või arvas kuulvat helisid, mida poeg pea kohal tegi, ei teadnud, et väike Peter ei tule sel õhtul ega ka järgmistel õhtutel koju tagasi, et miski mõistetamatu ja hirmutav avaneb tema ning teistegi linnakese elanike ees järgmistel päevadel ja hiljemgi ning neelab endasse kõik.

Peter Möhlendorf oli kaheteistkümneaastane ja brünett, ta oli tagasihoidlik ning tal ei olnud kombeks mängida teiste lastega, vastupidi, ta tundus nende eest põgenevat. Ainus erand, mida ta paistis endale lubavat, oli siis, kui lapsed mängisid jalgpalli. Ta käis tihti väljakul, mis asus keskaegse müüri varemete taga, mille hiljem hävitasid niinimetatud Saksa Demokraatliku Vabariigi võimud eesmärgiga ehitada kiirtee, mis aga ei saanud kunagi valmis, sest niinimetatud Saksa Demokraatliku Vabariigi valitsus langes kaks kuud pärast tööde alustamist; tundub, et varemete haldamine oli ainus asi, millega nad jõudsid tegeleda, alates

valitsuse moodustamisest kuni 3. oktoobrini 1989, mil see laiali saadeti. Möhlendorfil oli kombeks seista väljaku äärel, jälgida mängijaid ja oodata, et mõni neist väsiks või haiget saaks, et tema saaks nad välja vahetada; tavaliselt juhtus aga, et palli omanik viskas mõne mängija oma meeskonnast välja ning viipas väikesele Peterile, et see kaasa lööks, kuna Möhlendorf oli hea mängija. Isa oli ta juba kirja pannud Fußball Verein Auslebenisse, mille mõned mängijad olid teinud tõusu ning mängisid juba teises liigas, meeskondades nagu Dresdeni Dynamo ja Stahl Riesa, ja ta ootas järgmisel suvel algavat uut hooaega.

16. aprilli õhtupoolikul läks Peter Möhlendorfi isa, üllatunud, et poeg ei olnud veel koju tulnud, teda välja otsima. Ta kõndis väljakuni ning küsis poja kohta mängijatelt, keda sel kellaajal oli väga vähe, kuid kõik kinnitasid, et ei olnud Peterit sel päeval näinud. Möhlendorfi isa käis läbi kooli juurde viivad tänavad, lootes, nagu ta hiljem ütles, et väike Peter oli seal kedagi näinud ja poiss oli viivitama jäänud, kuid koolimaja valvur teatas isale, et Peter oli koos ülejäänud lastega lahkunud ning et maja on juba tühi. Möhlendorf käis mõnede poja klassikaaslaste ukse taga, kuid ei leidnud teda sealt ega ka kusagilt mujalt.

Juba oli pimedaks läinud, kui Möhlendorf kutsus kokku mõned naabrid, kes kogunesid tänavalambi all kobarasse, ja rääkis neile asjast. Tema arvas – nagu ta närviliselt ja peaaegu põlgusega ülejäänud vanemate vastu väljendas –, et väike Peter oli ära eksinud. Oli raske uskuda, et üks laps võiks ära eksida linnakeses, mille võis mõne minutiga läbi käia ning kus ei olnud isegi liiklust, et võiks kahtlustada õnnetust. Peagi hakkasid sündmused kiiresti arenema, otsingud kestsid tunde ja millestki pidi ju rääkima, nii hakkasidki kõik vanemad meenutama, mida nad sel hetkel mõelnud olid: Martin Stracke, kes oli pikk ja punapäine ning tegeles

elektriliste aparaatide parandamisega, ütles, et ta oli mõelnud, et väike Peter mängib isale vingerpussi ning et ta tuleb tagasi, kui külmaks läheb; Michael Göde, kes oli blond ning töötas linnakese gümnaasiumis kehalise kasvatuse õpetajana, ütles, et ta arvas, et väikese Peteriga oli juhtunud õnnetus, tõenäoliselt metsas, mis oli ainukene paik linnakeses ja selle ümbruses, mis kätkes mingitki ohtu. Mina aga ei mõelnud vist millelegi muule peale oma poja, kuid hiljem, kuuldes teiste vanemate pihtimusi, mis justkui nõudsid solidaarsust, mõtlesin midagi välja ning ütlesin, et sel öösel arvasin ma, et Peter oli metsa ära eksinud. Kõik, kellele seda rääkisin, võtsid minu väljamõeldist tõe pähe ning see selgitas neile ka 16. aprilli öö sündmusi, kuna pärast seda, kui olime natukene aega tänavalambi all nõu pidanud, läksime kõik kodudesse jakke ja taskulampe tooma ning seejärel metsa Peterit otsima. Ma ei saa kunagi teada, miks me seda tegime, kuna tol ööl ei pakkunud keegi, et Peter oleks võinud metsa ära eksida; minu hilisem väljamõeldis selgitas meie tegevusi tagantjärele ning seetõttu nõustusid sellega kõik – see andis tähenduse tegevusele, millel tähendus puudus.

Mets, mis asub Auslebeni lähiümbruses ja jätkub seni, kuni Harzi kõrgendik piirkonna kaheks jagab, on pime ja paks. See on seda tüüpi mets, mis inspireerib lugusid ja legende, mida linnade, kõrbete ja mägede elanikud jutustavad kergemeelselt, kuid mida metsade elanikud kardavad ja austavad. Tol ööl käisime mööda metsa nagu poolemeelsed, ilma et meil oleks õnnestunud kokku leppida suund või hargneda ühtlaselt laiali. Ikka ja jälle joonistas mu taskulamp pimedusse ringi ning selle sees kohetasin ma Martin Stracke punaseid juukseid. Või siis sattusin ise kellegi teise taskulambi valguskoonuse sisse. Michael Göde läks esimesena tagasi koju, sest pidi järgmisel päeval tunde andma. Järgmine oli Stracke. Ühel momendil valgustas mu taskulamp Möhlendorfi nägu ning tema taskulamp valgustas minu oma ja me jäime hetkeks nii, nagu kaks maanteel tuledest pimestatud jänest, kellest sõidab kohe miski üle, mida isegi intuiitiivselt pole võimalik tunnetada. Seejärel läksime me sõnagi ütle-mata linnakesse tagasi.

Järgmisel hommikul jätkasime otsinguid kahe kohaliku Volkspolizei jaoskonna politseiniku abilistena, keda Möhlendorf oli juhtumist teavitanud. Me ei leidnud midagi, kuid siis, kui juba õhtupoole metsast lahusime, nägime väikese Peteri ema linnakesest meie poole jooksmas. Ta huuled liikusid, kuid me ei saanud midagi aru, sest mets neelas kõik helid ning kihutas need kõrgele võradesse, sinna, kus vaid linnud neid kuulda võisid. Kui naine oli piisavalt lähedal, ütles ta oma abikaasale, et oli näinud

Peterit kükitamas nende aia ääres oleva künka taga, ja liskas, et hüüdis teda, aga tundus, et Peter ei kuulnud teda ega tulnud majja. Kui ta lähemale läks, jooksis Peter minema.

Möhlendorfi naise toodud uudised olid meile kergenduseks, nii nagu mõnel ängistaval ööl, täis painavaid unenägusid, võime tunda ajutist kergendust, kuni mõistame, et sellele järgneb veel painavam uni, mis tihti on vaid esimese peegeldus või võimendus – Peter oli ju lõppude lõpuks ikkagi elus. Nüüd aga tekkisid uued küsimused: miks poiss ema palvet ei täitnud, kus ta öösel oli ja miks ta koju tagasi ei tulnud.

Linnakesse jõudes tulid meile vastu kaks väikese Möhlendorfi klassikaaslast, kes rääkisid, et olid näinud teda väljakul ringi uitamas; kui meie sinna jõudsimme, teda enam polnud.

Sel öösel kuulsin kõrvalmajast, kus elasid Möhlendorfid, kuidas naine tundide viisi nuttis.

Järgmisel päeval käis linnakese rätsep Frank Kaiser Möhlendorfil külas, et rääkida, kuidas ta hommikul nägi Peterit koos Schulzide vanema pojaga metsa poole jooksmas. Mõned tunnid hiljem rääkis meile Martin Schulz, sparglikorjaja, kellel olid varrukad alati üles kääritud, ükskõik kui külm ka ei olnud, et ta poeg on kadunud.

Järgmistel päevadel kadus veel lapsi: Robert Havemann, kaksteist, Rainer Eppelmann, kuus, Karsten Pauer, kaksteist, ja Micha Kobs, seitse. Üks Pauerite lastest, kes oli pealt näinud, kuidas vend kodust läks, rääkis, et ta õppis oma toas ja vaatas, kuidas vend aias mängis, kui nägi, kuidas ühe kõrvalkrundi puude vahele ilmusid Möhlendorf ja teised lapsed; ta ütles, et mitte keegi ei rääkinud, vähemalt ta ei kuulnud sõnakestki, ja et ta vend, kes kükakil lusikaga mulda kaevas, tõstis pea, nägi neid, viskas siis lusika käest ning kõndis laste juurde, seejärel jooksid nad kõik koos ära.

Sellest hetkest muutusid meie hirmud: meid ei pannud enam muretsema Möhlendorfi kadumine, vaid viis, kuidas ta tundus olevat saavutanud võimu teiste laste üle ja neid endaga kaasa vedas. Nende vanemate murele, kelle lapsed olid ära jooksnud, lisandus teiste vanemate mure, kes kartsid, et nende omad on järgmised. Paljud ei saatnud lapsi enam kooli ja oli ka neid – kuid see tuli välja alles pärastpoole –, kes lapsed tuppa kinni panid, et nad ei põgeneks. Kuid lapsed suutsid seda siiski, täis teab kust ilmunud jõudu ja nutikust, mis ilmnes niipea, kui Möhlendorf ja teised lapsed silmapiiri tagant välja ilmusid, veidikene kühmus, ootel.

Niinimetatud Saksa Demokraatliku Vabariigi võimud saatsid välja Volksarmee sõdureid ja politseinikke, kes paari koeraga metsa läbi

kammissid. Sellegipoolest olid nood liiga saamatud või lapsed liiga nutikad, sest neid ei leitud. Samal ajal, kui politseinikud, sõdurid ja meie, laste vanemad, metsas ringi käisime, kuuldes vaid koerte kiunumist või rääkides sellest, mida olime otsustanud mäletada selle öö mõtetest, mil väike Peter kaduma läks, ründas seesama Möhlendorf meie majasid ning temaga liitus veel lapsi: Jana Schlosser, seitse, Cornelia Schleime, kolmteist, Katharina Gajdukowa, üheksa. Meid üllatas tema võim teiste laste üle, ta oskus haihtuda väikeses suhteliselt avatud linnakeses – välja arvatud mets, mis oli siis ja on ka praegu tihnikusse kasvanud ja pime – ning et ta sai hakkama toidu ja peavarjuta. See muutis meid lohutamatuks, kuid tõi ka meie enam-vähem argistesse ja küllaltki nürustesse niinimetatud Saksa Demokraatliku Vabariigi elandesse veidi vaheldust. See vaheldus tundus olevat uus normaalsus, mis seisnes kadumistes, mille jätkumise korral kartsimise, et muutume ükskõikseks.

Ühel pärastlõunal olin kodus ja parandasin tuvipuuri. Tuvid lendasid minu ja mu poja pea kohal, kes ulatas mulle huvitult tööriistu, mida temalt palusin. Mu poeg jutustas mulle ümber üht filmi, mida väitis näinud olevat: selles uskus üks naine, et ta laps on surnud; vaataja uskus naise juttu seni, kuni sai selgeks, et ta abikaasa arvas, et naine on hull ning et neil polnud kunagi lapsi olnud, naine põgenes abikaasa juurest ning kohtas üht meest, keda ta mäletas ning kes mäletas ta last, siis muutis vaataja teist korda meelt ning mõtles, et naisel oli siiski päriselt laps olnud. Küsisin pojalt, kuidas film lõppes. Ta ütles, et ei mäleta, kuid uskus, et naine mõistis lõpuks, et ta abikaasal on õigus, et ta on hull ja vaid kokkusattumuse tõttu oli ta kohanud teist hullu, kes uskus, mida ta rääkis: mingit last ei olnud kunagi olnud, ütles minu laps, ning see olevatki filmi õige lõpp, sest enam-vähem kõik lapsed, väljamõeldud või mitte, on vaid vanemate ideed ja nagu ideed, unustatakse nad või jäetakse kõrvale, kui ilmub lagedale teine, parem idee, ütles ta.

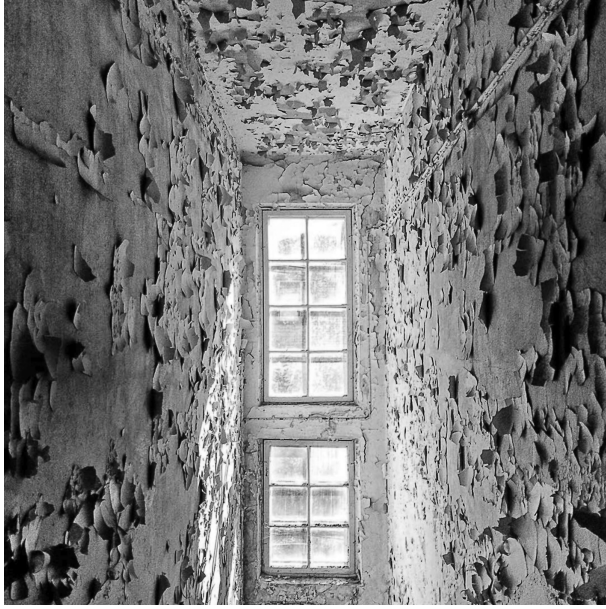
Hakkasin talle midagi vastama või õigemini küsima, miks ta selliseid lugusid välja mõtleb – ma teadsin, milline oli riiklik telekanal ja teadsin, et isegi kui selline film olemas oleks, ei näidataks seda seal mitte kunagi –, kuid siis nägin, et poeg tardus mulle tööriista ulatades ning see kukkus maha. Üle taamal asuva künka, õhtupooliku kollases säras, nägin ma Möhlendorfi ja teiste laste siluette, nad kükitasid nagu loomad, ja vaatasid mu poega. Poeg vaatas neid, liikumatuid, ning teised vaatasid omakorda teda; ma mõtlesin, et nad ütlevad midagi, et nad kutsuvad teda, kuid nad ei öelnud sõnakestki. Poeg astus sammu nende poole ja ma ütlesin midagi või

ainult tahtsin öelda, kuna puuri ümber ringi tiirutavate tuvide kära summutas kõik. Samal hetkel söötsid tuvid alla, vastu puurivarbu, tagusid seda nokkadega ja heli, mis tekkis, kui nende jalad kraapisid vastu metalli, pani mind mõtlema vihmast, ootamatust vihmast, mis meie kõigi peale sadada võiks. Ja ma mõtlesin filmile, millest mu poeg jutustas, ning ütlesin omaette: „Ka tema on vaid idee. Me kõik oleme oma vanemate ideed ja me kaome enne või pärast neid.” Väike kelluke, mille mu naine sel päeval oli üles riputanud, tegi tuule käes häält. Üks auto möödus aeglaselt maja eest, aga ei jäänud seisma. Siis tegi mu poeg midagi ootamatut: ta pööras pilgu põrandale ning võttis mul käest kinni, nagu oleksin see olnud mina, kes kavatses põgeneda, teiste lastega ühineda – kui nad üldse enam olid lapsed – ja temast kaugeneda. Seejärel nägin, kuidas Möhlendorf künka serval püsti tõusis ja tundus, et ta riided muutusid särava päikese käes läbipaistvaks. Ma ei näinud ta nägu, mis oli varjus, kuid siiski usun mäletavat – see võib aga olla ainult illusioon –, et ta naeratas ja tema naeratus ei selgitanud midagi, ei selgitanud absoluutselt mitte midagi. Seejärel kadus ta künka taha. Poeg värises mu kõrval tugevasti ja tuvid libisesid metallil, nagu oleks see jää.

Mõned päevad hiljem, kui laste kadumisest oli saanud üks paljudest ebamugavustest, mille kohta me ei osanud midagi arvata ning mis oli oluline ja mõistetamatu osa elust Saksa Demokraatlikus Vabariigis, pöördus väike Peter Möhlendorf koju tagasi. Ta isa, kes istus köögis ja uuris parasjagu Auslebeni ja metsa topograafilist kaarti, tõstis pea ning nägi, kuidas poiss läheb oma tupp. Hetk hiljem tuli Peter jälle kööki, uued riided seljas, võttis külmkapist piimapaki, valas klaasitäie piima ja jõi selle püsti seistes tühjaks. Siis pani ta piimapaki tagasi külmkappi, aga ei läinud aeda, vaid jäi ainiti sinnapoole vaatama.

Sel ööl ja järgmisel naasid ka ülejäänud lapsed koju. Keegi neist ei tundunud olevat vigastatud, keegi neist ei olnud ebatavaliselt nälgjane, külmetanud või haige. Mitte keegi ei rääkinud kunagi oma kadumisest ega sellest, mida nad sel ajal tegid. Väike Peter Möhlendorf ei selgitanud kunagi, mis oli teda sundinud kodust põgenema ning võib-olla ei oleks ta seda iseendalegi suutnud selgitada. Ta oli keskkoolis silmapaistvalt tubli ja ta sõbrad mäletavad teda kui pühendunud ja abivalmis õpilast, kes küll ehk suitsetas liiga palju. Peter Möhlendorf õppis Rostocki ülikoolis inseneriks ning elab praegu Frankfurdis Oderi ääres; tal on kaks last.

SILVIA URGAS

vabriku kolm

vabriku tänaval on üks roosa kivimaja
maja number kolm
ega see number pole üldse tähtis
teda ei ole võimalik segi ajada
ühegi majaga
ei vabriku tänaval
ega mujal

temast õhkub kunagist lootust
isu paremate aegade järele
(suur narratiiv
kui lubate öelda)

suur linn
päris koht
nagu tartu polekski alati eksisteerinud
mõne impeeriumi kaugeimas nurgas
või mõne impeeriumi piiril

ma ei teagi
kumb neist on hullem

ma pole ka päris kindel
kumma versiooniga praegu tegu on

vabriku tänaval hakkab aeg
end tasapisi maha kerima
nagu jalgrattakett või katkine kassetilint
ei ole enam mingit tulevikku

on ainult praegune hetk
mida pole võimalik kogeda
kõike eelnevat läbi elamata

milleks see tobe sat-tv taldrik aumärgina rinnus
milleks umbsed pakettaknad
milleks teeselda
et meist veel kunagi võib saada miski
mis me pole

see aken
mis vaid ühte nurka pidi raami küljes ripub
teab
millest ma räägin

vabriku kolme rõdud
ja kurvid
ja kumerused teavad
millest ma räägin
uued korterelamud
anna haava ja vabriku nurgal
aga ei tea

nagu arvaks nad veel siiani
et tartu on päriselt olemas
nagu tartu püsiks tõsimeeli millelgi muul
kui noorte ja boheemide
ja eriti noorte boheemide entusiasmil

nagu tartu ei variseks kokku samal hetkel
kui tolle muinasjutu asemele
tuleb ida-euroopa väikelinna tegelikkus

too uhke võraga tammepuu
mida pole veel maha võetud
teab eriti hästi
millest ma räägin

ta mäletab aegu
mil rajati uhke sirge puudeallee
äri õitses
tööstus kasvas
ja vene impeeriumi vabrikandid ehitasid terve tänava vaid selleks
et sinna saabuks unine pühapäev lõuna-ees

oma suuruses ja pretensioonis t o b e vabriku kolm
on mu tegelikkuse üle võtnud
ma isegi ei märka
et kõndida ei saa ilma lehtedes sahistamata

sügis on peaaegu käes
nagu polekski kunagi olnud võimalust
et äkki tulebki suvi
nagu polekski kunagi olnud võimalust
et vabriku tänav on suur tööstusrajoon
rahaka ärimehes *magnum opus*

ma tahaks ajas sada aastat edasi reisida
tunda sama mõne neinar seli rahatorni ees
ajal
mil keegi ei oska enam igatseda pirogovi mäe nõlvasid
üliskooli tänava luksushotelli taga
mil keegi ei mäleta avarust tasku ja plasku asemel

need ajad on peaaegu kohal
vaevu mäletan ma vana kaubamaja
millest saab juba uus kaubamaja
ja uuest kaubamajast saab vana kaubamaja
ja vabriku tänavast on saanud vabriku tänav ainult nime poolest
ja suvi on suvi vaid nime poolest
ja mul hakkab maja hoovist
näituse tänava uusi korterelamuid nähes natuke halb

sügis on peaaegu käes
ja esimesel septembril
lähevad nii mitmed meist jälle kooli

et meist saaks natuke rohkem
kui me alguses olime

et uurida iseenda tühjadel kruntidel
korterimajade ehitamise võimalikkust
ja isegi
kui ei ole enam mingeid koole
on septembris raske üle saada mõttest
et ometi ju võiks

võiks endast ehitada suure jõuka linna
rajada sinna tehaseid
ja lähedusse elumajad
kust töölistel on hea paari minutiga objektile jõuda
või noh
ilmselt mitte mõelda nende healole
vaid sellele
et neid võimalikult enda lõa otsas hoida
või ei ole see maja oma suursugususes
üldse mingi töölismaja
vaid mõeldud magnaatidele endile
ma ei tea
ja mida vähem ma tean
seda lihtsam on uskuda
et absoluutselt kõik on võimalik

schrödinger ja muud kiisud

samas on vabriku tänaval väga kindel
ja lohutav tunne
et kui meist midagi muud ei saa
ega ole saanudki
võime me vähemalt olla tartu

väikesed
sellega peaaegu leppinud
aga ometi mitte täielikult
see ei ole sugugi kõige hullem koht

nii raske
on endast välja saada erinevaid tänavaid
keel ununeb
lauatelefoninumbrid ununevad
vanaema tehtud toidu maitse ununeb

aga kõik need paigad jäävad alati meelde
ja alles
isegi kui nende aeg on ammu läbi

vabriku tänaval on võimatu tulevikust mõelda
kõnnin selleks anna haava nurgale
sügis on käes
ja ma peaaegu unistan järjekordsest kortermajast
ja järjekordsest septembrist
niikaua
kuni neid veel pole
on kõik võimalik

schrödinger ja muud kiisud

Tekst on kirjutatud linnafestivalile UIT.

HINGE-
ÖED

NORMAN
KUUSIK

Les ruches malades

Juuli alguses tõi Andres asjad Tartust ära ja viis need vanaema juurde Põlvasse. Tolmunud kastid peitsid vanu konspekte, õppevihikuid ja kohustuslikke õpikuid, mida oli olnud aastate jooksul osta vaja. Kodus lappas ta kastid osaliselt läbi ja viis need lõpuks alla keldrisse keskkütteruumi. „Põleta sügisel ära, kui viitsid,” ütles ta teisele. „Sulle hea tulehakatis.” Vanaema vaatas järgmisel päeval kastid üle ning tassis need tagasi üles ja jättis põõningule paremaid aegu ootama.

Suvi oli lühike ja plaanid, mis Andresel sellega olid, enamasti teoks ei saanud. Need olid pikad päevad ja uimased hommikud, üldine loidus, mida vaheldas juhuslik vaimustus. Poiss unistas välismaast ja mõtles reisida mööda Eestit, aga veetis suurema osa ajast kodus väikeste asjade üle jageldes. Sest kodu argisus teeb rahutuks, kui oled ise suuri kavatsusi täis. Augusti üha lühematel päevadel, kui ilm pöördus vihmasemaks ning meenutas saabuvat sügist, murdis Andres lõpuks oma vaheseisust välja ja kaalus võimalikke valikuid. Ja ühel jahedal suveõhtul, kui vanaema vaatas parasjagu enne õhtuseid uudiseid mälumängu, läks Andres tema juurde ning ütles: „Ma nüüd kolin Tallinna ära. Lähen isa juurde.”

Vanaema ärkas justkui unest ning vaatas äraoleval ilmel poissi. Andres oli peaaegu valmis end juba kordama, kui vanaema lapselapsele vastas: „Ahah, ega sulle see maaelu ei sobi ka. Oled just nagu su isa.”

„Ma olen isast igas asjas erinev,” ütles Andres vastu, kuid ei laskunud vaidlusesse süviti. „Aga ta on mu isa.”

Möödus nädal, mil marjakorjamine püsis veel haripunktis ning koduseid abikäsi oli hädasti vaja, kuid pühapäeval tuli isa autoga Põlva, et Andres saaks oma vajalikud asjad kaasa võtta. Viimasest kolimisest ja kohtumisest oli möödunud palju ning nad vahetasid viisakusi nagu ärimehed enne läbirääkimisi, siis hakkasid tassima, valdavalt kila-kola, vana džiiibi pagasnikusse. Vanaema hüvasti jätma ei jäänud, vaid ütles, et täna heidavad

mesilased pesa ning tal vaja silm peal hoida, muidu läheb sülem raisku. Haigest tarust pole kellelegi kasu, küll Andres leiab peagi oma koha.

Heurt

Neil oli korter Nõmme tagumises otsas, kus mändide ja eramajade vahele olid ära eksinud üksikud tornid. Natukene kaugemal elati juba kõrgete aedade taga klaasmajades ning kusagil veel kaugemal oli Pääsküla ja Saue vald. Nemad olid siiski sügaval siinpool piiri, kuigi bussipeatus asus oma jagu eemal ning Andres roheline kaardi hankimises erilist mõtet ei näinud.

Samal päeval pärast saabumist läks ta huupi ja jalutas mööda võõraid tänavaid. Siin ei olnud ta kunagi käinud – isa oli kolinud tema gümnaasiumi-aegu ning külas ei käinud ta ka. Väikesed lapsed sõitsid rataste-rulluiskudega ja ristmikel laveerisid närvilised juhid, sest kehtis parema käe reegel. Ja ema jooksis laste juurde, käed rusikas, siis haaras nad teeservalt peenrale.

„Mis ma rääkisin tänaval mängimisest? Autod sõidavad! Kus su kiiver on? Viimane kord, kui üksi õue lähed.” See kisa kostis päris kaugele, sest tegelikult oli siin vaikne nagu maal vanaema juures või suviti kusagil Tartu Tammelinna tänavatel. Ei olegi imestada, et Morna on tegelikult Nõmme.

Age inimesed käitusid närvilisemalt kui väljamõeldud väikelinnades ja Andres mõistis peagi rahu petlikkust – autosid oli näha vähe, kuid siinsamas mühises Vabaduse puiestee ning rohtunud aedade rahu hoiatas võõraid naabrivalve ja CCTV.

„Siin me siis oleme,” ütles isa, kui nad lõpuks pärale jõudsid ja parklasse sisse keerasid. „Mis see suur plaan sul ka on? Koolis ei käi?”

„Mul siin üks teema käib. Eks ma vaikselt vaatan,” ütles Andres autouust kinni lüües. „Viime asjad üles.”

Kodus – see on koht, kus magatakse – jagasid nad korteri kaheks. Isa andis talle elutoa, mida üldiselt ei kasutatud ning seisis magamistooga vastastikku. Niisiis polnud sellest suuremat vahet ning kaks meest elasid koos enamjaolt teineteist nägemata. Isa töötas öises vahetuses ja päeviti magas, Andres ärkas tihti küll hilja, kuid isa tööleminekuks seadis aegsasti ukse kinni või otsustas minna linna peale.

Andrese kolimine oli kompromiss reaalsuse ja soovide vahel ning ta teadis seda hästi. Varem, kui isa oleks teda kutsunud või keegi oleks selle välja pakkunud, poleks ta hetkegi kõhelnud ning öelnud, et mitte kunagi, mitte kunagi ei kavatse ta selle inimesega enam koos elada. Aga need olid teised ajad ja Andres tegi südame kõvaks, isegi kui kõhus oli mõnikord õõnes ja külm.

„Mingit läbustamist ma ei kannata,” jätkas ta. „Ja raha mul ka sulle anda pole, ole õnnelik, et niigi saad üürita ...”

„Jah, ma tean. Saan ise hakkama küll.”

Justkui kogu vestluse naljaks võttis isa rahakotist kümnelise rahatähe ja ulatas selle poisile. „Mine osta endale midagi süüa, ma ise kööki ei kasuta. Pood on siinsamas.”

Andres kõndis huupi mööda tänavaid ja mõtles juhtunu üle. Rahast saab üks vägivalla vorme, kui sul muud voli inimese üle ei ole, sest võimaldab kehtestada kontrolli, tekitada sõltuvust ja panna inimesi tegutsema nii, nagu sa tahad. Suuremeelsel hingel on palju võlglasti.

Laste nutt kostis üle mitme ristmiku ning ema hääl muutus juba hüsteeriliseks, justkui kahetsedes, et nad üldse sündisid. Andres mõtles, et emad võivad nutta, palju tahavad, aga tema oma sündi kahetsema ei hakka. Oli ilus ilm, kuigi kogu eelneva nädala sadas ja taevas selgines alles ärasõidul Tallinna. Sellel oli vist märgiline tähendus, sest õhk püsis jahe ka päikesepeaste kiuste. Põhja-Eestis oligi natukene külmem.

Õhtuti käis ta sageli väljas, kasutades selleks isa vana ratast, mis oli mitu aastat keldris seisnud ja uut elu oodanud. Tagarehvi pidi küll välja vahetama ning keti ära õlitama, kuid muidu oli ratas sõidukõlblik. Vanalinna väntas umbes kolmveerand tundi, kuid Andrese tee viis ka kõikjale mujale üle linna. Kord oli ta siin elanud, aga vahepeal oli möödunud pool aastakümnet ning aeg-ajalt tekkis huvi vana elu uuesti näha. Kord sõitis ta Piritani välja, kus poisid ja tüdrukud käisid omakeskis ujumas. Tormise ilmaga uhtusid lained üle liivaranna ning tuulekohin ähvardas mände murda. Andres keeras üles Lasnamäe peale, kuid laululava juures oli pime kurv, kus autojuhil polnudki võimalik märgata ilma helkurvesti või ees- ja tagatuleta ratturit. Kiirete reflekside abil õnnestus Andresel külge ette keerata ning jalgade abil end suurema hoobi eest eemale tõugata. Sõiduriist aga jäi rataste alla ja Andres kuulis metalli kriiksumist. Masin pidurdas hetkeks, kuid pääses peagi ratta küljest lahti ning kihutas omatahtsi edasi. Kas rattur

pääses õnnetusest suuremate vigastusteta või mitte, pole pimedas kuidagi võimalik aru saada.

Hommikul Nõmmele jõudes oli kokkupõrge vältimatu. Vähemalt sel korral liikusid nad samal kellaajal ning isa, kes alati kahtlustas mingit joo- vet, kus seda tegelikult ei olnud, haaras tast kinni ja lohistas risti üle korteri. Viimaks lükkas ta Andrese selle tuppa ja keeras ukse seejärel lukku. Andres oli hetkelise hingetõmbe üle õnnelik, kuid tahtis peagi välja ja asus ust käte-jalgadega peksma. Ning vastus tuli sellisena nagu alati: uks avanes, Andres tõstis käed rusikas üles, valmis äsama. Kaks meest põrnitse- sid üksteist ägedalt, kuni isa lasi käed alla ning loobus edasisest võitlusest. „Kurat sind sellega. Sul pole ju kuhugi minna ka. Idiioot.”

Recueillement

Mustamäe nõlvalt paistab suurem osa linnast. Hea ilmaga kogu merejoon Haaberstist kesklinna sadamani välja, vaid Pirita ning Lasnamäe jäävad puude varju. Andres käis siin sageli, kuna see märkis tema jaoks vahepea- tust. See oli punkt tema teekonnal edasi linna: Ehitajate tee kaudu alla, endisele merepõhjale, seal on nüüd tihe kortermajade labürint, siis Kristiine poole ja lõpuks Pärnu maanteele välja. Teinekord meeldis tal siin nõlval lihtsalt istuda ja mõelda ning polnud teist kohta, mis nii hästi sobinuks suurte plaanide üle mõtlemiseks, aeg-ajalt linnale rusikat viibutades ning lubades, et saab veel targemaks ja veel kavalamaks. Selline istumine mee- nutas talle miskipärast Hardit, kes endiselt lõpetas Tartus õpinguid ja kes tegi kõike nii vastupidi Andresele. Hardi istub, aga Andres teeb. Andres kujutles, kuidas nad siin kahekesi istuksid, Hardi komistab ja vajub mööda külge sügavamale alla, kuigi proovib meeleheitlikult tagasi mäele saada. Aga jalgealune on libe ja juurikad jäävad alatasa ette. Andres vaatab, kuidas teine iga hetkega kaugeneb, tunneb kõrvus vere elevuse kohinat, kuni lõpuks plahvatab ning tajub nina otsas punaseid piisku. Selline see Hardi on.

Aga inimesi mäel sellised keerulised mõtted ei vaevanud, pigem tehti seal sporti. Mõned jalutasid ka koera ning – loojangu lähenedes – leidis Andres kamba kooliposse õlut lürpimas. Üksteist nad väga ei seganud, kuigi vahepeal käis üks poissidest Andrese ees põit laskmas. Andres tegi varese moodi kraaksatuse ning teismeline hüppas suure hirmuga eemale. Ta oli vahepeal muutunud justkui nähtamatuks – teda ei märgatud enam.

See oli ühtaegu hirmutav ja joovastav, sest kogu maailm näis hoomatav ja käegakatsutav, kui ta ainult natukene rohkem üritaks. Nähtamatud saavad kõike, mida tahavad, näha nähtamatut tähendab saada nähtamatuks. Andres naeris ning kõrvaltkuulajale oli see pigem haugatus kui inimese hääl. Rastignac oli üksi Pariisi vastu, Andresel oli ainult Tallinn ja kõik. See ei ole mitte midagi, see Tallinn.

Sellised olid tema mõtisklused üleval mäel, kuid seal käis ta ainult vahepeatuse pärast ning alla Mustamäele jõudes unustas tihti oma tujud.

Faux semblants

Andres jõudis tagasi maa peale üsna kiiresti. See oli siis, kui ta avastas taas end tuttavate inimeste seast. Kristiine keskuse foori taga kohtus ta juhuslikult Leenaga, kes foori taga rohelist tuld ootas. Andres tuli kiiruga teiselt poolt vastu ja oleks tuttavast möödagi tormanud, kuid Leena sai mantli-varrukast kinni ja tõmbas poisi kõrvale.

„Vanu sõpru veel mäletad?” küsis ta naerdes, sest esmapilgul vaatas Andres teda kurjal võõra inimese pilgul.

„Sa ei ole vana ega midagi,” vastas Andres ja muigas omakorda vastu. „Kus sa nüüd elad?”

„Läksin tagasi vanemate juurde. Et siis Viimsis.”

„Käid päris kaugel poes,” täheldas Andres, kui märkas roosat ostukotti teise käes.

„Tulin tegelikult siia korterit vaatama, Sõpruse tänaval üht kahetoalist. Viies korrus on.”

„Paneelikaid ei kardad?”

„Kellega sa omaarust õige räägid? Elasin Annelinnas kolm aastat järjest, pole midagi.”

Leena patsutas korra veel poisi õlga ja ütles, et on tegelikult hiljaks jäämas. Hiljem mõtles Andres juhuslike kohtumiste peale ja leidis, et Tallinnas on need kõik väga teistmoodi. Ma ei taha vältida sind suures linnas, kus see on väga lihtne ja ma kunagi ei tea, millal sind jälle näen, mõtles Andres. Koju jõudes otsis ta telefonist tüdruku numbrit ja helistas pikemalt mõtlemata.

„Jooksid nii kiiresti ära, et jutt jäi pooleli,” sõnas ta Leena küsimise peale.

„On siin kiired ajad jah.”

Jälle naer. Neil justkui tõsiseid teemasid enam polekski ja Andres lollitas edasi, kuigi tavaliselt rääkis ikka asjast. „Mis sa homme teed? Saame linnas kokku ja teeme mõne dringi, kui juba niimoodi juhtus.”

„Igast asju juhtub. Aga, jah, ma homme saan paari sõbrantsiga kokku. Kas see sobib?”

Andres oli nõus ja nad leppisid kokku, et kohtuvad kell seitse Telliskivis, kuhu Andres ei olnud veel väga sattunud. Välja arvatud paar korda kooli ajal, mil tööstushoonete vahel sai õlut joodud ja niisama jõlgutud. Vanasti tegid sõbrad seal bändi, aga nüüd olevat kant märksa viisakam. Vähemalt kaklema keegi küll ei kukkunud ning taaskasutatud tehasekompleksid seisid segamini veel valmimata büroohoonetega.

Ta jõudis pärale enam-vähem kokkulepitud ajaks, kuid teisi veel kohal ei olnud. Kusagil tehti teatrit või avati mingit näitust, nii et platsil majade vahel oli omajagu liikumist. Reede õhtul toimub igal pool asju. Poiss ostis lähedal asuvast Telliskivi Rimist paar Sassi ning jäi kaskede vahele rüü-pama. Väljas oli oktoobri kohta ebatavaliselt soe.

Pool üheksa helistas ta uuesti ja sai Leena kätte. „Jah, tule siia Pudeli juurde, me juba istume,” vastas tüdruk. „Oled sa veel kaugel?”

„Mitte väga.” Andres viskas tühja purgi põõsasse ning kõndis ümber nurga. Läbi suure klaasakna tundis ta inimmassi vahel ära ka tuttava Leena.

„Läks omajagu aega?” tervitas tüdruk.

„Kaugelt Nõmmelt tükk maad tulla.”

„Sõitsid bussi või rongiga? Rong tuleb siiasamma Baltasse välja ju.”

„Tulin praegu jala, ei viitsi bussi peale mõelda.”

„Hull peast!” naeris teine. „Ära tagasi küll nii mine. See on ohtlik!”

Õhtused kultuurisündmused hakkasid tasapisi lõppema ning baari valgus üha rohkem inimesi. Andres tundis teiste seas ära vana klassivenna, kellest nüüd olevat saanud viljakas kultuuriajakirjanik. Vähemalt tema arvustusi nägi Andres siin-seal üsna tihti.

„Väga kitsaks läheb,” ütles ta Leenale. „Te õues istuda ei taha? Mul on veel mõni alles,” näitas ta põuetaskus peituvat kahte õllepurki.

„Väljas on ju sügis,” vastas tüdruk. „Vastik märg ja pime. Mina enne aprilli küll õue ei taha. Aga meil oli mõte linna minna küll,” leidis ta hetke pärast. „Seal on täna üks äge pidu. Me siin tegimegi soojendust.”

Nii jõudsidki nad tagasi õue, kus mitme lokaali klientuur moodustas ühise seltskonna. Joodi valdavalt väiksemaid brändiõlusi ning

burgeribussi juures kiheles veel omaette kamp näljaseid. Andres avas järgmise Aleksandri ning pakkus seda ka tüdrukutele.

„Kuule, tänan mitte, ei ole päris selle isu,” vastas Leena sõber. „Mulle meeldivad pigem orgaanilised tumedad *fair trade*-õlled. Kus on humalat ikka tunda ka.”

Leena üritas saada neile taksot, kuid tänaval ei seisnud ühtegi ja Taxify järgi oli lähim masin kümne minuti kaugusel. „Tühja kah,” ütles ta seepeale. „Lähme siis seekord jala.”

„Trammid veel käivad,” arvas teine tüdruk, aga Leena lõi talle käega.

„Ei taha mingis kuselõhnalises trammis ...”

Pidu, mida Leena sõbranna, kelle nimi Andrese kõrvust mööda läks, näha tahtis, toimuvat kusagil vanalinnas ning jalgsi oli see tee umbes veerand tundi. Balti jaama tunnel suletakse võrdlemisi vara ning seetõttu lisandus veel paar minutit, kuid nad jõudsid siiski enne keskööd Pikale tänavale. Andres polnud selles baaris varem käinud, kuigi koht oli talle tuttav. Vana Juuksur, igatahes.

Alt terendas paks udune muusikamüra. Turvamees Andrest oma joo-giga sisse ei lasknud ning poiss tegi õues viimasel purgil ruttu kaane lahti. Päris lõpu jättis ta sinnasamma trepi kõrvale, kuna ei jõudnud nii kiiresti juua ja vahepeal sõitis mööda politseipatrull. Õues joomine oli mõni aeg tagasi taas väärtteks saanud, kuigi esialgu ainult Tallinna vanalinnas.

Tüdrukud leidis ta tagumises toas tantsimas. Kuskil lava peal andis diskor kütet, kehad liibusid tihedalt kokku. Andres õõtsutas end mõnda aega rütmide saatel, siis aga läks tagasi eesruumi. Selline muusika oli tehniliselt igav, ei tekitanud emotsioone. Viimaks ostis ta uue õlle, mis maksis neli eurot ja viiskümmend senti.

„Mis?!” karjus ta kitsilt üle leti. „Miks sul siis hindu väljas ei ole?”

Teenindaja viitas seinale, kus oli nimede ja arvude sigrimigri. „Vaadist on odavam,” lisas ta selgituseks. Andres tõmbas rahakotist viiese, kort-sutas selle rusikas käkraks ning kukutas selle siis letile. See oli väikeses pudelis kvaliteetse taaskasutuspaperiga markeeritud Eesti käsitööõlu.

„Hea õlu,” kiitis valikut Leena, kes oli vahepeal Andrese selja taha ilmu-nud. „Mul endal on praegu küll millegi mahedama isu. Anna mulle üks see Kriek!”

„Enam tantsida ei taha?” küsis Andres, kui nad parasjagu laudade poole liikusid.

„Liiga palav on!” hüüdis Leena. „Ja see muss pole ka päris see meeoleu.”

„Mida sa siis Tallinnas teed?” küsis tüdruk lauas istudes. „Oled tagasi vanemate juures?”

„Isa ainult,” vastas Andres. „Aga seda lühikeseks ajaks, varsti otsib mõne teise koha. Kui olen end sisse seadnud.”

„Töötad ka?”

„Ah?”

„Et kas sa tööd ka teed?”

„Olen paaris kohas proovinud küll,” vastas Andres. „Aga ei ole päris see olnud. Võtaksid küll, aga ise ei taha.”

„Noh, *lucky you*,” naeris Leena. „Ma olen nüüd ühes kohvikus, kuigi lubasin, et sellist tööd eales ei tee. Aga see pole tegelikult väga hull.”

„Mis kohvik siis?”

„Ah, üks Kadriorus. Pole midagi erilist.”

Muusika ja muu müra muutis jutuajamise raskeks ning mõnda aega vahetasid nad ainult üksikuid mühatusi ja pilke. Leena kandis tumedaid retuuse, selle peal must lühikene kleit. Ta ei olnud tüdrukut kunagi selles värvis näinud ning mõtles, kas see on nüüd tema uus stiil.

„Sa käid ka kellegagi?”

„Kuidas?”

„Käid ka kellegagi? Nagu kohtamas. On sul poiss?”

„Ah,” muigas Leena viimaks mõistes. „Andres, ma selle jätan sulle praegu vastamata. Ma tahan nüüd tantsida!”

Tüdruk tõusis uuesti püsti ja läks tagasi lava juurde. Andres jäi hetke mõttesse, kuid järgnes siiski. Tossu sees oli raske ringi liikuda ning mitu korda pörkas ta kellelegi otsa või komistas vastu jalapaari. Muusika tundus üha valjem, kehad liikusid kiiremini ning Andres arvas Leena ära tundvat. Minut-paar nõksutas ta rütmi saatel pead, siis langes aga taktist välja ja avastas, et seisis hoopis kellegi võõra taga. Et Leenani jõuda, pidi kõvasti rahvast läbi murdma.

„Mulle aitab tänaseks,” arvas tüdruk mingi hetk kuuldekauguselt. „Sa vist tahad veel siia jääda?”

„Aei, ei pea jääma,” vastas Andres. „Kell omajagu ka.”

Nad hakkasid väliskuse poole trügima ning ühel hetkel avaneski võimalus, et end jälle värskes õhus leida.

„Kus su sõber on?” küsis Andres, kes avastas nüüd, et neist on vahepeal saanud kaks.

„Sa mõtled Kairi? Ta läks ju juba mitu tundi tagasi,” ütles Leena.
„Homme on tal tööpäev.”

„Ja sa lähed nüüd koju Viimsisse või oled juba Kristiines?”

„Ei kumbki – lähen ühe sõbranna juurde siinsamas kesklinnas. Raua tänaval.”

„Ta pahaks ei pane, et tuled öösel ja üles ajad?”

„Tegelikult ta üldse linnast väljas, maal vanaema juures, aga mul on võti.”

„Et saad tulla-minna kuidas tahad?”

„Põhimõtteliselt.”

„Saadan su äkki ära?” tegi Andres ettepaneku, kui nad olid paar minutit vaikides Tammsaare pargi poole liikunud. „See pole väga kaugel ning saame veel rääkida.”

„Mida meil rääkida on?”

„Oled sa nüüd rahul pärast lõpetamist?”

„See on loll küsimus. Keda huvitab? Vanemad on rahul, kui sind see huvitab.”

„Aga sina ise?”

„Kõik läheb väga tavaliselt, tead.”

Tee viis Gonsiori tänavale, kus päevase tossu ja müra asemel haigutas tühi vaikus. Öised taksod olid kusagil mujal ja hommikused bussid veel ei sõitnud. Sammud sillutisel kajasid valjult igas suunas ja nad tundusid olevat ainsad inimesed tänaval. Kui keegi peitiski end kusagil varju all, siis nemad teda ei kuulnud, kuigi nad ise olid hästi nähtaval.

„Raua tänav siis,” nentis Leena järgmise ristmiku juures. „Tead, ära Nõmmele ikka jala mine. Pole mõtet, ma annan sulle parem hea takso numbri.” Tüdruk asuski telefoni näppima, et õige koht üles leida.

„Su sõber on linnast ära, eks?” küsis Andres ja astus lähemale. „Äkki ma ei hakkagi siis minema?”

Andrese käed haarasid Leenast nagu klambrid ning ta jätkas peaaegu romantilise kähinaga. „Me oleme üsna sarnased, eks. Sa oled väga nagu ... ma saan sinust väga aru. Meil on ühised asjad, ma tahan ...”

Seejärel hakkas ta tüdrukut suudlema, küüniliselt nagu vanemad luuletajad oma nooremaid muusasid. Aga see ei saanud kunagi teoks, sest Leena naeris täiest südamest, tundmata isegi hirmu või vajadust end kaitsta. Ja naeruväärsus tegi vastase võimetuks. „Lollakas, ei saa aru üldse,” irvitas ta, vabastades Andrese enda haardest. „Sa ei ... ei, sa ei ole üldse sarnane, ühised asjad. Sõidad nüüd tagasi kodu poole ja teine kord kohtume valgel ajal, kohvi või teed juues, ja sa räägid väikestest sündmustest või tegemata

plaanidest ning mina aeg-ajalt esitan mõne kinnitava küsimuse, et sa räägiksid edasi, kuni sa viimaks ise ka aru saad, et ei-ei-ei, me oleme väga erinevad.”

Takso jõudis Raua tänavale ning võttis teelseisja peale, viimaks teda koju. Viimaks („Lukase 3, korter 23”) koju. Takso sõitis Raua tänavalt Gonsiori tänavale, Gonsiorilt sõitis ta Liivalaiale, Liivalaialt sõitis ta Suur-Ameerikale, Suur-Ameerikalt sõitis ta Endlale, Endlalt sõitis ta Sõpruse puisteetele, Sõpruse puisteelt sõitis ta Ehitajatele, Ehitajalt sõitis ta Pärnu maanteele, Pärnu maanteelt sõitis ta Valdekule, Valdekult sõitis ta Õiele, Õielt sõitis ta Vabaduse puisteetele, Vabaduse puisteelt sõitis ta Sulevile, Sulevilt sõitis ta Ilmarisele ja Ilmariselt jõudis Andres koju.

Video girl

Andres magas hommikuti kauem kui varem. Päevad lühenesid ja pime aeg imes endasse ka jõu. Konjunktuuri mõistes oli ta ületanud parabooli harja ning liikus üha kiirenevasse langeseisundisse. Majanduse seisund oli kehvemas, süda tundis end halvasti. Kuid ka hilised hommikud jõudsid kunagi pärastlõunasse ning kolme paiku ajas Andres end uuesti püsti. Kemsupeeglist jõllitas ta kurjalt oma ilmet ja proovis kuidagi kõhtu pingule tõmmata. See oli ainult pooleldi õnnestunud katse, sestap pani ta sargi tagasi selga.

Sel ajal korraldati ühes kunstikinos Lars von Trieri „Nümfomaani” mõlemat osa ning kuigi Andres oli esmase linastusaja ükskõikselt mööda lasknud, vajab ta parasjagu suurt visuaalset narratiivi. „Melanhoolia” on aeglane ja tüütu maailmalõpuga päädiv film, Charlotte Gainsbourg on palju ilusam prantsuskeelsena – nagu kunagi „Hüljatutes”. Aga viimane tõlgenus sellest oli hoopis inglise muusikal.

Päeva jooksul keeras pilvisemaks, kuni viimaks hakkas sadama. Andres sõitiski seekord bussiga, kuigi rohelist kaarti veel ei olnud ning pärast kolmandat katset õnnestus bussijuhilt saada ka pilet. Londonis, nagu räägitakse, pole see enam ette nähtud ning Tallinnas, kus püüeldakse maailmalinnaks, juhtub paratamatult sama. Peagi sa *top up*’id oma *smartcard*’i krediidiga, mis kehtib kõigis *Greater Tallinn Area* tsoonides Tapani välja. Andresel jäi pilet rahakoti vahele ning sai paari aasta möödudes eksponaadiks.

„Nümfomaani” saab vaadata kolmel viisil: 1) ostes pileti esimesele osale ja jättes teise osa vaatamata; 2) ostes teisele osale siiski pileti ja mõlemat osa koos vaadates; 3) Kopenhaagenis, kus jookseb ka viie ja poole tunnine lühendamata versioon, nagu oli looja vaimusilma algne nägemus. Artises pakuti seda teist varianti, kuid Andres ostis esialgu ainult ühe pileti ning läks kinno. Hoolimata sellest, et teine osa pidi olema hoopis erineva tonaalsusega.

Pooltühjas saalis sai kohta vabalt valida ning Andres jäi meelega keskmise rea trepipoolesele istmele – mitte filmi pärast, ta lihtsalt oli harjunud nii. Ega eriti tema lähedusse ei istunudki ning üsna pea tumenesid lambid, algasid reklaamid ja algstseen Rammsteiniga, vist nagu ekstreemsuse eesmärgil. Lugu lasti täies pikkuses ette, misjärel algas seksisõltlase jutustus, mis edenes väärikal teosammul nagu maailmalõpumasendus või mõni Wagneri motiiv, sügavad dialoogid läbisegi pikkade paljastustega, mis panid Andrese kubeme aeg-ajalt kihelema. Brad Pitt lõi „Elupuus” karmi käega oma poega, aga siin armastas peategelane isa lõpuni välja.

„Ohoo, kas sa käisid ka filmi vaatamas?” küsis Andreselt üks sõber, kes oli parasjagu saalist lahkumas. Oli kahe filmi vaheline paus ning kinotöötajad ajasid saali hetkeks tühjaks. Mõnda aega tagasi oli Andres lugenud tema arvustust sellest filmist.

„Jah, ma käisin ka filmi vaatamas,” vastas ta sõbrale, keda ta alles nüüd nägi.

„Ja mis mõtteid see sinus tekitas?”

„Mul tekkis selline mõte, et Peter Greenawayl oli kunagi aastaid tagasi unistus teha üks korralik kunstiline porno. Aga Lars von Trier tegi selle lihtsalt ära. Jõudis Greenawayst ette nagu. Ja nagu Greenaway on öelnud, et see, et ta kuulus on, ei tähenda, et näitlejad saavad palju raha, vaid et kuulsad näitlejad tahavad temaga töötada. Trier on ka nüüd omajagu kuulus ja tal on täpselt sama efekt. Aga Greenaway veel unistab, Trier tegi ära.”

„Kas sulle tundub ka film vastuoluline – ühelt poolt selline konkreetne füüsiline maailm, aga siis see psühholoogiline pool, et miks peategelane seda kõike teeb? Või jäi praegu see veel lahtiseks?”

„Ei, see on hästi lihtne pornofilmi,” ütles Andres resoluutselt. „Lihtsalt väga hästi üles ehitatud.”

„Arvad, et pornol pole midagi mõistusega pistmist? Vaimset poolt nagu pole?”

„Ma ei tea, mis vaimset poolt sa mõtled. Film on hästi lihtne – on nümfoomaan ja räägib oma lugu. Seal on kõik ära koristatud, et näidata võimalikult lihtsalt see lugu ära. See lugu on väga lihtne – nümfoomaanil ei ole ju mingit erilist lugu. Kui võtta maailma kõik nümfoomaanid kokku ja kui siis Gainsbourg räägib seda lugu, siis loos ei ole ju midagi. Hall hiireke teiste nümfoomaanide keskel. Algas oli ebaloogiline, keskel ka. Trieri lemmiknäitlejad mängivad ja lugu lihtsalt kestab. Midagi imelikku seal pole, kõik on väga tavaline. Väga Trieri stiil muidugi, nalja ei saa. Või no üldiselt ei saa. Oleks võinud rohkem olla nagu itaalia elementi ...”

„Andres, sa ajad mind haigutama. Kuule, nad avasid juba ukсед, nii et tegelt teine osa kohe algab!”

„Aei, ma teist vaatama ei hakka,” vastas Andres ning hakkas palitut selga ajama.

Hiljem õhtul, pärast üheksasi uudiseid, istus ta kodus arvuti taga, tekstiredaktor tühjalt ekraanil. Saalis istudes oli tekkinud igasuguseid mõtteid ning ta oli võtnud nõuks kirjutada midagi arvustusesugust. Aga nüüd tundus see kuidagi üleliigne, kuigi võrdlus Greenawayga oli igati kohane. Samas ei saanud ta oma mõtetest kuidagi lahti, nagu oleks sügelus. Charlotte'ile inglise keel ikka kuidagi ei sobinud, kuid teise tüdruku suhtes tal seda eelarvamust polnud. Välisuks kolksus ning Andres kuulis tuttavate sammude kraapimist. Korraks vaatas ta üle toa, veendumaks, et uks oli ikka lukus ning ruloo akna ees. Internetis oli videointervjuu – sinust saan ehk paremini aru, Stacy Martin.

La reine trayeuse

Uuel nädalal mõtles ta jälle Leena peale. Esmalt veel voodis pikutades, siis uuesti pärastlõunal, kui ta isaga lõunalauas istus. „Anna mulle vorsti ja hapukurki,” ütles see vanem mees nagu mühatades. „Poest on juustu vaja.” Andres valis telefonil tüdruku numbri, lastes sellel kutsuda mitu pikka minutit. „Piima ka, kui sa juba lähed.” Siis viimaks, kui ta oli juba telefoni ära panemas, võeti see siiski vastu ning Andres kuulis hingehääle kähinat. „Oleks lehm, siis lüpsaks lihtsalt lehma.”

„Andres olen,” konstateeris ta lühidalt.

„Tere, Andres,” vastas tüdruk. „Mis sul mureks?”

„Kuidas sul läheb?” küsis poiss sama lakooniliselt.

„Minul läheb hästi.”

„Mida sa homme teed?” Oli neljapäev.

„Ärkan üles ja lähen tööle.”

„Ja seejärel?”

„Siis olen ma tööl.”

„Ja pärast tööd?”

„Sul on sellega seoses mõni mõte?”

„On küll jah,” elavnes pois, sest ettepanek ei tulnud nüüd temalt. „Me saame kokku ja räägime. Kohvilaua taga juttu ja pärast võib-olla õlut.”

„Ja mida sa siis räägid, Andres,” küsis tüdruk. „Juttu?”

„Ma ütlen, et inimesed muutuvad ajas, elades oma elu. Ja on vabad, kui ajavad oma tahtmist taga, ilma et nad kardaks. Ja kartmata mitte midagi, oled saanud vabaks.”

„Ja sa oled saanud nüüd vabaks?”

„Jah, ma arvan, me võiks juttu – kohvilaua taga – ajada, kas pole? Mul on palju mõtteid ja plaane, mida ma tahan, et sa kuulaksid. Ma ei räägi ümbernurgajutte.”

„Võid neid täitsa otse rääkida, aga homme on mul plaanid,” lõpetas tüdruk kõne ja katkestas selle mõtte.

„Osta siis hapukoort ja üks ketšup ka,” lisas isa, pärast mõningast järelemõtlemist.

Järgmine kord juhtus see laupäeva õhtul, kui Andres tegi linnas midagi ja ei teadnud korraga, mida ta tahab. Kaubanduskeskuse fuajees istudes ning mööduvaid inimesi tähele panemata toksis ta telefonil nuppe, kuni see hakkas tuttavalt kutsuma. Ümbritseva müra tõttu ei saanudki lõplikult kinnitada, kas ühendus katkes või lihtsalt aegus ja ebamäärasus pakkus võimalusi tõlgendusteks. Ilmselt oli majas võrk ülekoormatud ning parem oluks õues uuesti proovida. Kuid väljas ei tahtnud näpud enam väga liikuda ja helistamine jäid seekord helistamata. Selle asemel sõitis Andres tagasi Nõmmele, käsi püksis, sest mõnikord ei saa bussis kohe aru, kui telefon heliseb.

Pühapäeval istus ta üksinda toas, kui mõte uuesti pähe tuli. Kell ei olnud palju, pigem kahe paiku pärastlõunal, mis on helistamiseks täiesti tavaline. Jälle vajutas numbreid, kui oodatu lõpuks juhtus ja telefon hakkas elavalt värisema ja põrisema. Ta võttis vastu veel enne, kui teadis, mida öelda tahab.

„Jaa?” küsis ta telefonilt, ebalevalt-segaselt ning lõpuks pettunult, sest helistaja oli hoopis keegi teine.

„Andres, kuidas läheb?” küsis tuttav, justkui teisest elust. „Olen Tallinnas täna ja pole sind ammu näinud.”

Nähakse, kui tahetakse näidata. „Hardi, nagu ikka, mida sa mõtled?” küsis Andres.

„Et kui sa oled vaba?”

„Minul plaane ei ole,” kinnitas Andres. „Olen hetkel kodus, läheks mingi tunnike aega.”

„Siis nii teemegi,” nõustus Hardi. „Näiteks kesklinnas, kui sa oled siin, kohtume?”

„Jah,” vastas Andres. „Ma helistan siis.”

Viie paiku jõudiski ta linna, väljas hakkas juba hämaiduma – aastaaeg kippus vastikuks ära ning varsti enam välja ei saagi. Aga neil polnudki plaanis õues istuda ning Andres tahtis sõbra viia mõnda lähedasse kohta vanalinnas. Nad otsisid sellist boheemikat, kus käiksid pigem noored ning oleks hea seltskonda sobituda.

„Uks on lukus, aga mul on kood olemas,” sõnas teadvam Andres ühe Pika tänava puitukse taga. „Siin on tegelikult terve koht peidus.” Aga salajase numbri sisestamisel ei juhtunud midagi, kuigi Andres mitu korda proovis ja ust mõlemas suunas kangutas.

„Lähme parem edasi,” pakkus välja Hardi. „Ma tean üht kohvikut Balti jaama juures. Emaga käisin kord.”

Nii liikusid nad läbi liguneva Tallinna, tunneli alt läbi, rongidest mööda ning lõpuks trammiliini mööda sihtpunkti. Andres oli alguses Hardi orienteerumisvõime suhtes skeptiline, aga päralt jõudnuna pidi ta nentima, et koht oli tõepoolest kena. See läks tema Tallinna kohvikute nimestikus kolme esimese sekka kindlasti.

„Kuidas siis Tallinna elu kulgeb,” küsis Hardi viimaks, aurav teekann nende vahel. „Oled end korralikult sisse seadnud?”

„Ajan siin veel mingeid asju,” kinnitas Andres. „Olen paarile inimesele saatnud kirju, et küsida, mida nad arvavad.”

„Sa mõtled nagu CV-sid töö jaoks?”

„Ma tööd ei küsi,” raputas ta pead. „Küsin pigem, kas nad koostööd tahavad teha – võrdne võrdsega.”

„Ja tahavad siis?”

„Peab natuke vaatama,” tunnistas ta. „Praegu vahetame alles kirju, ei midagi kindlat.”

„Selge siis. Tartus oled käinud? Pole sulle vahepeal nagu otsa sattunud ...”

„Ei mina tea Tartust midagi,” vastas Andres ning tundis mingit sise-
mist jõnksatust linna nime kuuldes. „Ma pole vahepeal käinud. Siin on
igasuguseid asju ajada.”

Kõrvallauas istus noor ema imikuga. Laps tegi aeg-ajalt end kuulda-
vaks, justkui midagi luksatuse ja naeru vahepealset, siis hakkas ema teda
imetama. Ema, veel tüdruk, ei saanud olla vanem kui ta ise, mõtles Andres
uudishimuga. Kuid viimasel hetkel pööras ta pilgu siiski eemale ning vaa-
tas teda jälgiva Hardi mõistmatuid silmi.

„Sul juba korter on?” jätkas see. „Mul paar sõpra vist otsivad samuti
kohta, et kui peaksid midagi head kuulma ...”

„Mul mingid asjad siin toimuvad jah,” kinnitas Andres tühja pilguga.
Silmad jooksid uuesti Hardi selja taha. Saatan valitseb maailma, ütles
Kaur Kender, ja Andres kõndis raha ning vanade meeste kiima teed. „Ma
kogu aeg ajan, et saaks need korda.”

Rongijaamas surusid kaks sõpra üksteisel mehiselt kätt. Andresel oli mõt-
tekam siit trolli peale istuda ning Hardi tahtis õhtul veel tagasi Tartu saada.
Andku Andres teada, kui järgmine kord lõunasse satub. Siis räägib ka
pikemalt, nõustusid mõlemad. Trollini oli mõni hetk aega, mille poisid
veetsid sõnatult katusealusel pingil. Vihma ladises räästaid mööda alla,
tänavale, loikudesse ja ega sel aastal välja enam tõesti ei saa. Sügis oli liiga
kaua juba kestnud. Nad olid ilma lõksus.

„Jõua siis turvaliselt koju,” ühmas Andres, kui number viis peatus ja ta
jooksuga vihmast läbi jooksis. Akendest ei olnud midagi näha. Poole tee
peal meenus isa käsk piima osta.

Amesoeurs

Siis üritas ta uuesti helistada, aga sellest ei tulnud midagi välja. Ta ei olnud
veel sõnumi saatmiseni jõudnud ja nüüd ta kirjutas, et palun võta vastu,
meil on vaja rääkida. Seejärel jäi ta ootama, vaatas vaheldumisi vastas-
majade tulesid ja kas telefoni ekraan oli ehk hakanud helendama. Helendas
küll, kui ta nuppe vajutas, niisama aga mitte. Ukse taga kolistas isa, keda
ta oli piki koridori lähenemas kuulnud.

„On sul ka kiire? Televisoris on huvitav ajalooline film.”

„Jah, kohe tulen,” vastas Andres ukse poole vaatamata. „Teen siin ühe asja veel ära.” Viie minuti jooksul ei juhtunud aga midagi ning Andres läks vaatama, mis filmist isa rääkis.

„Ootad kellegi mingit kõnet või?” päris isa korruga, parasjagu kui tankid sõitsid üle Poola väljade.

„Ah?”

„Et kas keegi pidi helistama, et sa telefoni näpid.”

„Ah,” mõistis Andres ning pani vidina käest. „See ... ei, ei oota midagi.”

„Kas sa õlut tahad?” küsis isa. „Mul on kapis veini ka.”

„Kui sul punast on, siis küll,” nõustus ta ettepanekuga. „Ma valget väga ei seedi.”

Isa keeras pudelilt korgi maha ning kallus sisemuse kahte eri suurusse pokaali – Andres sai Coca-Cola graveeringuga morsiklaasi, mida aeg-ajalt poest kaasa anti.

„Mingit läbustamist ma ei kannata,” tuletas isa meelde. „Mina tahan oma kodus rahu ja vaikust.”

Sõdurid taplesid Stalingradi varemeis elu ja surma peale, iga maja, tänav ja tükike leiba. Suvest sai sügis, aga talv ei olnud veel päral. Andres maitses jooki ja see tundus seismisest kibe. Ta küsis, millal isa selle kappi peitis.

„Ee ... emaga koos ostime kunagi.”

„Helistate ka teineteisele mõnikord?”

„Mul läks number vahepeal kaotsi. Ma ei tea, kusagil peaks kirjas olema,” kehtis isa õlgu. Ta valas Andresele veini juurde, pudeli tühjaks. „Näed, nüüd saigi otsa.” Ta ajas end diivanilt püsti ning avas uuesti kapiukse. „Mul on siin midagi veel,” ja näitas Andresele poolikut pudelit kuldpruuni vedelikuga.

Juudid alustasid ülestõusu, kuid Nõukogude väed peatasid edasitungi ning tõmbusid tagumistele positsioonidele.

„Te siis ei räägi üldse?”

„Ei räägi mida?”

„Et millal sa emaga viimati rääkisid?”

Isa tõstis silmad ekraanilt ja vaatas nüüd poega. „Miks sa seda just praegu küsid? Ma ei tea, pole nagu viimasel ajal asja olnud.”

„Nii et te ei räägi?”

„Kui midagi öelda pole, siis mitte,” vastas isa selle üle liigselt juurdlemata. Tema tähelepanu oli taas taganevatel sakslastel.

Andresel said küsimused otsa ning ta vaatas filmi edasi. Korraks koputas ta sõrmega telefonile nägemaks ... aga vahepeal polnud kellelki midagi. Tulnud – pudeli sisu pidi olema omajagu kange – meeldetuletus mingist õnnelikust hetkest – sest pea käis tugevalt ringi, kui üritas püsti tõusta – lapsepõlves, kui nad kolmekesi käisid mere ääres – ning Andres lõsutas diivanil edasi – Pärnus ja väike Andres ladistas vees – tundes okset kurgus – lalisedes „issi-issi” – aga ta sundis selle siiski alla – „vesi on nii soe! Tee mulle hüpekat, lähme sügavamale, issi!”

„Ma arvan, et me ka väga palju ei räägi,” ütles Andres viimaks. „Viimasel ajal. Kuidas sul läheb?”

Isa vaatas telekat edasi ja Andres peaaegu juba unustas oma öeldu, kuni viimaks isa vastas: „Vabandust, kui sa pole tundnud ennast nagu kodus ... sul on siin alati mingi koht, kui sa aga vähegi tahad. Kes see sulle siis helistama peaks?”

Viinasegane Andres mõtles kohe vastata, kuid vahepeal võtsid punased Riigipäeva ning film sai läbi.

Au crépuscule de nos rêves

Tallinna tulekust oli möödas umbkaudu kolm kuud, mil magusast suvest sai sombune sügis, ilmad olid vihmased, päevad lühenesid jne, jne ... Inimesed jäid kodudesse lõksu ja Andres käis harva väljas, selle asemel magas päeviti ja öösel unistas, kuigi hommikuks läks see meelest. Auahnus on pime, tahtmine mõttetü, nagu mõne aja möödudes ilmnes, kui ta jõudis ringiga tagasi oma eksimise algusesse. Andres oli elanud oma senist elu iseenda mõtete kaitse all. Aja möödudes said mõtted aga otsa ja ta oli kindlusest lage, tunnetest paljas. Novembri esimesel nädalal (vist keerati siis kella), ajas ta end siiski välja ning käis vanad kohad kõik läbi. Head sõnad olid muutunud kibedaks ja Andres meenutas erinevaid tüdrukuid, et muutusi tagasi pöörata. Sest, mõistuse ja kätega, mis kasu on muutuda, kui sa ise koos ei püsi? Mustamägi ei paista hommikuhallis kuhugi välja ning sild, *mente et manu*, on inimestest tühi.

ARVUSTUSED

INIMESTEST, LOOMADEST JA INIMLOOMADEST

Kadri Naanu

Martin Oja
„Sõnumeid sisikonnast”
Maailmamustrid, 2015

Lühiproosakogu „Sõnumeid sisikonnast” tagakaanel pakub novellimeister Mehis Heinsaar paar võimalikku võtit oma kolleegi-kaaskirjaniku Martin Oja loomingu lugemiseks ja tõlgendamiseks. Heinsaar rõhutab autori sotsiaalkriitilise satiiriku annet ning peab mainimisväärseks, et Oja tekstide sündmustik leiab sageli aset öises Tartus. Teose lugemise järel aga paistab, et Ojas on Tartu kirjanikku teatud kogukondlikus või kohaspetsiifilises mõttes vähe. Mõne loo sündmustiku oleks sama hästi võinud seada ka Tallinnasse, Pärnusse või Haapsallu. Erandiks on ehk teose viimane proosapala, mille atmosfääri loomisesse panustavad tõepoolest kirjeldused Tartu öölokaalidest ja nende püüasukatest. Igasuguste võtmetega ongi paratamatult selline lugu, et need avavad ainult teatud uksi. Nii tagab ka teine mainitud märksõna ligipääsu vaid osale kogusse koondatud tekstidest.

Juba Oja luulet, mis avaldatud kogus „Pärastlõuna platoon” (Tuum, 2007), on iseloomustatud kui sotsiaal- ja ühiskonnakriitilist. Ka tema jutukogus on selliseid lugusid, milles autori lendu lastud kriitikanool märki tabab. Novellis „Unustuse kuldne kõla” pilkab Oja vaimukuse ja labasuse piiril turnides (ning aeg-ajalt ühele või teisele poole libastudes) meelelahutustööstust ja *reality*-televisiooni (nii selle tarbijaid kui tegijaid), mis lõikavad seda sama mainitud piiri ekspluateerides sageli kasu lihtsameelsetest ning haavatavatest ühiskonnaliikmetest. Autor on loonud erakordselt julma ja kirjeldamatult rõveda paroodia telehitist „Eesti otsib superstaari” ning pannud selles superparmu tiitli, kuuluse ning sularaha eest võitlema asotsiaalid ja kummalises süžeepöördes isegi tähetark Igor Mangi. Selles tekstis on groteski vint nii mitu korda üle keeratud, et saavutatakse vajalik kummastusefekt ja lugeja on sunnitud küsima, mida üldse sobib meelelahutusena tarbida.

Siiski näib sotsiaalkriitilises Oja luules erinevat sotsiaalkriitilisusest tema proosas. Mathura lausub autori teist luulekogu arvustades, et see *on suurepärane ühiskonnakriitiline raamat, mis teeb kauaoodatud väikekodanliku tarbija-hallusega paljastavuse, teravuse ja mahlakuse osas vaid väga üksikuid kompromisse. Isegi räigusena võib kohati tunduda*

see, mis ülelugemisel on siiski olude lõplik ja täpne kirjeldus.¹ See iseloomustus võib Oja luule kohta küll kehtida, kuid olude lõplikust ning täpsest kirjeldamisest tema lühijuttude puhul üldjuhul rääkida ei saa. Ühiskondlike probleemkohtade arvustamist taotletakse teoses eelkõige tegelaste ja nähtuste jõhkra lihtsustamise ning groteski kalduva sündmustiku kaudu, kuid tihtipeale ei mõju tekstid just seetõttu eriti veenvalt.

Ühiskondlike probleemkohtade arvustamist taotletakse teoses eelkõige tegelaste ja nähtuste jõhkra lihtsustamise ning groteski kalduva sündmustiku kaudu, kuid tihtipeale ei mõju tekstid just seetõttu eriti veenvalt.

Ühest küljest on autorile võib-olla takistuseks saanud lühiproosa žanrinõuded, mis ei võimalda just teab kui keerukate ja psühholoogiliselt põhjendatud karakterite loomist. Teisest küljest ootaks, et kriitiline või satiirimaiguga lugu tavapäraselt pilti ühiskonnast, selle jaotusest või liikmetest miskit moodi nihestaks ega taastoodaks kulunud stereotüüpe või tolmunud vastandusi. Kasutades kirjaniku oma mõõdupuud – hea tekst *keerab lugeja maailma natuke kummuli*.² Loos „William ja George” toetub autor aga üsna aegunud kontrastile: ühiskonna majandusliku eliidi esindajad (ühiskonna „helgeimad” liikmed) sooritavad siin kõige julmemaid tegusid. Teksti nimitegelased on igati stereotüüpsed ning ürgõelad rikkad inimesed, kes söimavad tenniseklubi igavas eraldatuses proletariaati ja mõtlevad oma mehelikkuse tõestamiseks välja julma jahiretke, mille jooksul nad teevad otsa peale mitmele kaitsetule loomale ning ühele õnnetule kodutule. Iseenesest on kriitika ära teeninud mõlemad nähtused, nii meelelahutuslik küttimine jahirofede kogumiseks kui ka kalduvus seostada mehelikkust jõhkruks, agressiooni või kaastunde puudumisega. Loomade ning kaasinimeste julm kohtlemine ei iseloomusta aga kuidagi ainult ühiskonna majandusliku koorekihi esindajaid. Samuti ei ole komme mõõta mehelikkust rusikarammu ja selle kasutamise järgi eliidi eksklusiivne monopol. Julmus ei ole kahjuks või õnneks taandatav klassikuuluvusele, mistõttu ei tundu meeste iseäraline meelelahutus ning teksti toetumine säärasele karikeeritud kuvandile kuigivõrd põhjendatud. Loomade õiguste eest seismine – teema, mis näib autorile hingelähedane, sest leiab oma tee mitmesse teksti – tuleb Ojal märksa paremini välja loos „Tsirkus”. Selles tekstis arutletakse tsirkusloomade kohtlemise üle hambutuid üldistusi tegemata.

Ajuti ei ole ka lühijuttudes esinev tootsemine ei sotsiaalkriitika ega millegi muu erilise teenistuses ning näib, et jõhkrotsemisest on autorile saanud hämaravõitu

1 Mathura. „Platoode paljusust”. – Sirp. 18.04.2008.

2 Maia Tammjärvi. „Lihtsalt lakkamatu ja kirglik huvi maailma vastu. Intervjuu Martin Ojaga”. – Mürileht. 45/2015, lk 30–31.

eesmärgiga stiiliharjutus, mis on seda üllatavam, et kirjaniku enda sõnul toimetas ta sellised stiiliimetlused, milles toretseb *vägivald lihtsalt vägivalda enda pärast*³ sõprade soovitusel jutukogust välja. Sellised tekstid, kus loo sisu on jõhkrutsemisele ohvriks toodud, mõjuvad raamatuterviku lõikes ka kõige vähem lugejasõbralikult. Mis ei tähenda sugugi, et kirjandushuvilise „õrnade” silmade eest oleks tingimata vaja olnud välja tsenseerida mõni labane *lits, türa*, või *munna*, sest olgem ausad, lugenud inimene on tõenäoliselt näinud hullematki. Taas oodanuks hoopis seda, et mahlakamat väljendust oleks tarvitatud millegi teenistuses, lõhutud selle abil mingeid kuvandeid või nihestatud mingeid vaa- teid. Loos „Reede” leiab pigem kinnitust stereotüüp teatud sorti agressiivsest ning jõhkrutsevast, alkoholi-, klubi- ja litsilembest mehest. Ametilt on loo peategelane Kaupo (juba see nimi mõjub stereotüüpselt) tõenäoliselt madala- palgaline ehitaja. Isegi kui loo avalauses kirjeldatud objektil võiksid *huiata* ka teistsugused asjamehed, ei paku õhtu- söögiks söödud makaronid, kõnekaardilt otsa lõppenu- raha ning Kaupo kortermaja lukustamata trepikoda erilist võimalust lugeda peategelasest välja arhitekti või töödeju- hatajat. Nagu juba öeldud, ei ole lühiproosa tingimata koht, kus arendada välja mitmeplaani- ning keerulise siseeluga karaktereid, kelle käitumist kirjanik püüab mõista ja ka luge- jale selgitada. Autoril näib aga puuduvat igasugune kaas- tunne kõnealuse loo peategelase suhtes ja selline empaatia puudumine tekitab kohati isegi kõhedust. Too esile kutsu- tud kõhedus tundub olevatki novelli kõige suurem tugevus, sest annab mõista, et läheneme teatud inimtüüpidele šab- loonide abil, mida isegi kirjanik ei võta vaevaks katki teha. Sellist lugemisviisi toetab aga tekst liiga vähe.

Tänuväärset sisaldab „Sõnumeid sisikonnast” ka tekste, mille sisu ei jää stiililisele märatsemisele alla ning võib- olla on neid just seetõttu märksa toredam lugeda. Sellistel juttudel tundub puuduvat pretensioon mõjuda sotsiaalkrii- tiliselt ja need langevad autori loomingut iseloomustava stiilitelje sinna otsa, kus asetseb Maarja Pärtna sõnu kasu- tades *unelev maagiline realism*⁴. Lugudes „Redel, millelt ula- tus linnuteed jooma”, „Lamburiinimängija õnnelikud”, „Talv” ning kogu niminovellis „Sõnumeid sisikonnast” oli segamini sünget muinasjutulisust, muhedat fantaasiat ja toimivat groteski. Säärastena pakkusid nad eesmärgitule toorutse- misele mõnusat vaheldust. Teose ülesehitust on Sirbis ilmu- nud arvustuses hästi kirjeldanud Margit Lillemets, kes lausub: *Esilood sisaldavad helgusmomente ja idüllilist lapsepõlvero- mantikat (kusjuures tegelaste hulgas ongi tihtipeale lapsed). Edaspidi muutub kirjaniku*

3 Samas.

4 Maarja Pärtna. „Tagasi harituse juurde. Intervjuu Martin Ojaga”. – Sirp. 11.09.2015.

pehme sulg üha teravamaks, kuni muinasjutulisus ja hõllandus asendub toore, pahatihti sisutu jõhkrutsemise, kiskjaliku olelusvõitluse ja endast nõrgemate vastu suunatud vägivallega, mis leebub kogumiku lõpulugudeks tagasi lugejasõbralikumasse võtmesse⁵. Müürilehele antud intervjuus tunnistab autor, et tema kogus võib olla probleeme kompositsiooniga⁶, kuid küsimus ei näi olevat niivõrd tekstide järjestuses, kuivõrd nende valikus. Kokkuvõttes oleks teos tervikuna võitnud, kui

Kokkuvõttes oleks teos tervikuna võitnud, kui mõni sisutühjalt toorutsev tekst oleks sellest kõrvale jäetud. Küll aga väärib märkimist autori süžeearendamise ning fabuleerimise oskus.

*mõni sisutühjalt toorutsev tekst oleks sellest kõrvale jäetud. Küll aga väärib märkimist autori süžeearendamise ning fabuleerimise oskus, millele on samuti tähelepanu juhtinud viimati tsiteeritud arvustaja: *Igal lool kogumikus „Sõnumeid sisikonnast” on eesmärk: need lood algavad kuskil ja suunduvad kuhugi, jäämata sihitult õhku rippuma ja lugeja pähe segadust külvama*⁷. Ka novellid või lühijutud, mis sotsiaalkriitilises plaanis võib-olla kõige edukamalt ei toimi, on teemaarenduse mõttes eeskujulikult üles ehitatud ning päädivad sageli puändiga, mida oleks siinkohal kohatu reeta.*

5 Margit Lillemets. „Mitme palgega jutukogumikke”. – Sirp. 11.09.2015.

6 Maia Tammjärv. „Lihtsalt lakkamatu ja kirglik huvi maailma vastu. Intervjuu Martin Ojaga”.

7 Margit Lillemets. „Mitme palgega jutukogumikke”.

LAULU TUULES LEHVIB POEEDINAHK

Evelyn Fridolin

Marko Kompus
„Poeedinahk”
Unenoppija, 2014

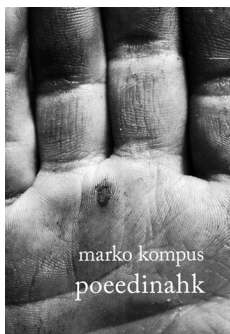
USA keeleteadlase Noam Chomsky maailmakuulsaks saanud lause *värvusetud rohelised ideed magavad raevukalt*¹, mis pidi näitlikustama grammatika loovust, võiks vabalt asendada mõne Marko Kompuse „Poeedinaha” ühelauselise värsireaga: *muezzinbussis inimliha jänes kortsutab naeratusi* (lk 15) või *otsides hallollust sigaret uisutab üle päevakoera ja tagasi* (lk 17). Autor, nähes, et olemasolevatest sõnadest ei piisa, ja saades aru, et *emakeel* ei *köieta*, vaid pakub endas lõputult võimalusi, kasutab keelt loovalt. Tundub, nagu jookseks Kompuse luuletustes keel ühes mõttega ees ja tähendus püüaks visalt järele vudida.

Tuul, nahk ja (külje)luud

Sarnaselt autori varasemate luulekogudega on sellegi teose värssidesse põimitud kuhjaga üllatuslikke liitsõnu: *kärumees-värske, karibuurehvid, lehmkylgne, nuhutusuks ...* „Poeedinaha” läbivateks kujunditeks on aga lihtsad elemendid nagu tuul, luud ja nahk.

„Poeedinahk” näibki väga õhuline teos, kuna pea igas teises luuletuses puhuvad tuuled või tegutsevad linnud. Kuid kõrgustest maa peale tulles leiab eest mulda, sõnnikut, koera- ja tuvisitta ning lademetes asju. Kogu see mustus ja kola paneb sügelema, higistama ja kõhima: *ja mu puust kõha – terve rukkipõld / [---] / mis on emane ja isane kolju tuulde sülitab tuult / terve ja haige põlev rästas põleva mehe kõhus / must ja aevastusmuusikat riivav õunu kynnistav / isand hauaga toidab lusikat* (lk 71).

Näib, et keha on Kompusele kui ümbritseva maailma mudel. Kui kõha on tuule inimkehaline ekvivalent, siis nahk ja luud näivad olevat õhu ja maa kehalised vasted. Nahk on autorile sisutu ja tühi nagu õhk. Selle endist omanikku enam ei ole, mistõttu kannavad või kulutavad seda uued jõud: *maa-alusel kurgulael raagus jäämäed roobitsevad koe-ranahku* (lk 46). Luu kui keha lagunemise viimane maine jäänus esindab maad: *von võileib põlvil korjab rebase luukere läbi lukuaugu / lumele söögipalveid* (lk 53). Põlvili olek markeerib siinkohal tihedamat seotust maaga. Luukere läbi lukuaugu ajamine tähistab aga viimast lagunemise astet. Teoses on luude puhul tihti

1 *Colorless green ideas sleep furiously.*

täpsustatud, et tegemist on küljeluudega. Mingit kindlamat küljeluud või naise temaatikat „Poeedinahas” siiski välja ei arendata – küljeluud esineb pigem ühena paljudest Kompuse luules ettetulevaist sõnust, mis küll kordusena lugeja pähe kõlama jäävad, aga mis oma esinemiskontekstiga väga tihedalt ei seostu.

Kompuse õhk ja maa on vastandlikud: õhk on puhas ja tühi, maa räpane ja asju täis. Siiski on need kaks elementi omavahel ühendatud. Nendevahelised seosed on lahti seletatud luuletuses „Kalakindad”: *inglite kyljest rebenevad tatitykid kammeljate juurde / näe pilvi sajab nad vehivad kinnastega / see teeb kuusejuured magusaks* (lk 57). Nendest luuleridadest saab selgeks, et taeva lagunemine ongi maise kõntsa tekitaja.

Luule kui kollektiivse alateadvuse väljendus

Kompuse näiliselt suvaliste väljendite ja keerukate metafooride taga võib aimamisi näha palju igapäevaseid, kulunud väljendeid, vanasõnu ja kõnekäände, mis on endale tema luuletustes uue kuju saanud. Siiski võib tema luule kõverpeeglis näha sedagi, kui kummaliselt võib igapäevakeel kõlada. Näiteks *pane suvi kinni muidu sygis jahtub ära* (lk 73) ei pruugi tänapäevasele lugejale tunduda palju kummatavam kui kõnekäänd *pane suu kinni, muidu süda jahtub ära*. Kõnekäänulise aluspõhja kaudu meenutab Kompuse lühivormiline luule Ilmar Laabani *mitte-teri*². Samas kasutab Kompus Laabani tekstides valdavaks olevaid ristlau-

seid vähem. Niisiis sürrealistliku eelkäija kopeerimist ma „Poeedinahas” ei tähelda, pigem on autor sellise kontsentreerituma luulevormini jõudnud iseseisvalt.

Kompuse tekstis esineb intertekstuaalsust. Näiteks Paul-Eerik Rummole viitav *lumepimedus* (lk 41) või „Onu Remuse jutte” meenutav *kokk koomas lase nokklooma saba lahti* (lk 8), mis tuletab meelde, kuidas Kilpkonnaonu teda uputavale Rebaseonule hüüdis: „*Viska juurikas käest ja võta mu sabast kinni!*”³ Samuti esineb viiteid muinasjutule „Keisri uued rõivad”: *nagu reisimees keisris põld kannab sygelevat kuube* (lk 68) ja *kui tydruk rabavees haugub / su leib-ihus kohtuvad keisri uued riided* (lk 69).

Tsitaate, kõnekäände ja muud olmeelu sünteesides on „Poeedinahk” (või kogu Kompuse luule) justkui eestlaste kollektiivse alateadvuse väljendus. Nimelt esitab autor oma teostes eestlaste üldkultuurilisi teadmisi, mistõttu kõnetavad tema tsitaadid ja parafrasid ennekõike eestikeelset

Tundub, nagu jookseks Kompuse luuletustes keel ühes mõttega ees ja tähendus püüaks visalt järele vudida.

- 2 Ilmar Laaban. „Sõnade sülemid, sülemite süsteemid”. Tartu: Ilmamaa, 2004, lk 156–170; 176–181. Esmakordselt ilmunud kogumikus: „Rroosi Selaviste”. Stockholm: Vaba Eesti, 1957.
- 3 Joel Chandler Harris. „Onu Remuse jutte”. Eestindanud Eduard Tasa. Tallinn: Oktoober, 1992, lk 36.

lugejat. Alateadvusest kõnelemisele annab alust asjaolu, et kõik kultuuriteadmised on esitatud segipaisatud ja fragmentaarsel kujul, põimituna Kompuse enda poeetilise häälega. Seejuures ei ole tema metafoori- ja sisutihe süntees üldsegi pidetu, vaid pakub lugejale piisavalt äratuntavat tähenduse loomiseks.

Kompus kui isamaa (ja emakeele) luuletaja ning ühiskonnakriitik

Juba Marko Kompuse varasemast loomingust leiab teatud laadi isamaalisust⁴, näiteks luuletustes „Ärge Näppige Eestit”⁵ ja „stipendiumi nagu on kalašnikov”⁶. Ometi paistab just „Poedinahas” autor varasemast selgemini olevat *isamaa* ja *emakeele* luuletaja. Seda temaatikat esineb umbes neljandikus „Poedinaha” tekstides. Kuigi Kompuse luules on kodumaa teema esitatud ebatraditsiooniliselt, on see siiski väga südamlilik ning hingestatud: *ma olen isegi pesakast luulele*

„Poedinahk” näibki väga õhuline teos, kuna pea igas teises luuletuses puhuvad tuuled või tegutsevad linnud. Kuid kõrgustest maa peale tulles leiab eest mulda, sõnnikut, koera- ja tuvisitta ning lademetes asju.

luuletustele / ööle ja eestile selg vastu puud (lk 76). Eriti südamelähedane paistab talle olevat *emakeele* küsimus. Omamoodi on ta nagu Kristjan Jaak Peterson, kelle tuntumad read võiks kompuslikus võtmes kõlada umbes nii: *suupillivaritsev kurgne lättevesi terita jõgede kalaluid / ja raiu emakeele koo-passe laskeavad torni ja muusika poole* (lk 54). Kompuse rikas luulekeel on justkui emakeele elujõulisuse demonstratsioon.

Sealjuures just emakeelest rääkivatest luuletustest võib välja lugeda ka ühiskonnakriitilisi noote. Näiteks mõned read luuletusest „Seitsmele kirvevarrele”: *saanud kalaluid palgaks eesti keelt rääkimise eest / omakorda ma palkan osade luude eest õunapuust mustas / kaarikus rändava nägemuse / palkan ja kui seda yksindusleket tullakse välja / juurima mu seest puu seitsmele kirvevarrele asetab oma sõrme* (lk 36). Kuigi selline sürrealistlik luule näib esmapilgul eiravat tänapäeva ühiskondlikku ja sotsiaalset olukorda, on tänapäev sinna ometi sisse kirjutatud. Kompuse luules võib tajuda teda ümbritsevat olmet – isegi kui luuletused on sisult abstraktsed, sisaldavad nad igapäevaseid asju, nagu puuriit-

sid, üürikortereid, lusikaid, jalgrattaid, toole ja saapaid. Ülalesitatud luuleridadest, kus emakeele rääkimise eest on saadud vastu vaid kalaluid, peegeldub teatud laadi „vaese kirjaniku” eluolu. Seda muljet süvendavad mitme luuletuse kärbsed, mustus ja kõha.

Lisaks esineb tema luules arutluskäike poliitilistel teemadel: *keda sõda lakub seda*

4 Vt Paavo Matsin. „Professor Koti ettekanne umbusukomisjonile” – Sirp 11.06.2010.

5 Marko Kompus. „Vallaliste jõgede tõkkejooksja”. Tartu: M. Kompus, 2006.

6 Marko Kompus. „Surnud kuldnokkade märjad esmaspäevad”. Tartu: Ornitologos, 2008.

*rahul ei ole vaja puhtaks pesta / [---] / ta on lakutud ja räägib
jahtunud linnunade emakeelt / ta on lakutud ja tal on räägu-
nahk vahetada isamaa vastu / ta on lakutud ja ta läheta ennus-
tajaid välja peale / et nende ader lypsaks maaema tilgatumaks
(lk 66). Sellest luuletusest võib lugeda välja lisaks patsi-
fistlike nootidele ka muret keskkonna pärast. Kompus on
selles tekstis vastu maa ekspluateerimisele – *tilgatumaks
lypsmisele*. Kuigi selles luuletuses ilmnevad autori ökokriiti-
lised jooned, on sellise teema käsitlemine
tema puhul erandlik.*

**Kompuse luules võib tajuda teda
ümbritsevat olmet – isegi kui
luuletused on sisult abstraktsed,
sisaldavad nad igapäevaseid asju,
nagu puuriitasid, üürikortereid,
lusikaid, jalgrattaid, toole ja saapaid.**

Marko Kompuse „Poeedinahk” on ühest küljest väga sarnane tema eelmiste luulekogudega „Vallaliste jõgede tõkkejooksja” ja „Surnud kuldnokkade märjad esmaspäevad”. Sarnasus tuleneb tema metafooririkast keelest ning loominguliste liitsõnade rohkusest. Ometi esineb „Poeedinahas” nii vormilisi kui ka sisulisi uuendusi. Uueks vormivõtteks on lühikesed, epigrammilikud värsid. Selgemalt kui varasemates teostes on „Poeedinahas” esil isamaa ja emakeele temaatika. Uus on ka luuletustes selgelt esil olev õhulisus – see poeedinaha sisse jääv õõn-
sus, mis vastandub ümbritsevale olmele. Kompuslik keele-
maastik nimega „Poeedinahk” on kindlasti süvenemist väärt, sest selle sügavustest leiab uusi avarusi.

HARALI PIMEDUSE JA VALGUSE VAHEL

liris Viirpalu

Martin Vabat

„Hargumine”

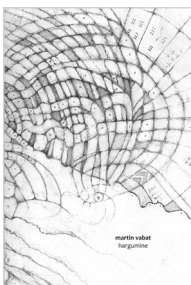
Allikäärne, 2014

Martin Vabati kolmanda kogu pealkirja võib näha kui varjatud sünteesi sõnadest *hargnemine* ja *arbumine*, ning enese laialisõnumist leidub siin küllaga. Pidev püüe kasvada, haruneda ja kõrgusse kanduda on miski, mis läbib kandva elemendina tervet kogu. Otsingulisus ja püüdus on vahest üks Vabati tekstide silmatorkavamaid jooni. Otsingu objekt jääb tihti varjatuks, seletamatuks, kuuludes vahetu reaalsuse välisesse kategooriasse, jõudes juba metafüüsilise tunnetustasandini.

Autor on jäänud truuks vabavärsile, jätkates nõnda eelmiste teostega ühtset liini. Lisandunud on üldistusjõudu, täiskasvanulikke pilku ümbritsevale ning tabavaid poeetilisi kujundeid. Eelnevates kogudes vilksamisi esinev sotsiaalkriitiline noot on settinud linnakeskkonna negatiivsetele ilmingutele osutamiseks.

Luulekogu osad jaotuvad eri aegadel kirjutatud tekstideks ning need on määratletud ka ruumis, millest tõusevad esile Tartu ja Kadriorg ning Rapla ja Vigala kihelkond. Osi piiritlevad Martin Vabati enda illustratsioonid, millel võib märgata Tartust tuttavaid arhitektuurilisi vorme, samuti vihjeid religioossele ja mütoloogilisele sümboolikale. Motodeks on valitud tsitaadid Uue Testamendi evangeeliumitest, mis paigutavad luuletused sakraalse maailmataju raamistikku. Tekstid jäävad pigem fragmentaarseteks, moodustamata ühtset, tervet luulekogu läbivat meeolulist või stilistilist tervikut. Siin-seal leidub autobiograafilise alatooniga tekste, kohati on karakterite- ja situatsioonipõhist linna- luulet, siis jälle loodusluulet. Paigutine hektilisus tuleneb sellest, et valdavalt kajab kõigist tekstidest tugevalt isiklik, isegi päevaraamatulik alatoon.

Kogus leidub mitmes alapeatükis ka proosaluule žanri alla mahtuvaid tekste, nagu „Hargnemine”, „Kõik omad hundid”, „Hommik Herne tänaval”, „Nudipäise ja helgena”, „Jeesuse eas mees”, kus rõhk on narratiivil. Neis on autor portreerinud konkreetseid linnaruumides märgatud tegelasi, kellega ta on olnud kontaktis või kes esindavad mingeid karakterseid ja tähenduslikke jooni, muutudes lausa sümboliks, nagu luuletuses „Jeesuse eas mees”. Ilmselt on selles kirjeldatud meesterahvas tuttav kõigile Tartus Küüni

Autor on jäänud truuks vabavärsile, jätkates nõnda eelmiste teostega ühtset liini. Lisandunud on üldistusjõudu, täiskasvanulikku pilku ümbritsevale ning tabavaid poeetilisi kujundeid.

tänaval liiklejaile. Osas „Minoorne jõgi” esitatakse lugu- sid Emajõe kallastelt, kus peale luulemina on tegelasteks Tartu omapärased iniviidid ning omaette tähenduslikud paigad. Luuletuses „Raatuse lõpus” võrdleb minategelane end lõhkikütmise äärel ahjuga ehk inimesega, kel vaja pääseda välja, õue, sest *hing on viimseni / täis* (lk 13).

Kogu avaluuletus „Umbhing” peegeldab lugejale maa- linna, vana-uu vastandust. Luulemina ihkab linnast eemale,

temas on peidus *eluandev igatsus / ja uinuv lootus et kunagi pääseb süda / sammudele järele* (lk 7–8). Sealsamas paistab palve ise- enesele: targalt valida, mitte liialt haarata, *raputada kõigetajusoola oma elule peale / üksnes sõrmeotsaga / sest muidu on tead- mist nii palju / et ei talu / enam / ära* (lk 8). Mitmes tekstis on tegelasteks *linnalindpriid*, kes püüavad ravida haavatud linna, kuid autori sõnade kohaselt ebateadlikena oma õrnusest ja tugevusest, võiksid olla ise- endas rohkem kohal. Alapeatükis „Vaksali

vaikus” heidetakse pilk ekslejaile-otsijaile, kel on kaduma läinud omaenese mina ja kes on purustanud oma elud kil- dudeks – muutunud pidetuks. Ette on küll näidata uhked tunnistused ja paberid, aga elu ise on sumbunud ja raskus rõhub turja. Luulemina on üks neist kadunud hingedest, kes on veel noored, ent juba paljugi kaotanud, ning on nime- tut otsides kaose äärel jõudnud. Sarnast aimub luuletuses „Kass kuumas juuliheinas”, milles noored poisid asuvad isa- kodust teele laia maailma, kus neid tabab sümboolne nälg ja nad unustavad iseenda, janunedes vaikust *suures rahu laatsaretis* (lk 56). Teatav nostalgiline pilguheit minevikku, möödunu igatsemine ja võrdlemine rahuldamatu ja kõle- dama olevikuga, on märgatav mitmes tekstis.

Linna kujutab autor loodusliku ümbruse kehva ase- ainenena, kus elavad maaigatsejad. Nagu tõdetakse luule- tuses „Seesama lõotsaga buss”, iseloomustab linna pidev sihitu liikumine, selle käras ja kiiruses polegi kuhugi minna. Seevastu delikaatses ja rahulikus looduses on hoiul vanade aegade väärikus ja teadmine – ehk teatav hardus, pühaduski. Sisemist vastuolu argisele ja sihitule linlikule kiirustami- sele nähakse kogus põhilise kannatuse allikana. Mõni tekst kaldub otseselt loodusluule valda, kus inimesed saavad maaga üheks, olles lahutamatud oma kodumaa mullast ja veest. Loodust puudutavates tekstides peegeldub luulemina soov saavutada täius kogu oma pilgu ulatuses, liikuda selle toel juurtest maapinnas üles taevani, kus pesitseb igatsus. Loodus ja inimene on kogus sageli lausa kehaliselt põimu- nud, maast või veest saab inimene keha: *märgates Suurt*

merd / mis voolab poisi randa // läbi varvaste ja veresoonte / juustejuurteni välja (lk 48). Neis tekstides kirjeldatakse inimese lahustumist looduses või väe ammutamist metsast. Ridades *Meie vereringe on üks ja hargneb kõikjale kuhu silmi ei seleta / Meie veenid jätkuvad mullas ja vees* (lk 16) toimub juba täielik samastumine loodusega – see on hetk piiritut osadust. Luulemina ihkab istuda vaikuses, ammutada jõudu loodusest, koguda enesesse rahu, et tõdeda: *Ja meie parim osa jääbki siia / varikujudena / maha* (lk 18).

Armastus on Vabati luuletustes kokkukasvamine, ülim lähedus ja üheksaamine. Seekord aga teise inimese, mitte loodusega: *Me südamed kasvavad kokku / soojalt ja sügavalt / aga ainult unes* (lk 43). Mõjusad on need ehtnimelikud indiviidiülesed tõdemused, millest on välja puhastatud ebavajalik, nii et alles jääb ainult sõnumiselgus ja tabav kujund: *Põrgu on nii lähedal / kui taevas paotab ust* (lk 64); *süttime sellest / millest tunneme puudust* (lk 17). Kogu võtmemotiiv „hargnemine” tähistab kasvamist ja igatsust kellegagi kokkukasvamise järele: *Küllap seepärast hargnesingi, et igatseda // ja voolata mäsleva mere poole // nagu minoorne jõgi*. (lk 20). Teisal võib see aga tähistada enese või oma keskme kaotamist, laialipudenemist ja lagunemist: *Mu hing hargneb nagu otstest lahtine köis*. (lk 63).

Jääb mulje, et luule kaudu jõuabki autor koju, tõeliselt iseendasse. Ta loob oma universumi, kus inimene ei ole veel end loodusest vägisi lahti lõiganud ja kus on alles teravikutaju. Oma igatsuses ja emotsioonide sõlmedes harunedes ja kääneldes sõnub autor endale uue maailma, mis on turvalisem ja harmoonilisem. Tõukudes ümbritsevast keskkonnast, jõuab luulemina kuhugi kõrgemale tasandile, sinna, kus *kestab vaheerahu / viimane vaikne vaatus / kirgas / ja kõigist eemal* (lk 27). Luuletaja sõnades on jätked, mis kasvavad välja pinnasest ja siuglevad puid pidi kõrgusse, tabades hetkiti inimlikke selgine-misi. Vabati luulekogu valitsevaks aspektiks on vertikaalsus, ulatus ja ulatumine seal kusagil sambaladja ja tähise laotuse vahepealses ruumis.

Peale looduse ja inimese põimumise leidub kogus „Hargumine” rohkelt otseseid viiteid kristlusele nii motode kui kujundite (ristikivi, prohvetirand, Maarja valu) või pealkirjade näol („Jeesuse eas mees”). Kogu viimases osas võrdleb minategelane end ristil kannatava Jeesusega, taludes ebaõiglast kohtlemist psühhiaatriaiglas: *Nüüd olen tõesti nagu Jeesus, ainult et risti asemel on voodi ja naelte asemel rihmad* (lk 74). Viidatud on ka krišnaaitlusele, samas segunevad vihjetes ja kujundites erinevad religioossed süsteemid.

Teatav nostalgiline pilguheit minevikku, möödunu igatsemine ja võrdlemine rahuldamatu ja kõledama olevikuga, on märgatav mitmes tekstis.

Vabati „Hargumine” maalib pildi tormi ja tungi rahunemisest. Teoses on märgata teravaid autobiograafilisi kogemusi, mille pinnalt joonistub välja sisekaemuslik tundeskaala, mis peegeldab isiklikke läbielamisi ja tõdemusi.

Seega ei kuma läbi ühtainukest selgelt piiritletavat või määratletavat religioosset tausta, vaid pigem mingi vaimsus või idee uuestisünnist. See võib aset leida nii suuremas kosmilises skaalas, kui ka ühe elu sees: *Olen kõikide teiste elud / kõikide teiste valud* (lk 42). Mõnest tekstist peegeldub budistlik kaasakannatamise, puhtaskannatamise ja kasvamise idee. Kõiksuse kohalolu ainsamas hetkes viitab samuti budistlikule maailmavaatele, kus kõik on ühes kohalolus kõige

üks ning eraldusjoont tõmmata ei saagi: *Hetkes on kõik koos / kohe sünd kohe surm* (lk 44). Autor pakub välja võimalusi tõeliseks kohalejõudmiseks: kõik, kes on elus ühteist kogenud, võiksid lõpuks võtta hetke, kus rahus randuda ja *olla vaid see hetk kus parasjagu ollakse / olla vaid see tegu mida parasjagu tehakse* (lk 48).

Viimane osa pealkirjaga „Maarjamaa patsiendid” mõjub tugevalt autobiograafilisena. Autor kirjeldab tõenäoliselt isikliku kogemuse pinnalt täielikku kokkuvarisemist, millele annab tõuke lähedase lahkumine. Ühes lahkunuga murdub lahti ka tükk luuleminast. Järgneb aeg, kus *Hing on umbes ning jalad-käed sõlmes*. (lk 69) ning *pintsel pole enam minu käes. Mind maalib keegi teine. Kaos*. (lk 71). Siin toimub eemaldumine elust ja teistest inimestest, luulemina langeb emotsionaalsesse musta auku. Osa tunnetuslik külg ongi kantud rusutusest, võõrdumistundest, enda ja teiste vahele siginenud kuristikust. Kõikehõlmav tühjuse tunne paneb minategelase koguni kahtlema oma identiteedis, võimalik, et olemasolus üldse: *Tüdrukud, ainult tüdrukud meenutavad mulle, et olen inimene*. (lk 75). Sama toimub jõuliselt mõjuvas fraasis: *Olen olematu*. (lk 77).

Vabat kirjeldab haigla olustikku, patsiente ja nende iseloomulikumaid jooni tõetruult, ent siiski kujundliku luulekeele kaudu. Selle abil tõuseb lugeja silme ette indiviid, mitte anonüümne, psüühikahäirega patsient. Haiglat nimetab autor kõnekalt ka *hingede jaamaks* (lk 76). See koht on luulemina vaatenurgast justkui läbisõidupaik, kus talle avaneb võimalus kaasteelisi jälgida ja uurida.

Ränga perioodi lõpetab taipamine: *See kes kõrgelt kukub / saab püsti selle abil / mida ta põlgas* (lk 73). Luulemina tajub ühel hetkel, et selles olukorras saab leevendust tuua üksnes aja paratamatu vool. Valu läheb mööda, sest päevad kulgevad mööda. Tekib mingi aimus, et säärasest kannatusest läbi minnes, kaotusevalu kogedes, võib inimene avarduda: *Võimalus tunda surma enne surma / ja oma kukkumise kõrgust // seegi võib olla kingitus* (lk 80). Arusaam sellest, kui kõrgelt on võimalik kukkuda, avardab luulemina perspektiive.

Vabati „Hargumine” maalib pildi tormi ja tungi rahunemisest. Teoses on märgata teravaid autobiograafilisi kogemusi, mille pinnalt joonistub välja sisekaemuslik tundeskaala, mis peegeldab isiklikke läbielamisi ja tõdemusi. Võib-olla on see, mida välisest otsiti, mida katkematult igatseti, hoopis lepitus elu ja iseendaga. On elulisi paratamatusi ja selgimise hetki, mil kõik eelnev läbi valgustatakse. Oma olukorra sügavam mõistmine saavutataksegi pimedusest ja tühjusest läbi tulles. Viimastes tekstides on jõutud rahunemiseni, mispuhul luulemina ajatunnetuses ilmneb oleviku tajumine ühesainsas hetkes. Säärane leppimine mõjub kui jõudmine enesesse, minnalaskmine, et päralt jõuda: *Ela / palun ela / ja lase mustal märgil kukkuda pihust // pihust otse lepituse merre* (lk 82).

MÄLESTUSTE LÕPU SERVAL

Joonas Ojap

Kaur Riismaa
„Pimeda mehe aiad”
Tänapäev, 2015

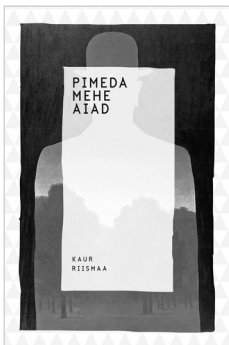
Kaur Riismaa
„Pühamägi”
Verb, 2015

Ilmselt ei tule kellelegi ootamatult, kui luuletajana tunnustust leidnud noor autor otsustab ühel hetkel ka proosas kätt proovida. See tundub isegi vältimatu areng. Kuid oli pisut üllatav, et peaaegu korraga ilmus Kaur Riismaal kaks proosateost: „Pühamägi” ja „Pimeda mehe aiad”, mis võitis kirjastuse Tänapäev romaanivõistluse peaauhinna. See teeb Kaur Riismaast nüüd ametlikult proosakirjaniku, kelle kahe raamatu baasilt võib hakata looma mingit pilti temast kui proosaautorist. Neil kahel teosel on nõnda palju ühiseid jooni, et võib rääkida mingisugusest „riismaalikkusest”, mille võtangi nüüd vaatluse alla.

Esimesena ilmunud „Pühamägi” jutustab loo Maurice’ist ja Niinast ja minust. Vähemalt nõnda ütleb esimese osa pealkiri: „Maurice, Niina ja mina”. Tegemist on lühikese armastuslooga, kus „mina” on „Suure Gatsby” minategelase sarnane jälgija, kes püüab loole tähendust lisada, avada seda kõrvaltvaatajana. Nii-öelda kolmas ratas jalgratta all, kes oma lapseliku teadmishimuga soovib apelleerida mingile tõele. Mälestustes, mida ta korrastada üritab, pole aga (sarnaselt tema rolliga selles loos) miski kindel. Esmalt hakkab ta juurdlema, kas Maurice’i ja Niina nimed olidki nende nimed – kõlavad kahtlaselt küll – ja kas nende elukoht oligi nende tegelik elukoht. Selles mõttes on ta juba algusest peale läbi kukkunud ja mingit selget sõnumit ei ole mõtet oodata.

Minajutustaja on „Pühamäes” ratsionaliseeriv jõud, samas kui Maurice on naiiv-egoistlik kunstnikuhing ja Niina praktiline ja ebaratsionaalne, nagu naised meeste loomingu ikka. Minategelane on sealjuures võimetu lahutama ennast Maurice’i luulest, millest ta teatava hardusega jagab nii häid kui halbu fragmente. Selline kolmikjaotus paneb paratamatult mõtlema tõlgendusvõimalusele, et tegemist on ühe tervikliku isiku mitme tahuga, mis aga ei sega jutustuse nägemist hariliku loona noortest hingedest.

Teose läbivaks teemaks on piirid ja väljaspoolsus, mis lapseliku entusiasmi või purjus inimese järjepidevusega

arutluse alla võetakse. Need piirid, mis määravad inimese kuulumise kuhugi. Piiri peal asudes võib meie elu, mured ja üldse kõik olev vägagi teistsugune näida. Seepärast ei peaks me alahindama kohti nagu Pühamägi:

Sealt viivad teed läbi. Ma ei tea kedagi, kes teaks kedagi, kes oleks elus sattunud neisse ladudesse, mis asuvad Tallinnast Tartu poole sõites mõlemal pool teed. Ääri justkui ei märgata, äärtest läbi sõites arutatakse pigem, kas passid said kaasa, kas üks sai lukku, kas pissil sai käidud, uuritakse kaarte, helistatakse: „Hakkasime tulema!“. Siis, sealt edasi, on ainult maantee. (lk 28–29).

Pühamägi on bussipeatus Tallinna piiril, keset eimiskit. Pühamäel olemine ei panegi sind õieti kuhugi kuuluma. Kui, siis vaid nende inimeste hulka, kes hääletavad Tallinnast Tartusse. Üks meeldiv omadus Riismaa teose juures on, et seda läbivat kujundit ei püüta sümbolina suureks rääkida, nagu lugematu hulk teoseid enda lugematu hulga tähtsate pealkirjadega tunneb kohustust teha. Liigset tõsiseltvõtmist, isegi tõsiste teemade juures, Riismaa juures ei kohta. Tegemist on kergemat sorti lugemisega. Sellisega, mis kutsub üles enese üle naerma. Positsioon Pühamäe suhtes on kõhklev ja analüüsiv. Võiks isegi öelda, et raamat püstitab oma läbivaima sümboli kohta küsimuse, mis värk sellega on, et see siin läbivaim sümbol on?

Muidugi saab seda „värki“ vaadata kui jumala poole pürgimist. Tegemist on siiski püha mäega. Maurice'i luule (mis ei sarnane Riismaa luulega), mida siin-seal jutustuse vahele põimitakse, kannab Pühamäge kui sümbolit. Ratsionaliseeriv mina saab selle kohta lõputult vastuseta küsimusi esitada, samamoodi nagu Maurice'i ja Niina kohta. Riismaa, kelle poolelijäänud teoloogiaõpingud siinkohal tunda annavad, tabab jumalat hästi muu hulgas põlvkondlikust perspektiivist. Lugu avab noorema põlvkonna suhet jumalasse, seda sama suhet, mida muidu ehk liialt kergekäeliste üldistustega kirjeldada püütakse.

Pühamäel näitas Jumal mulle ennast,
oma nägu ja nime, mida polnud,
ja maailma, milles teda pole.
„Kuidas Jumal ennast näitab, ja siis teda ei ole?“ uuris Niina.
(lk 48).

Sarnaselt Maurice'i luulega täidavad ka viited piiblitugudele narratiivis peamiselt kujundliku lisanduse rolli, tabamata otseselt ei karakterite ega lugeja uskumusi. Siiski on aimata, et autori hinnang meie põlvkonnale on, et me

**Liigset tõsiseltvõtmist, isegi
tõsiste teemade juures,
Riismaa juures ei kohta.**

oleme võimetud uskuma. Meie Isa on jäädavalt kadunud ning me oleme nõus püherdama kas või omaenese roojas, et mitte näha. Aga jumal on sellegipoolest kusagil, kummitab meid nagu laohooned Tallinna äärealadel. „Pühamägi” oma inimlikus toonis pakub eelkõige kõrvaltvaataja pilku maailmale ja kellegi uskumusi ta vaevalt, et kuhugi poole pöörama hakkab.

Riismaa proosa põlvkondlikkus avaldub ka muude sümptomite kaudu, millest võib üles lugeda *new age*’i nonsenssi, homofoobiat ja sotsiaalmeedia liigset tähtsust. Kuigi side sääraسته kontseptuaalsete küsitavustega pole domineeriv ja teos on kaugel sellest, et väljendada selget ideoloogilist positsiooni, on nad sarnaselt Pühamäega, mis asub kusagil Tallinna piiril ja teadvuse ääremail, olemas ning nende poole võib hädas alati pöörduda. Meditatiivne kogemus, mis lugejale osaks saab, meenutab, et see häiriv tähendusruum, milles me eksisteerime, on tegelik väljaspoolsus. Lootusetu lugeja tuuakse elu juurde tagasi, näidates talle kõike distantsilt, piiri pealt – Pühamäelt.

Romaan „Pimeda mehe aiad” ilmus „Pühamäega” pea-aegu ühel ajal. Nimetan seda siinses kahe raamatu võrdluses rõhutatult romaaniks, sest „Pühamäge” ma romaanina ei näe. Minu jaoks on see luulega põimitud jutustus, mis ei anna romaani mõõtu välja. Või siis mõne graafilise disaini eriala lõputöö, sest raamat näeb hea välja, nagu see on lühiproosa juures standardiks kujunemas.

Romaanis „Pimeda mehe aiad” seiklev härra Koi on üks ütlemta igav (pea)tegelane:

Härra Koi armastas igavust. „Igavuses on ajatust!” võis ta teada, enamasti ise taipamata, mida ta sellega täpselt mõtles. Oma kuidagi varakult halliks läinud peas seostas ta igavuse budismiga, miks, ta ei teadnud, härra Koi polnud kunagi budismi vastu huvi tundnud. (lk 12).

„Pimeda mehe aiad” on autori arengus mõneti loogiline järg, kuigi kirjutamise tegelikust järjekorrast pole mul õrna aimugi. Kõigele, mis tundub „Pühamäest” juba tuttavlik, lisandub Riismaa romaanis organiseeritust, korrastatust ja mastaapsust. Autori tähelepanu kese liigub sümbolimängudele mängudele stiiliga. Kirjaniku töövõtete arsenal tungib palju selgemalt esile, aga täiesti positiivseks muutuseks seda pidada ei saa.

Autori püüd tabada romaani vormi selge ülesehituse, läbivate kujundite ja tervikliku süžeeaga, pärsib Riismaale omast mälestustes triivimise kulgu ja hajameelseid

kõrvalepõikeid, mis kõik on „Pühamäes” selgelt kohal, hoides lugejat oma haardes. Liigne korrastatus, liigne süžee läbitöötatus võtab Riismaa stiililt ühe olulise trumbi käest. Riismaa stiili all ei pea ma silmas mingit poetilist võtet, vaid jutustamislaadi, mille keskmes on inimene, tema arengulugu ja küsimus, kuidas asjad ikka nii läksid. Ehk ma eksin, kui pean „Pimeda mehe aedade” üritust traditsioonilist romaani vormi jälgida, vastutavaks selle eest, et peategelase eraldatusest kõrgemaid või laiahaardelisemaid motiive sealt palju ei leia. Rõhku on pandud belletristlikele peensusetele, mis küll süstematiseerivad härra Koi elu ja teevad tema kohati igava elukäigu lugemise kahtlemata nauditavaks, kuid sellega asi ka piirdub. „Pimeda mehe aiad” tervikuna on üpris väheütlev. Teos on kahtlemata tervikuks põimitud, ent üpris traditsioonilise alguse ja lõpu ühendamise võttega.

Tühjustunne tabab lugejat peaaegu kohe, kui too end ridade küljes rippudes juba koduselt tunneb. Tekib puudujäägitunne, mis aina süveneb, mida rohkem lugeja üksinda sihi-

tult rändavale härra Koile kaasa elab. See muidugi ei välista, et nõudlik lugeja ei võiks kaasaminekust keelduda. Teoses on oleviku ja mineviku vahele löödud tugev kiil, mis teeb härra Koi hetkesituatsiooni raskesti hoomatavaks. Tegelase inimlikkus on tiheidalt mälestustesse pakendatud ja muudab ta üksiolemise olevikus lausa masinlikuks. Tundub, et autoris on idanenud soov end temast distantseerida, kahandada inimlik tegelaskuju mitte millekski. See tähendab üpris härra Koi sarnaseks, kes on väidetavalt küll kuulus ja andekas, aga seda kõike

kusagil mujal, mälestustes.

Kui „Pühamäes” räägitakse piiride peal olemisest, siis „Pimeda mehe aedades” on tegemist juba äraolekuga. Härra Koi teekond viib läbi mitme Saksamaa linna; mainitakse Lindaud, Meersburgi. Aga kes teab, mis kohad need sellised on või kas need on autorilegi üldse midagi enam kui nimed. Mastaapsed olustikukirjeldused pole just Riismaa leivanumber. Pigem keskendub ta klaaskuulile või kampsunile ja sedagi vaid juhul, kui need suunavad lugeja tähelepanu inimese teadvuses avanevale. Härra Koi äraolekut on mul seejuures raske edasi anda, kuna isegi härra Koi ei suuda seda täpselt hoomata. Peale geograafilise äraoleku on ta eemal tuntuusest, oma pereelust. Kuid sellele lisandub teisi eemaloleku vorme: melanhoolia kui eemalolek oma ihadest ja soovidest ning naermine elu üle kui eemalolek selle kontrollimisest. Kõiki neid mujal olemisi saab tõlgendada tühjusena, mida võib pidada isiksuse tuumaks.

Autori püüd tabada romaani vormi selge ülesehituse, läbivate kujundite ja tervikliku süžeeaga, pärssib Riismaale omast mälestustes triivimise kulgu ja hajameelseid kõrvalepõikeid, mis kõik on „Pühamäes” selgelt kohal, hoides lugejat oma haardes.

Mõlemad Riismaa proosateosed annavad mingisuguse lõplahenduse alguses kätte, et lugejal oleks vähem, mille pärast muretseda. Kuid vastupidiselt ootustele ei teki lõpus ringiga algusesse tagasi jõudmise elamust, otste kokkusidumise tunnet – sellist, mis paneks taasavastamise vaimususes kiiruga esimesi lehti uuesti üle sirvima. Pigem annab lõpust alustamine mõista, kust alates on peategelane enesesse kinni jäänud või seal alati kinni olnud.

Kuidas üldse saab niimoodi romaani kirjutada? Kuigi elegantne stiil, lühikesed peatükid ja huvitavad tähelepanekud kannavad lugeja teosest kergusega läbi, võib mingi pöörde või pingehetke ootus siiski lugemiselamust rikkuda. „Pimeda mehe aedades” on autor lahendanud selle probleemi, tuues keset romaani minategelasena sisse härra Koi naise Emilia. Uudne vaatepunkt värskendab puudujäägi tunnet ja avab loo uuest vaatenurgast. Emilia on taas (sarnaselt Niinaga) äärmiselt praktiline naine. Jutustusse on sisse kirjutatud isegi vihjeid, et vaade naisele ei pruugi olla objektiivne. Seega tajub autorgi oma süviti mineva inimkäsitluse puudulikkust seal, kus on tarvis naistegelasi avada. Olgugi et Emilia isiklikke katsumusi nii iseenda kui mehega avab teos ausalt ja mõistvalt.

Oleks karm hinnata, kas Emilia sisse toomine minategelasena on piisav, romaani vääriline pööre. Eriti arvestades, et Riismaa pöörab igasugustele pööretele vähe tähelepanu. Olukorrad mängivad rolli vaid niipalju, kuipalju nad on tegelaste mälestusse kinnistunud. Sündmused, mis on inimestest lahutatud, on alati petlikud. Selline on Riismaa teoste kirjutamata reeglistik.

Heaks näiteks on olukord, kui härra Koi otsustab tema individuaalsesse elurütmi sekkunud võõraga kaasa minna. See tekitab lugejas tunde, et lõpuks vist hakkab midagi juhtuma, kuid järgneb kirjeldus sellest, mida härra Koi võõra koju sattudes ei näe ja mida seal ei juhtu: *laes ei rippunud kroonlühtrit, livrees teener ei rutanud vastu, et täita käskija võimatu või võimatum soov, ei tervitanud viisaka kumardusega külalist, ei aidanud üleriideid maha võtta.* (lk 193). Ja nii edasi. Nõnda on niigi minimeeritud igavleva elulaadi kirjeldust võimalik veelgi vähendada, andes lugejale õieti mitte kui midagi.

Kuigi „mitte midagi” on ilmselt ebasobiv hinnang härra Koi elule. Vähemalt on härra Koi klaaskuul ja mälestused, kõik muu on aga kusagil mujal. Täenduslik element on esitatud läbi kaudsete kõnede, kaudsete mõtete, kõik asub kusagil aja ja ajatuse vahepeal. Ajas paiknevad sündmused on juba juhtunud või esitletud pisut kurnava ja mitte väga atraktiivse olevikuna. Jutumärgid, mida kasutatakse otsekõne edasiandmiseks, lähevad raisku ja jäävad tekstis tähelepanuta. Väljäätlemlised ei alga uuel realt, süvendades

Tundub, et Riismaa proosa on sissepoole pööratud ja impressionistlik. Seda etteheiteina kasutada oleks sama, mis öelda Dostojevski kohta, et tema tegelased mõtlevad liiga palju ega lase sündmustel loomulikult kulgeda.

omakorda tajumust, et need koos sündmuste ja olevikus toimuvaga ei raamista kuidagi härra Koi elus toimuvat. Olevik on kõrvaline. Tundub, nagu väljaütlemised oleks vaid ajatu, selle kaudse lisaselgitused. Ja tihti nad ongi jutustused millestki, mis on juba olnud. Kõne on mälestuste kõrvalprodukt. Kõne ei muutu mitte kuidagi kõneteoks. Muidugi leidub dialooge, vaidlusi, kuid raamistama jääb neid siiski midagi muud: äraolek mälestustes või jutustaja mõtisklused.

Selle äärmuslikum näide on kõne, mis leiab aset sulgudes, meenutamise vahel: *leebed-hurjutavad hüüded maja kõrval aias („Mine ometi õue, laps!”) asenduvad kategoorilist laadi käskudega („Ei lähe kuhugi! Sul ei ole õpitud!”)*. (lk 23). Tundub, et Riismaa proosa on sissepoole pööratud ja impressionistlik. Seda etteheiteina kasutada oleks sama, mis öelda Dostojevski kohta, et tema tegelased mõtlevad liiga palju ega lase sündmustel loomulikult kulgeda.

Introvertsuse tõsisem väljendus on asjaolu, et „Pühamäe” minategelane räägib oma lugu potililledele, varvasjalale ja nässak-ebaheinala – natuke skepsist tuleb selliste taimedega tutvumisel kasuks –, ning „Pimeda mehe aiad” algab peategelase ja klaaskuuli mõttevahetusega. Mõeldes sellele fantaasiarikkale maailmale, mida potililledele ja klaaskuulile avatakse, pani see mind mõtlema ühele teisele jutustamislaadile, mida võiks pidada Kaur Riismaa proosa lähtekohaks. Ma ei tea, kas sellel on nime, aga see esineb seal, kus üleliia entusiastlik ema räägib lapsega, kes mossitab ega taha süüa: *Lusikas lendab põrr-põrr, sest ta on alati tahtnud lennata ja väikestele lastele toitu tuua. Et nood ikka kõhu täis saaksid ja suureks kasvaksid. Lusikas on täis maitsvat putru ja peab selle suure pudrukoorma nüüd kuhugi maha kallama ...* See on soe ja entusiastlik jutustamislaad, mis räägib lihtsast huvitavalt. Samas ei pane aga kunagi midagi lõplikult paika, vaid mängleb romantiseeritult ühe asja ümber, esitledes seda tähenduslikult sügavamalt – andes talle ajaloo ja motiivid. Kui toodud näites mängeldakse pudrulusika ümber ja selgitatakse miskit inimesele, siis Riismaa teostes mängeldakse inimeste ümber ning selgitatakse midagi hoopis muud „pudrulusikale”. Muidugi lisades märkimisväärset kirjanduslikku käsitööd, mille peale koduperenaised, kes oma lapsest teadlikult Nobeli kirjanduspreemia laureaati ei kasvata, tihti ei tule. See teeb Riismaa proosa piisavalt talutavaks, et erinevalt pudrulusikaga lapsi ähvardavast vanemast, ei sunni tema jutustused meid igavusest putru sööma, vaid panevad hoopis uusi lugusid ootama.

AUTORID

Kristel Aus (28):

„Olen elus tegelenud erinevate asjadega, aga praeguseks tõlkimise juurde pidama jäänud – armastus eesti keele vastu on osutunud teistest kiindumustest tugevamaks. See hasart, mis tekib, kui avastad, et võõras keeles kirjutatud vinged sõnad on võimalik ka oma keeles päris vingelt kõlama saada.”

Evelyn Fridolin (25)

õpib pärast maailmakirjanduse eriala lõpetamist TKK-s arhitektiks. Tegeleb endiselt arheoloogia ja aiandusega.

Joanna Ellmann (27)

elab suurema osa ajast maal ja vaatleb linde.

Triinu Heinsoo (26):

„Olen tantsiv ninakaru, kes armastab kunsti, luulet, liialdusi ja inimesi.”

Hanneleele Kaldmaa (23)

on tüdruk, kelle jaoks on võrdsetel võimalikel nii geokronoloogia kui linavästriku mudast tallatud maailm, nii kvandid kui muna-koortest taevakehad.

Mihkel Kaevats (32)

on luuletaja, köögi-revolutsionäär ja rattur, kes armastab kuulda, kulgeda, sattuda ja muutuda.

Meriliis Kasemets (22):

#pyhapäev

Andrei Kedrin (33)

on lõpetanud EKAs graafilise disani. Tema elu moto on „I draw pictures every day” ja seda ta tõepoolest ka teeb. Lisaks arvuti-graafikale huvitab teda ka klassikaline joonistamine ja maalimine. Tema töödega saab tutvuda www.andreikedrin.com

Sanna Kartau (22):

„Mul on kaks nägu: üks vaatab enda sisse ja kirjutab seal sees toimuvast luuletusi, teine aga vaatab maailma ja tahab oma häält, käsi ja mõistust kasutada, et silmad-süda kord puhata saaksid. Eksperimenteerimine, uudishimu ja hull armastus abstraktse teise vastu defineerib mõlemat nägu.”

Norman Kuusik (26):

„Õppisin Tartu ülikoolis inglise keelt ja kirjandust ning hiljem tõlkeõpetust. Olen samal ajal töötanud Tartu ülikoolis õppejõu ja Kopli pargis muruniitjana. Parema ülevaate saamiseks võid heita pilgu ka blogile: <http://minemisel.blogspot.com>.”

Kaisa Maria Ling (25)

on elanud kümme aastat Tartus, aga on uhke selle üle, et on saarlane, pärisaarlane. Loeb ja kirjutab, korraldab ja sebib, arvustab ja tõlgib. Kirjutab magistritööd neobarokist ja räägib inimestega soome keeles. Kui aega üle jääb, kasvatab oma koera Hendrikut, kes on tõesti üks väga viisakas koer.

Marilyn Mägi (20)

teeb süüa, käib kinos ja rabeleb, et olemise olemusest paremini kinni haarata. Lilled meeldivad ka.

Joonas Ojap (26):

„Nagu ma just aru sain, siis iseloomustab mind võimetus iseennast iseloomustada. Ma olen kindel, et sellel on midagi pistmist vaarikasmuutidega.”

Kadri Naanu (28)

õpib Tartu ülikoolis kirjandust.

Aare Pilv (39)

teeb selles numbris oma Värske Rõhu debüüdi.

Patricio Pron (40)

on argentiina kirjanik, tõlkija ja kriitik. Ta on avaldanud viis romaani ja kolm novellikogu ning pälvinud mitmeid auhindu, muu hulgas valis ajakiri Granta ta kahekümne kahe kõige olulisema noore hispaaniakeelse proosakirjaniku hulka. 2007. aastal kaitses Pron doktorikraadi romanistikas Göttingeni ülikoolis, praegu elab ta Madridis.

Samanta Schwebelin (37)

on pärit Buenos Airesest. Ta on õppinud filmi ja kirjutanud stsenaariume. Schwebelini loomingut liigitatakse tihti neofantastilise kirjanduse alla, mis on tekkinud Ladina-Ameerikas viimasel sajandivahetusel. Erinevalt varasemast maagilisest realismist on neofantastiline kirjandus poliitikast lahus, ei hoiata ega viita paremale maailmale. Schwebelin on kolme novellikogu autor, juhiv veebidisaini agentuuri ja elab Berliinis.

Uku Tooming (29):

„Olen veel toores filosoofihakatis. Mõtlen ohtralt tahtmisest ja naudingust ning langetan kaalu, et õhku tõusta.”

Elli Marie Tragel (20):

„Elva/Tartu ▲ juuksed heledad ▲ silmad rohekashallid ▲ söök juust ▲ tegevus oma mõtete lugemine ▲ meeldib end valitseda ▲ ei meeldi talitseda ▲ loom keegi pehme ▲ suurimat soovi soovin alati, kui 00.00 hetke satun ▲ tulevikus saab minust loodetavasti mitte hasartsõnamängur (kuigi kaotada poleks ju midagi ...)”

Silvia Urgas (23)

loodab paari kuu pärast ideede maailmast näivasse tegelikkusesse tuua oma debüütluulekogu. Senikaua meeldib talle tsiteerida kahe aasta tagust MrSookonna ütlust Ülltar Jõrbergi „Kutse tantsule” Youtube’i video kommentaariumis: „Tanel Padar ei saavuta kunagi sellist täiuslikkust ei video ega ka lauluga.”

Kristina Viin (29):

„Neil päevil on vahest enim kõnetanud üks mõte: „Lõppkokkuvõttes jooksevad kõik asjad ikkagi ühele peenele nõelaotsale kokku: mis on õige südame jaoks, mis kasvatab südame suureks ega jäta teda kiduma.” Hakkasin vaikselt terasid sõkalde seast välja sõeluma ...”

Iiris Viirpalu (23)

lõpetab semiootika magistrantuuri ning on mõned aastad tegutsenud tantsu- ja teatrikriitikuna. Kirjandus ja kirjutamine on etenduskunstidega võrdselt südamelähedased, pannes mõtestama ja imetlema elu ja ilu.

RAAMATU- TUTVUSTUSED

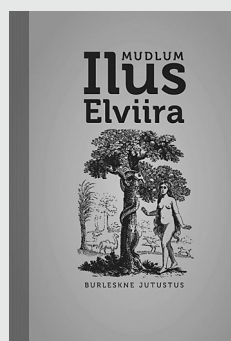

Jan Kaus „Tallinna kaart”.

Loomingu Raamatukogu 20/2014

Jan Kausi „Tallinna kaarti” on palju kiidetud ja see on ühes romaaniga „Ma olen elus” pälvinud Kultuurkapitali auhinnagi. Pean õblukest „Tallinna kaarti” paariku tugevamaks pooleks.

Kuigi teost nimetatakse tagakaanel miniatuurikoguks, on autor kinnitanud, et kirjutas proosaluuletused. Kõik need proosaluuletused jäädvustavad hetki ja kohtumisi kindlates Tallinna paikades Pelgulinna sünnitusmajast tänavani, *mille nime teame ainult meie*. „Tallinna kaart” on justkui Karl Ristikivi „Sisaliku tee” reinkarnatsioon: iga väiksemgi samm jätab jälje, iga mõte jääb kuhugi alles. Mõni paralleel on iseäranis kirgas, näiteks kõrvutatagu Ristikivi luuletuse ridu *See, mis sa naeratades kinkisid, / võib kunagi otsa saada, / aga naeratus jääb* Kausi omadega *Tema naeratus jäi kohviku kõledasse valgusse hõljuma ja keegi näeb seda*.

Mudlum „Ilus Elviira”. EKSA, 2015

Nii nagu tänapäeval paeluvad suuri hulki televiisoris õhtuti näidatavad seebiooperid, neelati 19. sajandil peeruvalgel sentimentaalseid rahvajutte. Eestis oli terve sajandi menukamaid raamatuid lauluisa Kreutzwaldi „Wagga Jenowewa ajalik elloaeg”, millest ilmus mitu ametlikku ja salatrükki, tiraaž ulatus ühtekokku 20 000 eksemplarini, mistõttu võib öelda, et Jenoveva on justkui eestlaste vaimne ema.

„Ilus Elviira” jutustab korraga ümber kõik omaaegsed sentimentaalsed jutud (mis olid ka mugandused). Elviira on mõistagi kaunitar. Krahve on tal mitu, kõik lurjused. Koopa aset, kus Jenoveva aastaid kannatas ja ikka kauniks jäi, täidab Mudlumi raamatus joomaürgas, kuhu Elviira tööpäeva lõpus unustust ja armastust otsima suundub. Erineb see, et kui Jenoveva leiab oma õnne, siis Elviira ... Ainult paroodiavõtmesse ei maksa aga takerduda. Tegelikult on see nüüdisaegne arvukate ripsmetehnikute maailma halastamatu karikatuur.

Marie Underi „Sonetid”. Viiskümmend tänapäeva luuletajat kõneleb Marie Underiga. Koostanud Hasso Krull ja Carolina Pihelgas. EKSA, 2015

Marie Underi „Sonettide” uusversioon on koostajate sõnul radikaaltõlge: vanad tekstid on tõlgitud uuema luule keelde ja moodustunud on küll tasemelt veidi ebaühtlane, aga sellegipoolest väärikas eesti luule antoloogia.

Põnevad on sünergia ja kokkukõlksumised, mis sünnivad uute luuletuste, alustekstide ja kõiksugu muude osutuste vahel. Kui aga (:)kivisildniku elegantsed intertekstuaalsed vembud ei ole enam üllatuslikud, siis Joanna Ellmanni tekstist korraka nii Joel Sanga peata kukke kui Henrik Visnapuu võtmemeest ära tunda on ootamatu. Ja rõõmustav.

Eesti luuletajate lemmikfraas Underi „Sonettidest” näib uusversiooni põhjal olevat *kui surmamõistet, kel vähe aega*. Kriitikule, kes leiab, et tulemus on võrreldes algtekstiga ebakirglik ehk igav, tahaks aga öelda, et ei maksa igalt poolt tisse otsida, siis on pettumist vähem.

Pille-Riin Larm

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas
Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu
Toimetajad: Tõnis Parksepp, Maarja Pärtna
Keeletoimetaja: Egle Pullerits
Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee
Proosa: tonis.vilu@va.ee
Arvustused, esseed: tonis.parksepp@va.ee
Pildid ja fotod: vr@va.ee

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht
Voorimehe 9
10146 Tallinn

Tel 5349 6146
vr@va.ee
www.va.ee

Tellimine: www.tellimine.ee

Trükk: AS Pakett

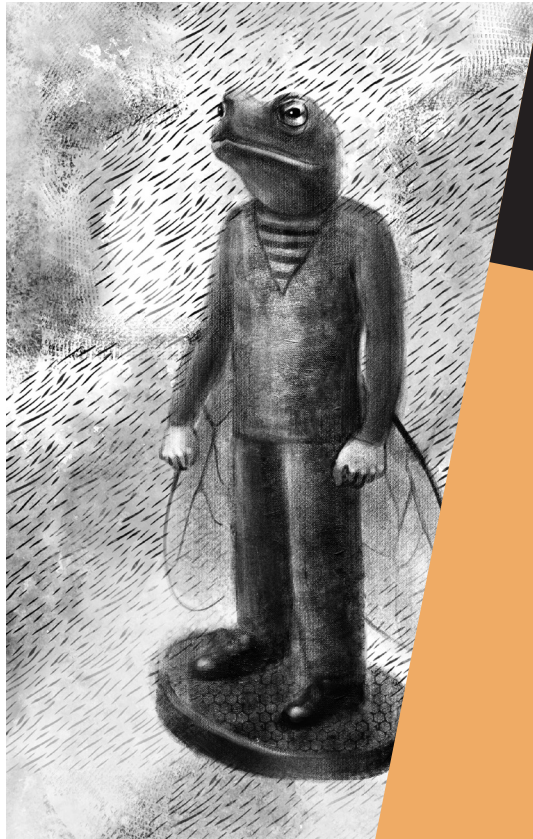
Värske Rõhk nr 44 (4/2015)

ISSN 1736-2954 (trükis)
ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

- 1 Joanna Ellmann
- 6 Samanta Schweblin
- 17 Triinu Heinsoo
- 23 Mihkel Kaevats
- 28 Päevik: Uku Tooming
- 37 Hanneleele Kaldmaa
- 42 Tõmmu Hiid Sidruniga
- 58 Elli Trigel
- 64 Marilyn Mägi
- 70 Intervjuu: Joanna Ellmann
- 84 Sanna Kartau
- 88 Patricio Pron
- 97 Silvia Urgas
- 102 Norman Kuusik
- 125 Kadri Naanu Martin Ojast
- 129 Evelyn Fridolin Marko Kompusest
- 133 Iiris Viirpalu Martin Vabatist
- 138 Joonas Ojap Kaur Riismaast
- 144 Autorid
- 146 Raamatutvustused

Hind 2.60 eurot

